

כוח אורנים

המגזין של מכללת אורנים

שבת תשע"א, ינואר 2011

שרפה בברמל - מבט מאורנים
מדור מיוחד בגיליון זה

60 מארנים
המכללה האקדמית לחינוך אורנים

פרופ' אבי סלומון - עמ' 34

ח'כ'דיר ענת זילבר - עמ' 10

פרופ' ישראל אבנן באורנים - עמ' 8

טוראשון

הגיליון העשירי של רוח אורנים הוא גיליון יוצא דופן; את השרפה בכרמל אפשר היה לראות, לנשום ולהריח כאן באורנים. עשן השרפה כבר התפוגג אך שאלות רבות נותרו באוויר: אילו טעויות נעשו ומה היה מחירן, מאילו טעויות ניתן להימנע בעתיד, איך הרגישו האנשים שחוו את השרפה מקרוב. השרפה בכרמל, מאירועי השעה והסביבה הבולטים ביותר בעת האחרונה, זוכה בגיליון זה להתייחסות נרחבת במדור מיוחד בשם "השרפה בכרמל - מבט מאורנים". במדור זה נמצא התייחסויות ביולוגיות ואקולוגיות לשרפה ולסיכויי ההשתקמות של הכרמל בעקבותיה. חלק מן הדברים נאמרו גם בעקבות שרפות קודמות, אך לא נלמדו הלקחים. במדור המיוחד תוכלו לקרוא גם על הקושי ועל החששות של תושבי הכרמל בימי השרפה מפי שתי מרצות מהמכון לאמנות, תושבות עין הוד, שהשרפה הגיעה עד לפתח ביתן, וכן דברי שירה ויצירה בעקבות השרפה. עוד בגיליון זה סיקור ביקוריהם באורנים של פרופ' ישראל אומן, זוכה פרס נובל, פרופ' גבי סלומון, חתן פרס ישראל, ח"כ עינת יולף, ראש השדולה למען מעמד המורה בכנסת, ועוד. סיפוריה של ההצגה "שלושה לילות" שהעלתה קבוצת התיאטרון של אורנים, כנס אורנים השנתי, השקות ספרים, ראינות ואפילו נטיעות בגן הבוטני הם רק חלק מהשפע שמזמן גיליון זה. כולכם מוזמנים לקחת חלק ברוח אורנים. רשימות וצילומים יתקבלו בכרכה.

קריאה נעימה,
סרה שא

עצי אורן לאחר השרפה, צילם: עובד גור

תוכן - ינואר 2011

מדורים: טוראשון 2 בראש השולחן
3 עוד זווית 5 מדובשה ומעוקצה 12
שיעור מולדת: מדוע 'ההר הירוק
כל ימות השנה נשרף? 24 חדשות
הרשות למחקר - הכנס המדעי השנתי
ה-12 'מחקר, עיון ויצירה באורנים 40
לקרוא או לא לקרוא 46 השקות ספרים
בספריה 48 חדש על המדף 50 אמנות
- תערוכות באורנים 51
כתבות: על תורת המשחקים ועל
מורים מעצבי דרך - פרופי אומן
באורנים 6 'אין מדובר במקרים בודדים
של אלימות אלא בתופעה חברתית
גורפת - יום עיון על אלימות בחברה
הישראלית "חוק זכויות התלמיד הוא
חוק רע" - ומה על זכויות המורה? -
יום עיון 10 M. Teach נכונות להקל -
בלי לרחם - ראיון עם ליאת מנספלד
14 הפורטל האקדמי של אורנים
16 מרפכים של דיאלוג בהוראה 17
הכרמל יתאושש מאת פרופי עדו
צחקי 18 פינת החרוב והאלון מאת

עובד גור 19 נגד שרפות רעות בעד
שרפות טובות מאת פרופי גידי נאמן 20
היכלי אפר - על השריפה בכרמל בשנת
2010 מאת פרופי שמחה לב-ידן 22
שירים בעקבות השרפה 26 להתאושש
מהשרפה ולהמשיך ליצור - ראיון עם
טלי גיל 28 עם הפנים למזרח - ראיון
עם שיר מלר ימגוצי 30 יצירה תוך כדי
דיאלוג - ראיון עם דורית רינגרט 32 "יש
קשר שלילי ברור בין הכנסת מחשבים
לכיתות לבין הישגים" טוען פרופי גבי
סלומון בכנס הגיל הרך לזכרו של גדעון
ליון 34 כנס סכנין-אורנים - לחינוך
לסובלנות ולחיים משותפים 36 "מִיָּם
שֶׁ אֵל הָלַב בְּתָהָּ" או "מים ביקש, חלב
נתנה לוי" - מפגש בנושא תנ"ך רם 37
תכניות הסטאזי 38 הביולוגיה מאחורי
הפדגוגיה: זיכרון ריגושי והשפעותיו על
הוראה ולמידה - יום עיון של התכנית
להכשרת מורים 39 ההצגה "שלושה
לילות" ע"פ טרילוגיה מאת יהושע
סובול 43 טייב שבט באורנים 44

מערכת רוח אורנים, המגזין של מכללת אורנים

עורכת: ד"ר שרה שניא • חבר מערכת: ד"ר אריה קיזל • עריכה גרפית: סטודיו "גרפיקאים" - יורם צונג • דפוס: "נסטליט" חיפה בע"מ
ניתן לפנות למערכת באמצעות המייל: sara_sa@staff.oranim.ac.il
תמונת השער צולמה מבית מרגולין ע"י עובד גור

בראש השולחן

דברי פרופי יאיר קארו, נשיא מכללת אורנים, עם סיום סמסטר אי

איכויות סטודנטים

ראשית, העובדות הפסיכומטריות בתואר הראשון, במבט לחמש שנים לאחר הממוצע המכללתי עלה מ-520 עד תשע"א, בשנה א' ממוצע הציון המשולב בגרות ופסיכומטרי הוא 562, מעל הממוצע הארצי שעומד על 540. זאת בניגוד לטענות בעיתונים על רמת המתקבלים למכללות לחינוך. אני מקבל פידבקים ממרצים מזה שני מחזורים כי האוכלוסייה המגיעה איכותית יותר ורצינית יותר, ביחסה ללימודים, גם המשובים מבתי הספר שאליהם הם נשלחים לעבודה המעשית מעידים על כך.

גם בתנאי הקבלה לתשע"ב נשארים 525 משולב כרף תחתון, ומי שמגיע רק על סמך בגרות - 90. זאת למעט חריגים, שגם הם יתקבלו במשורה השנה.

אנו מקווים להגדיל פעם נוספת את מספר הנקלטים לשנתון א', ולהתקרב ל-500 נקלטים לשנתון מבלי להוריד את הממוצע. זאת על סמך הצלחה ומוניטין בחינוך המיוחד וגם בגיל הרך, ובקבוצת העל-יסודי שמקבלת רוח גבית מההסכם החדש לבתי"ס העל יסודיים. כרגע נראות השפעות חיוביות ומעניינות.

המקום השלישי שבו ניכרת עלייה באיכויות הוא תכנית ה-M-Teach, שאושרה ביולי והביאה אלינו מועמדים חדשים בניגוד לתכניות ה-M.Ed. שעוסקות בקהל שכבר נמצא במערכת החינוך, ה-M-Teach מביא אנשים שברובם אינם ממערכת החינוך. הפרופיל שלהם מזכיר את הפרופיל העליון של הסבות אקדמאים. התכנית הזו הופכת להיות תכנית דומיננטית גם היא מבחינת מספרים ואיכות. לכל עליית המדרגה הזאת צריך לצרף את תכנית המצטיינים של ד"ר אודי מנור וד"ר ורדית פיק-מקלר, גם בה רואים עלייה באיכות הפונים. השאלה אם מערכת החינוך תקלוט אותם באופן שיאפשר מימוש פוטנציאל.

אני מקווה שבשנה"ל תשע"ב נקלוט לכל היחידות האקדמיות כ-1050-1150 סטודנטים חדשים.

תכניות בתהליכי אישור

בפקולטה למח"ר אנו נערכים לכך לפתיחת התכנית של הפסיכולוגיה החינוכית בבוא היום. התכנית עדיין בבדיקה ראשונית - וזה לא מפתיע בשל ראשוניותה של התכנית בארץ ככלל.

אשר לחוג לחינוך - הוועדה המקצועית המליצה לפתוח את התכנית וכן העירה מספר הערות לליטושה. אנו נערכים כעת לפתיחת התכנית בחינוך לשנה"ל תשע"ב ואם הכול ילך כשורה נהיה המכללה הראשונה לחינוך בארץ אשר קיבלה אישור לפתוח תואר ראשון בחינוך (ונקווה לראות עוד מכללות בהמשך). אישור המל"ג צפוי במחצית השנייה של סמסטר ב' תשע"א.

ארגון מחדש של קליטת סטודנטים ללימודים

לעולם השמחה כרוכה בעצב, ובשמחת הקיץ על ים הפונים חסר התקדים שביקשו להתקבל לאורנים נתקלנו לראשונה בהיקף גדול של בעיות מצטברות שמקשות על טיפול מהיר ויעיל בכל תהליכי ההרשמה. הדבר גרם לעיכובים ולתסכול בקרב הפונים ובקרב אנשי הסגל. רונת הראל וקובי אלדר מונו לצוות שמסר להנהלת אורנים שורה ארוכה של המלצות לגבי שינוי וארגון מחדש של תהליכי הקבלה, בעיקר בהכשרת אקדמאים להוראה, בלימודי התעודה ובסטודנטים לתואר

אני מקבל פידבקים ממרצים מזה שני מחזורים כי האוכלוסייה המגיעה איכותית יותר ורצינית יותר, ביחסה ללימודים, גם המשובים מבתי הספר שאליהם הם נשלחים לעבודה המעשית מעידים על כך.

מקום נוסף שאנו רואים בו עליית מדרגה איכותית זו השנה השנייה הוא בתחום הסבות אקדמאים/הכשרת אקדמאים להוראה. אנחנו אחרי שני שנתונים שבכל אחד מהם קיבלנו כ-350 איש לאחר למעלה מ-1000 ראינות. מדובר באוכלוסייה הולכת ומשתבחת באיכויותיה. אחוז הבאים מהאוניברסיטאות הטובות הולך וגובר. לא רק חינוך מיוחד וגננות, אלא כיסוי נרחב של מקצועות העל-יסודי. אולי גם זאת בהשפעת הרפורמה. קיימת נוכחות גבוהה של בעלי תואר שני, וגם פה משובי המרצים מלמדים על שינוי ועל קפיצת מדרגה באיכות.

הדבר גרם לנו להפריד קבוצות מהקבוצות הסדירות ולהציב מולן מרצים שמסוגלים להתמודד איתן, מדובר באוכלוסייה דעתנית בגילאי 30-35, לעיתים נשים עם משפחות שמקבלות החלטה על קריירה שנייה.

מנכ"ל משרד החינוך הכריע לטובת אורנים, התחייב על תקציב ואנו נכנסים לשלב התכנון הארכיטקטוני. המקום המיועד לכך הוא מגרש החנייה במגרש הכדורסל. אם הכול ילך כשורה זה יקרה בקיץ 1102, או בקיץ שאחרי. אנו נמצאים גם בבחינה של תכניות לבנייה בפקולטה למח"ר ובקומת מנהל לומדים שיווק.

סגל צעיר

אנחנו בעיצומם של מכרזים, החל מרמת דינקי הפקולטות ללימודים מתקדמים ולחינוך דרך ראשי חוגים ומרכזי תכניות הכשרה במח"ר ובפקולטה לחינוך. אנו רואים כמה תופעות מעוררות דאגה; האחת קושי בבניית שדרת ניהול אקדמית עקב מיעוט מתמודדים שעומדים בדרישות האקדמיות ושיש להם רצון לפנות למכרזים האלה. הדבר מקשה על הליכי המכרז שנועדו להיות פתוחים לכל, ואנו מוצאים את עצמנו נאלצים לבצע הליכי מינוי בהיעדר מתמודדים. אנו נבחן לאחר גמר גל המכרזים הזה את התקנון האקדמי. ייתכן שנבצע בו שינויים מסוימים ונביא אותם לועדת הקבע על מנת לאפשר ליותר אנשים להתמודד במכרזים האלה.

ההתרחבות הנחוצה במנהל לומדים מאלצת אותנו לבנות כ-150 מ"ר בחלקה הדרומי של הפקולטה למח"ר, וכך גם להגיע לסטנדרטים נאותים של נגישות

התחום השני שבו אנו רואים קושי הוא שמול פרישה של סגל ותיק שפורש לגמלאות יש קושי בגיוס סגל צעיר (עד גיל 50-45) איכותי ובעל תואר שלישי. אנשים שיש להם טווח עבודה של כ-15 שנה. אנו רואים את הבעיה הזאת לכל רוחב החזית. חלק מהסיבות נעוץ בכך שהסכמי השכר במכללות נגזרים מהסכמי ארגוני המורים שאינם רלוונטיים למכללות להשכלה גבוהה וזוהי יש טיפול היום (איטי, אמנם) ברמה הממשלתית. השאיפה היא להשוות את הסכמי השכר לאלה של המכללות האזוריות.

בעיה נוספת שאנו מזהים היא זליגה למרכז. כוח המשיכה ואפשרויות העבודה באזור המרכז גוררים אנשים לגור דרומה מחדרה ואף דרומה מנתניה, במדינת ת"א וסביבותיה. קשה מאוד לבנות סגל אקדמי שלם על בסיס אנשים שמתגוררים באזור ת"א. אנו מתקשים להגיע למספיק אנשים שמתאימים לנו בצפון. אנו מוכרחים להביא סגל צעיר ורענן שיחבור לסגל הוותיק והקיים.

קיימת בעיה גם בקבוצת העיסוקים הנקראת קלינית, ובסופו של דבר גם בהדרכה ובעבודה המעשית. אנו מפעילים עליהם לחץ להשלים תואר שלישי. צריך להכיר בכך שיש למצוא איזון בין הרצון לבין המציאות משום שחלק מהמדריכים היותר מנוסים לא מגיעים מהמסלול האקדמי אלא ממסלולי ההוראה ולא את כולם ניתן לעניין בתואר שלישי. נצטרך למצוא פה איזונים מחודשים.

ראשון. עיקר ההמלצות מכוון לשני נושאים: האחד אחריות אישית; צריך להציף קשיים למעלה וחלק מהתקלה שהייתה בקיץ לא צפה מספיק מהר ועלתה כתוצאה מהסירורים שאני עושה ביחידות. המלצות הראל-אלדר עוסקות גם באחריות אישית בצורך בדיווח על קשיים ובביקורת עצמית. רונית ונוגה מפתחות כעת גם סדנאות לסגל בעניין זה.

החלק השני עוסק בשירותיות. שירותיות היא מילה שלחלק מהאנשים קשה לקבל אותה. שירות, שקיפות, והתנהלות עניינית ומהמרצים מצפים להיות רלוונטיים אטרקטיביים.

ההמלצות כוללות גם תוספת של כוח אדם בכמה מקומות, בעיקר במנהל לומדים. לאפשר לו לפעול בפחות לחץ וגם שינוי של חלק מתהליכי הטיפול. צומת קריטי היה ונשאר נושא הראיונות: ראיונות החוגים וראיונות החינוך. אנחנו משתדלים להגיע למצב שיהיה לנו בכל חוג ובכל מסלול יום ראיונות שבועי, שיהיה קבוע מראש, ידוע מראש ונמצא בידי מנהל לומדים. שלא נעמוד בפני מצב שלא מצליחים להביא אנשים לראיונות אפילו יותר מחודש. זה חלק מהשירות. במידה ולא סגרנו את נושא קבלת ראיונות והודעה מסודרת על עיקריה של תכנית הלימודים בפרק זמן של שבועיים, אנחנו מאבדים את הקהלים האלה, שפונים ביתניים למוסדות חינוך אחרים. זה יעד שהצבנו בפני הדיקנים ובפני ראשי החוגים והמסלולים. מנגד, היו אלינו פניות של אותם ראשי חוגים ומסלולים שהגיעו אנשים שלא היו בשלים לראיונות מסיבות שונות. נתנו לשיווק הוראות מפורשות מתי אדם עובר מהם למערכת הקולטת. כדי לאפשר למערכת שאחרי השיווק להתרכז באנשים בשלים לטיפול.

אנו נערכים כעת לפתיחת התכנית בחינוך לשנה"ל תשע"ב ואם הכול ילך כשורה נהיה המכללה הראשונה לחינוך בארץ אשר קיבלה אישור לפתוח תואר ראשון בחינוך

ראשי החוגים יושבים בצפיפות גדולה מדי. החח"ק בהובלתו של ד"ר מיקי מוטולה בסיוע של אסנת הופך לחוג גדול ומורכב לניהול וגם הוא צריך לקבל מקום. בנוסף לכך, ההתרחבות הנחוצה במנהל לומדים מאלצת אותנו לבנות כ-150 מ"ר בחלקה הדרומי של הפקולטה למח"ר, וכך גם להגיע לסטנדרטים נאותים של נגישות.

ביה"ס למחוננים ומצוינים

בימי ג' ו-ד' בעיקר אנו רואים פה מאות ילדים שכובשים את הדשא המרכזי ומזכירים את מכות הארבה הזכורות לטוב. למי שעדיין לא זיהה מדובר בילדי המרכז למחוננים ומצוינים שמנהלת ד"ר מיכל קרופניק, ומהווה חלק מאורנים מ-1998. המרכז התחיל עם 170 ילדים והגיע עכשיו לכ-650 ילדים, כמעט פי ארבעה. לאחרונה פנינו למנכ"ל משרד החינוך בבקשה חדה וברורה לבנות את הבניין שיאכלס את המחוננים כי הם כרגע תופסים כיתות שמיועדות להכשרת המורים.

עוד זווית ד"ר אריה קיזל

פתיחת אזורי הרישום והעמדת בחירת הורים במרכז מנסה לטפל בבעיה באמצעות הגברת התחרות בין בתי הספר. זו שגיאה חמורה שתביא לכך שבית הספר יאמץ כללי התנהגות של תאגיד כלכלי שבו יאלצו המנהלים והצוותים החינוכיים להפוך את בתי החינוך למוסדות יצרניים לציונים. הדבר ייתן כוח מוגזם בידי ראשי הרשויות המקומיות המשתוקקים לרוב לקבל אחריות מלאה על החינוך בעירם והיה מונעים מלחצי ההורים להגביר את ההישגים בבחינות.

הישגים לימודיים משתקפים בישראל בדרך כלל בשני מדדים מרכזיים - ההישגים בבחינות המיצ"ב בכיתות ה' ו-ח' וההישגים בבחינות הבגרות. בדרישה להגברת שקיפות הצינונים הם יוטענו לאתרי האינטרנט של הרשויות או של משרד החינוך (שיהפך לרגולטור מחמיר ודורשני) ומכאן תחל תחרות קשה וחשופה תקשורתית בין בתי הספר רק על ציונים. הדבר יביא לסחרחרת פרסומית מצד אוכלוסיות חזקות. בתי ספר באזורים מסוימים יתרוקנו ויחלשו באופן טבעי והדבר יביא לירידה הכללית בהישגים ולסימון מוסדות חינוך אלה כחלשים. זו תהיה בכייה לדורות.

פתיחת אזורי הרישום, במיוחד בבתי ספר יסודיים, תהיה משגה חמור אשר לא רק יביא להסגת בתי הספר לאחור מבחינה ערכית אלא גם ימנע טיפול שורש נדרש בחינוך היסודי בישראל

שיטה זו שבבסיסה שיח ההערכה הבלתי פוסק, תחרותיות-יתר ובחירת הורים, תרחיק את בית הספר היסודי ממטרותיו ותרוקן את הרוח החינוכית-הערכית שאמורה להיות במרכזו. היא תהפוך את הכיתה למכירה בלתי פוסקת לבחינות.

זאת ועוד: תוצאות המיצ"ב וההישגים בבחינות הבגרות הם מדדים חלקיים, לעיתים שטחיים, אשר משקפים לרוב ידיעות צרות אופקים ועולם ידע המבוסס על שינון וזכירה. משרד החינוך עדיין רחוק מהגשמת יעדי "האופק הפדגוגי" שאותו קידמה בשעתו פרופ' ענת זוהר בהיותה יו"ר המזכירות הפדגוגית ואשר ביקש להעביר את הבחינות ואת תהליכי ההוראה-למידה לקודים של חשיבה והעמקה ולהחליף בכך את השינון הטכני לקראת בחינות ידע בסיסיות.

אי לכך, יש להעניק עדיפות לחינוך היסודי, לשפר את איכות כוח האדם בו, להעצים את הרוח החינוכית הערכית וההודי מניסיונות וליצור איזון שבו בית הספר יהווה קהילה ערכית של לומדים-חוקרים ולא למוסד מנוכר למדידת הישגים.

בחירת בית הספר אינה הבעיה

פתיחה שקולה וזהירה של אזורי רישום לבתי הספר היסודיים כפי שמתכנן משרד החינוך תקבע את המגמה החריפה והמתמשכת של שעתוק השיח העסקי, של שוק חופשי לכאורה, אל תוך בתי הספר. הדבר יגרום להפעלת לחץ מיותר מצד רשויות מקומיות וקואליציות כוח של הורים על בתי הספר ועל הנהלותיהם. במצב זה אחד המדדים היחידים כמעט להערכת בתי הספר הוא הישגים לימודיים והבולטות התקשורתית שלהם. זהו מתכון בטוח לשאיבת הרוח החינוכית-הערכית מבתי הספר והעברתם המוחלטת לשיח תחרותי שבו יככבו אופנות ולחצים.

חלק מחוקרי החינוך מניחים כי ברמה הערכית העקרונית, לפתיחת אזורי רישום שני יתרונות: חופש רב יותר להורים שיוכלו לבחור את מקום הלימודים של ילדיהם והגברת התחרות בין בתי הספר שיש בה כדי לתרום לשיפור ההישגים הלימודיים של מערכת החינוך. ברמה החינוכית יתרום הדבר למוטיבציה גבוהה יותר ללמידה בקרב התלמידים וגם יתרום לאווירה הלימודית והחינוכית בבית הספר וכמובן לשקיפות מערכתית.

פתיחת אזורי הרישום, במיוחד בבתי ספר יסודיים, תהיה משגה חמור אשר לא רק יביא להסגת בתי הספר לאחור מבחינה ערכית אלא גם ימנע טיפול שורש נדרש בחינוך היסודי בישראל.

הבעיות המרכזיות של החינוך היסודי הן אי היכולת להעלות במידה ניכרת את רמת תהליכי ההוראה והלמידה מרמת הידע לרמת ההבנה והחשיבה, אי הצטרפותם של גברים למערכת החינוך היסודית ושמרנות ניהולית ורגולטורית אשר מביאה לכך שרק בתי ספר יסודיים מעטים הם פורצי דרך וחדשניים מבחינת תהליכים דיאלוגיים נדרשים, שיטות הוראה, חלוקת זמן גמישה והכנסת תכנים לימודיים מעמיקים. זאת בנוסף לפערים הגדולים בין מערכת החינוך הממלכתית היהודית לזו הערבית.

חסרונות אלה דורשים להעמיד את החינוך היסודי בראש סדר העדיפות הלאומי מבחינה חינוכית ותקציבית (ולא די ברפורמת "אופק חדש"). אם לא יונקט צעד זה נמשך לקצור את הכישלונות בחטיבת הביניים. אזנחשפים מדי שנה גודל הפערים ועומקם וניסיונות התיקון מתחילים למעשה בשלב מאוחר מדי.

פרופ' אומן באורנים

גנשטיין גם חשב כן על כיוון זה מהצד הכלכלי. ב-44 פרסמו ספר בשם תורת המשחקים והתנהגות כלכלית. ביום שהופיע הספר, דווח על כך בעמוד הראשון של הניו יורק טיימס, וכל השאר היסטוריה.

כמה עקרונות יסודיים של תורת המשחקים: יש שני צדדים עיקריים: הצד האסטרטגי והצד הקואליציוני. אני מדבר יותר על הצד האסטרטגי. כל שחקן הנו רציונאלי, ופועל לקדם את מטרותיו בהינתן המידע שלו על סמך האינפורמציה שיש לו. בנוסף, כל שחקן לוקח בחשבון את הרציונאליות של האחר (שפועל לקדם את המטרות שלו).

עוד עיקרון - שיווי משקל אסטרטגי, נוסח לראשונה ע"י ג'ון נאש ("נפלאות התבונה"), שלמד איתי ב-MIT.

לכל 'שחקן' אסטרטגיה שהיא אופטימאלית מבחינת המטרות של אותו שחקן, בהינתן שהאחרים נוקטים באסטרטגיה שלהם בהתאם למטרותיהם.

לתורת המשחקים ישומים במדעי הטבע ובמדעי החברה. בכלכלה, מדובר בעסקים - איך לנהל אותם כדי להצליח, באילו אסטרטגיות להשתמש; בתחום יחסים בינ"ל - השחקנים הם ארצות; במדע המדינה - זו פוליטיקה כשהמפלגות וחבריהן הם השחקנים; בתחום המשפט - השחקנים הם התובע והנתבע, השופטים, המחוקק. ניתן למצוא יישום כמעט בכל תחום: פסיכולוגיה, סטטיסטיקה, מחשבים, מתמטיקה, הנדסת דרכים, פילוסופיה ועוד.

ביולוגיה אבולוציונית אף היא אחד היישומים של תורת המשחקים. השחקנים הם אוכלוסיות של בעלי חיים ו/או צמחים. לדוגמה: דבורים ופרחים. יש אינטראקציה ביניהם. הדבורים לוקחות צוף מהפרחים, והפרחים מאביקים. האסטרטגיות הן גנוטיפים = הרכב גנטי. דבורה שמאביקה פרח או מוצצת צוף מתוכו אינה יכולה לבחור את הגנים שלה. אי אפשר לדבר על החלטה רציונאלית של הדבורה ועל אחת כמה וכמה של הפרח. ההתפתחות האבולוציונית מודרכת ע"י המותאמות. אם הפרובוסקיס (ה'חדק' של הדבורה) מותאם לצינור הצוף של הפרח, בדור הבא יהיו יותר צאצאים של הפרח וגם של הדבורה. סיסמת האבולוציה: הישרדות המותאמים ביותר. התשלום לאוכלוסיות האלה - התרבותן.

פרופ' אומן נשאל אם הוא חושב שמחשב שבוכל עב"י אסטרטגיות של תורת המשחקים יוכל להחליף בעתיד את השוכטים בבית המשפט. תשובתו הנחרצת הייתה: "לא, אין בינה מלאכותית".

מדעי החברה: תחרות חופשית נמצאת כשיש הרבה מוכרים והרבה קונים. מונופול - כשיש יצרן אחד או משווק אחד שכולם לקנות קונים אצלו. יש מצב ביניים - אוליגופול. למשל קרטל אופ"ק שיש בו 18 חברים, אם כי הוא מתקרב לתחרות

על תורת המשחקים ועל מורים מעצבי דרך

פרופ' ישראל אומן מהאוניברסיטה העברית, חתן פרס נובל לכלכלה לשנת 2005, מגדולי החוקרים בתורת המשחקים, התארח באורנים לרגל חנוכת המועדון המדעי המשותף לתוכנית לתואר שני בהוראת המדעים ולמחלקה להוראת המדעים.

כתבה וצילמה: שרה שגיא

דברי הברכה שלו ציין פרופ' יאיר קארו, נשיא מכללת אורנים כי הוא מייחס חשיבות מיוחדת לנוכחותו של פרופ' אומן כאן לנוכח המשבר בהוראת המדעים. "אנו באורנים עושים ככל יכולתנו כדי לטפח את מורי ההווה והעתיד". פרופ' אומן השיב "המורים היוו שלב מכריע בהתפתחות האישית שלי. אני רואה בהוראה חשיבות גבוהה וזו הסיבה שנענית להזמנה".

"האם תורת המשחקים היא משחק? כמובן שלא. אם כן, מהי? מדובר בניתוח אסטרטגי של מצבים שבהם מעורבים כמה גורמים (יותר מאחד). העיקר הוא האינטראקציה בין גורמים שונים: בני אדם, מדינות, עסקים ועוד. גורם אחד מקבל את ההחלטות והוא מקיים אינטראקציה עם גורמים אחרים. בדרך כלל הגורמים השונות שואפים להשיג מטרות שונות, לא תמיד מנוגדות, ועל כל משתתף לקחת בחשבון את מהלכיו של האחר. משחק השחמט כמשחק ממש זו הדוגמה הנקייה ביותר. מדובר על ניתוח אסטרטגי. בעקבות מהלך שאני עושה, מה יעשה השני כשהוא שואף למטרות שלו. הניתוח האסטרטגי הוא נטול רגשות, נטול פסיכולוגיה וכד'.

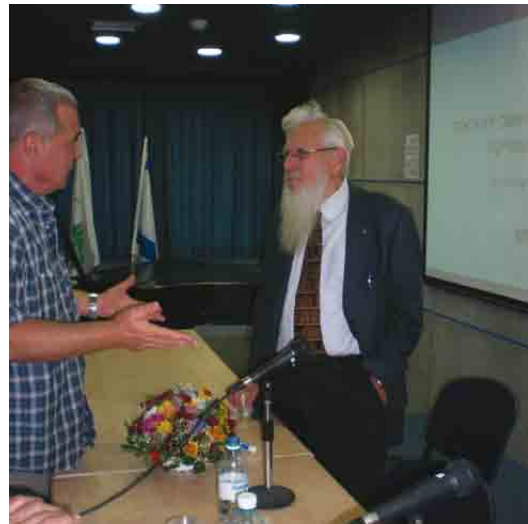
בשנות ה-20 המתמטיקאי בורל היה הראשון לנסח את עיקרי תורת המשחקים. נוימן בראשית שנות ה-30 כתב שני מאמרים בנושא מן ההיבט המתמטי, בסוף שנות ה-30 התברר שמור

במחקרים שנעשו בתחום הוצגו קשיי התלמידים, פותחו כלים למדידת המיומנויות ונקבעו היעדים לשיפור הוראת הנושא. בין השאר, נעשה מחקר השוואתי בין סביבות למידה שונות - מסורתיות וחדשניות. נמצא כי שימוש ב- (MBL) Microcomputer Based Laboratory משפר מאוד את הבנת התלמידים בתחום ואת מיומנויותיהם בכירוש הגרפים. ניסויים בעזרת מעבדה ממוחשבת המאפשרים לתלמידים "לראות" ו"להרגיש" את הקשר בין תנועה של גוף במציאות לבין הייצוג הגרפי של התנועה בזמן אמת מאפשר לתלמידים לראות בגרף קשר דינמי ולא תמונה קפואה.

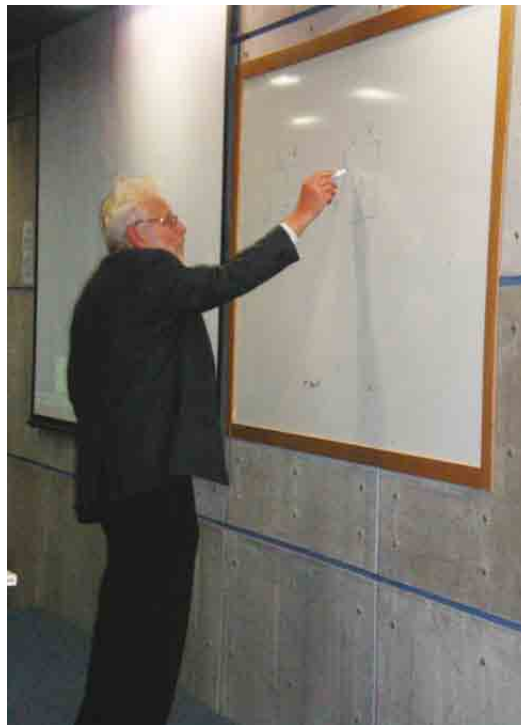
הבעיה העיקרית של מערכות MBL עבור בתי ספר רבים היא המחיר. יחד עם זאת קיים ממשק שמשדר לכל מחשב את המידע אודות מיקומו במישור ומהווה למעשה חיישן התנועה. המערכת הזאת היא עכבר המחשב! לצורך יישום כזה של העכבר פיתח בוריס תוכנה שמציגה לפי דרישה את כל הגרפים האפשריים של תנועת העכבר לאורך כל אחד מהצירים. הסיבה שפותחה מאפשרת, בנוסף, לייצא את הנתונים לגיליון אלקטרוני להמשך העיבוד. הסיבה מלווה במגוון תרגילים שפותחו בהתאם להמצאות שהובאו במחקרים קודמים. הסיבה פותחת אפשרות ליישומים נוספים בחקר תנועה במעבדה פיזיקלית וגם בהוראת תכנים מתמטיים כמו הנדסה על כדור או ייצוג פרמטרי של פונקציות שונות.

חופשית. בדוארפול יש רק שניים. כשיש יותר היצע המחיר יורד. המונופוליסט ישאף למקסום ההיצע/הביקוש. כשיש תחרות חופשית היצרן הבודד לא יכול לעשות דבר. הוא ייצר כמות שהיא טובה בשבילו במחיר השוק. דרך הפעולה היא הכמות שאתה מייצר. כל אחד צריך לקחת בחשבון את מה שהאחר עושה.

פרופ' אומן התבקש לספר על מורים שעיצבו את דרכו. בתשובתו הזכיר מורה למתמטיקה שהשריש בו את האהבה למתמטיקה; רב ניצול שואה שלימד לאהוב את הגמרא ואת קיום המצוות, אמו שלימדה אותו את שמות העצים בשכונה, לקרוא ספרי ילדים וגם ספרים רציניים כמו של דיקנס ולימדה אותו שהשקר הכי טוב הוא האמת; הפרופסור מ-MIT שהנחה אותו בדוקטורט בתורת הקשרים; ומרצה לפילוסופיה שתמיד הקשה בשאלות בקולג' שבו למד לתואר ראשון. בהמשך יום העיון הרצה בוריס גורפינקל, סטודנט בתוכנית להוראת המדעים לתואר שני על השימוש בעכבר המחשב להוראת פיזיקה ומתמטיקה.

פרופ' ישראל אומן משוחח עם פרופ' יאיר קארו

פרופ' אומן מדגים את תורת המשחקים

בניית הגרף ופירושו הם חלק חשוב של ניסוי, לב לבו של המדע. מיומנויות אלו הן גם חלק מהאוריינות הטכנולוגית-מדעית של האדם המודרני. מאחר והגרפים הם מארזי נתונים יעילים מאוד, מורים למדעים משתמשים בהם כמו בשפה. מסתבר שהתלמידים לא תמיד שותפים לשפה זו ומתקשים בשימוש בה מסיבות שונות: גרפים, נוסחאות תנועה וייצוג וקטורים של תנועה, אפילו בתנועה לאורך קו ישר, הם מודלים מופשטים ולתלמידים יש קושי אובייקטיבי להתמודד איתם בשלב זה של התפתחותם. רוב התלמידים נמצאים בשלב המעבר מחשיבה קונקרטיה לחשיבה פורמאלית.

רק כ-35% מן התלמידים במדינות המתועשות מגיעים לחשיבה פורמאלית כאשר גם מבוגרים רבים אינם משתמשים כלל בחשיבה זאת.

האם האלימות הולכת וגואה או שאנחנו רק יותר שומעים עליה?

אין לכך תשובה מוחלטת. המחקר בתחום אלימות בקרב בני נוער הוא צעיר מאוד. כך עולה מדיון שנערך ביום העיון שעסק באלימות בחברה הישראלית.

ד"ר אביטל לאופר

כתבה וצילמה: שרה שגיא

גבי לילב אגוזי

כך. אלימות יכולה להיות גם שקטה ועצורה ולהתבטא "רק" במילים קשות אך מצליפות לא פחות מאלימות פיזית. "האלימות באה לידי ביטוי בכבישי הארץ, בעמידה בתור, בשוד של קשישים, בחצר בית הספר ואף בגן הילדים, באונס ועוד. במקרים רבים האלימות מתרחשת בתוך המשפחה, המקום בו כולנו אמורים לחוש בטוחים ומוגנים. חלק גדול מהמשתתפים בפעילויות האלימות הם בני נוער. חלק גדול מהאלימות בחברה מופנה נגד נשים. בדיוק לפני 11 שנים קבעה העצרת הכללית של האו"ם את ה-25 בנובמבר כיום הבינלאומי למניעת אלימות נגד נשים".

ד"ר מרי תותרי, ראש החוג לאזרחות, הנחתה את המושב הראשון "אלימות בישראל: היבטים סוציולוגיים ואזרחיים". לדברי **ד"ר ארנון מדנין**, דיקן הפקולטה למדעי החברה והרוח, אין מדובר במקרים בודדים של אלימות אלא בתופעה חברתית גורפת. התופעה אינה ייחודית לישראל אלא חוצה גבולות ומגזרים. הערכים החברתיים נעלמים. השרפה בכרמל חשפה כיצד קיצוצים במגזר הציבורי פוגעים בחוסנה של החברה בישראל.

ד"ר אביטל לאופר, ממלאת מקום ראש עיריית נתניה ומחזיקת תיק החינוך בעירייה, התייחסה לשני מחקרים מרכזיים בתחום אלימות הנוער:

החל משנות ה-90 חוקר ד"ר יוסי הראל ביוזמת ארגון הבריאות העולמי 8,000 בני נוער מכל המגזרים בישראל גם בהשוואה למדינות אחרות, מחקר שמועבר בארץ באופן קבוע אחת לארבע שנים. הנוער במדינת ישראל נמצא בשליש העליון מבחינת רמת האלימות לעומת מדינות אחרות.

מהממצאים עולה, בין היתר, כי בריונות היא הטרדה מתמשכת, הכרוכה גם בהפרשי כוחות. כמעט 20% מהילדים בישראל (בין כיתה ו' ל-י') דיווחו שנפלו קרבן לאלימות, בניס מעורבים יותר מבנות באלימות פיזית

אהובה תומר ז"ל, מפקדת תחנת המשטרה בחיפה שנספתה באסון הכרמל, הייתה אמורה לקחת חלק ביום העיון "אלימות בחברה הישראלית בהיבטים סוציולוגיים גיים אזרחיים ותקשורתיים", שהתקיים לאחרונה במכללת אורנים.

"מעבר לכך שנושאו של יום העיון אינו פשוט לעיכול, אנו מקיימים אותו באווירה קשה במיוחד. ביקשנו לשמוע מאהובה על ממדי האלימות באזורנו ודרכי ההתמודדות של המשטרה עימם", אמרה **ד"ר לילך לב ארי**, ראש החוג לסו"צ יולוגיה, "השרפה הגדולה ביערות הכרמל גרמה למוותם של 44 אנשים ובהם תת-ניצב אהובה תומר".

ראש החוג לתקשורת, **ד"ר אריה קיזל**, אמר בפתח המושב שבו הייתה אמורה להשתתף תת-ניצב תומר: "אהובה הייתה צריכה להיות כאן היום איתנו ולדבר במקצועיות הרגילה שלה אבל גם בחביבות המיוחדת שלה על הממדים התקשורתיים של עבודת המשטרה. והיא ידעה לדבר על כך מתוקף ניסיונה כדוברת מרחב חיפה, כקצינת מבצעים, כמפקדת תחנות המשטרה בנהריה ובחיפה וגם כבעלת ידע רב בתחומים שבהם עסקה. אהובה הייתה רוטה וחכמה, מיוחדת ואהובה. היו בה כל התכונות הטובות של האימהות (ולא רק בגלל שהייתה אשה). נדמה לנו שאנו, הציבור הישראלי, כה משתוקקים לאימהות ציבוריות, למשרתי ציבור (מתנהיגים, פוליטיקאים, שוטרים, מורים, רופאים, פסיכולוגים) שיהיו גם מקצועיים וגם אימהיים או אבהיים כדי לחוש מוגנים. עם אהובה חשנו מוגנים וגם מחובקים", והוסיף "מה חבל על אובדנה הכבד עד מאוד, מה כבד אובדנם של כל ההולכים אל תוך יערות האש שלא שבו מהם. יהי זכרה וזכרם ברוך".

ובעניינו של יום העיון הוסיפה ד"ר לב ארי כי אלימות פירושה פגיעה בפועל או איום בפגיעה באנשים, מרצח, דרך תקיפה חמורה, אונס ושוד המערב איום או שימוש באלימות לשם

ד"ר לילך לב ארי

ד"ר מרי תוחרי

ובשליש מתוכן הפגיעה התרחשה מתחת לגיל 12 (!). 85% מהפגיעות הן פגיעות של אנשים קרובים, בעלי סמכות כלשהי על הנפגעת. בנות יותר נפגעות בבית ובנים יותר נפגעים בחוץ (מתוך רישום הפונים למרכזי הסיוע).

"נשים מוכות יודעות לזהות זו את זו אך עבור רובנו הן שקופות. בדרך כלל נוטים לפשפש בעברה של הנפגעת, ואף נוטים להאשים אותה. פעמים רבות נשים פונות בגיל 30-40 ומדווחות על פגיעות שחוו לפני גיל 12. נערות בין הגילאים 12-18 מגיעות לסיוע הרבה יותר מהר יחסית, תוך חמש שנים מן הפגיעה."

"צריך לעבוד על עניין הסוד. למי ומתי לספר. דברים שאי אפשר לספר בבית אולי אפשר לספר למורה או ליועצת. נשים בוגרות שחוו פגיעה חשות כאילו גופן הוא הפקר, והן חוברות לגברים שמשחזרים את חוויית ההשפלה. פגיעה מינית אינה נובעת מיצר מיני אלא מיצר שליטה. ניכרת ירידה בגיל הפוגעים ועלייה בפגיעות קבוצתיות (שבהן נתפסת הנפגעת כחפץ ולא כאדם).

בשנה האחרונה נרשמה עלייה במספר הפניות. 18 נשים נרצחו השנה לעומת שמונה בשנה שעברה. פגיעות של אלימות קשה נגד נשים מתרחשות בחברה הסובלת ממצוקה. בחברה האתיופית למשל, בעיקר בעלייה החדשה יותר, הנשים היטיבו להסתגל לחיים בארץ והחלו לצאת לעבודה ואילו הגברים נשארו בבית מתוסכלים וללא יכולת לפרנס."

לבסוף התקיים פאנל בראשות ד"ר אריה קיזל, ראש החוג לתקשורת, בהשתתפות גיא פלג, הכתב המשפטי של חברת החדשות בערוץ 2, בנושא "משפחות הפשע והסיקור התקשורתי". פלג שוחח על ההיבטים התקשורתיים של סיקור עולם הפשע והפלילים בישראל. הוא סיפר על הניסיון העיתונאי שלו והתעכב במיוחד על החלטתו לתת במה לראשי משפחות הפשע. "אני צריך לאזן בין החובה שלי כעיתונאי להראות את כל הצדדים של עולם הפשע לבין אי רצונו להפוך את העבריינים לגיבורי תרבות. זו עבודה יום יומית של הליכה על חבל דק", אמר.

ומסתמנת גם תופעה של אלימות דרך האינטרנט. במחקר אחר של פרוץ רמי בנבנישתי, נמצא כי רמת אלימות גבוהה יותר במגזר הערבי, ובכלל זה גם אלימות של מורים כלפי תלמידים. כמו כן, האלימות יורדת ככל שעולה הגיל, אך ייתכן שאז היא באה לביטוי בצורות אחרות. ד"ר לאופר הבחינה בין שתי גישות; הגישה הפסיכולוגית שמבררת מה גורם לאדם להיות אלים. אנו רואים ילדים שחוו אלימות או ילדים בעלי בעיות התנהגות או ליקויים קוגניטיביים אופייניים וגם אמונות שתומכות בשימוש באלימות, ילדים שמפרשים את הדברים שקורים להם בצורה אלימה. גם כמבוגרים הם מאמינים שאלימות היא דרך לגיטימית לפתרון בעיות. ואולם, לפי הגישה הסוציולוגית גית האלימות היא נורמה חברתית ולא של הפרט. לדוגמה הטרדת נשים. נורמות חברתיות משתנות והן משפיעות על הדרך שבה החברה מתייחסת לאחר. לכן הדבר המשמעותי הוא איך החברה מתייחסת לאלימות.

בבתי הספר, האלימות מטופלת יחסית. הכללים הם קביעת גבולות ברורים וחזיקו הקשר הרגשי והשייכות לביה"ס ולחברה. הבעיה היא כשמסתיים יום הלימודים. בדרך מבית הספר, בפארקים ועוד. יחד עם זאת, טוענת ד"ר לאופר, המחקרים מצביעים על כך שהאלימות יורדת בהמשך נשאלה ד"ר לאופר מה דעתה על התכנית "עיר ללא אלימות" והשיבה כי התכנית החלה לפעול באילת בשנת 2004. במימון משרד הפנים והמשרד לביטחון פנים. האלימות אכן ירדה והתכנית התרחבה לערים נוספות. חלק מהעקרונות של התכנית עוסק באכיפה באמצעות מצלמות וסיוורים של פיקוח עירוני ומשטרת. "לא מספיק להציב גבולות", סיכמה, "צריך לכוון גם 'מה כן?'. כיום יש יותר התעסקות בחלק השלילי, בחלק של מה אסור."

גב' לילי אגוזי, מנהלת מרכז לנפגעות אונס ותקיפה מינית בחיפה והצפון, טוענת כי השיח החברתי ממעיט במצוקה של נשים. מחצית מהאוכלוסיה סובלת מפגיעה מינית כזו או אחרת. "מה זה לעומת איום של מלחמה?..."

"נשים חשופות כל העת להערות מעליבות, לנגיעות, להצעות שאינן במקומן. למרכזי הסיוע בארץ מגיעות הפניות היותר מורכבות. ב-2009 היו 7,500 פניות חדשות (!)

“חוק זכויות התלמיד הוא חוק רע” ומה על זכויות המורה?

כתבה וצילמה: שרה שגיא

שמועלית ע"י המורים יותר מבעיית השכר. הם רצו להיות מורים ומחנכים וזה לא ניתן להם. אלה שלא בורחים נכנסים ל"מוד של הישרדות". יתרה מזאת, מורה שמדווח על קשיי משמעת בכיתתו מצטייר כמורה לא טוב. נוצר מצב של אי-דיווח והשתקה. הטיפול בתנאים הבסיסיים יבטיח הישגות וכניסה של אנשים טובים.

הפתרונות, לדבריה, פשוטים (אם כי לא בהכרח קלים יותר). התמיכה שנדרשת מהמערכת היא להבטיח שבכל מערכת החינוך בישראל יהיו כללי התנהגות ברורים ואחידים. התלמידים מתייחסים למורים ב"הכול אישי" הם גם טוענים שהמורה משעמם. אם המורה היה מעניין הכול היה בסדר. אין כל הכרה בכך שמשעמם הוא לא מושג אובייקטיבי.

בנוסף לכך, התקנונים צריכים להיות ברורים וקונקרטיים ולא מופשטים וכלליים. גם הסקציות צריכות להיות ברורות לכולם. פעמים רבות מורים נלחצים מכך שעליהם להעביר חומר רב. הם מתחילים לרוץ עם החומר בלי להקיף על כללי התנהגות. תוך חודשים שלושה הם לא יכלו להעביר שיעור. מורים שהטמיעו קודם לכן את הכללים יכלו ללמד במהלך השנה את החומר. בכנסת פועלת ח"כ יולף לביטול חוק זכויות התלמיד. לדבריה, זו אינה יוזמה מרושעת. בפועל זהו חוק שמסייע למציאות קשה מאוד.

ח"כ עינת וילף: "במשך השנים חל בידוד של המורים ושימת דגש על מרכיב אישיות המורה. אין שום דיבור על מערכת שאינה מתפקדת ואינה נותנת תמיכה".

גם לגבי שיתוף ההורים יש כל מיני הנחיות. לעתים קרובות המציאות נראית כך: מורים זמינים 24/7 וטלפונים מהורים שיכולים להרצות את משנתם בכל שעה שהיא ולהסביר למורה מה ואיך ללמד, לעתים באופן מאוד בוטה ומכוער. מורים חושבים לעתים שהם צריכים להקשיב לדברים האלה כי "זה שיתוף וזה דיאלוג".

אם פעם ההנחה הייתה שמגבים את המורים, היום המדיניות האוטומטית היא שמגבים את התלמיד. יש גם הורים שמאיימים בחביעות ויש בכך די כדי להשתיק את המורה. די שמורים בודדים נוהגים כך וזה יכול להרוס לכיתה שלמה או לבי"ס שלם, ובודאי למרר את חייו של מורה. מורים רבים מדווחים שזה הדבר שמעיק עליהם יותר מכל בתפקודם כמורים.

יולף סבורה שלהורים אין מקום בבית הספר. ככל שהכללים ברורים, ידועים ושווים, ככל שהם יודעים מה הסקציה שנגזרת כגזרה שווה - גם ההורים נסוגים לאחור באופן טבעי (שהרי הם חשים צורך להגן על ילדים במערכת לא מתפקדת).

חשוב שיהיה גיבוי ברור לגבולות ששמים בין ביה"ס לבין ההורים. האינטראקציה צריכה להתקיים באופן ישיר בין המורה ובין התלמידים, ללא כל התערבות ההורים.

בשנים האחרונות ניכר שיפור. החזיר סמכויות למורים: הסמכות להריד ציון, להוציא ילד מכיתה.

ח"כ ד"ר עינת וילף

ח"כ ד"ר עינת וילף, ראש השדולה למען מעמד המורה בכנסת, הייתה אורחת הכינוס הראשון של התכנית מוסמך בהוראה - M.Teach במסגרת הפקולטה ללימודים מתקדמים במכללת אורנים.

פתחה את הכנס ד"ר יעל פויס, ראש התכנית. וילף נכנסה לתחום החינוך ומדיניות החינוך לפני כשבע שנים. לדבריה זו הייתה תקופת שפל במערכת החינוך בישראל, לאחר שבמסגרת דו"ח דברת, כשבאו לגבש מדיניות בתחום החינוך, שאלו לעצתם של אנשי היי-טק, אנשי עסקים ואנשי אקדמיה אבל הייתה קבוצה אחת שבה זלזלו - קבוצת המורים. הרעיון שמי שיגיד מה צריך לעשות בחינוך לא יהיו המורים או המנהלים קומם אותה. טעות לחשוב שכל דבר אפשר להכפיף לתחום העסקי.

יולף נפגשה עד היום עם כ-12,000 מורים בישראל מכל הזרמים והמגזרים והבינה שהבעיה המרכזית במערכת החינוך היא שכמעט ואי אפשר להיכנס לכיתה וללמד. כל תקציב בנוי על שעות לימוד. וכיצד נראית שעת הלימוד? השיעור לא מתחיל ומסתיים בזמן, מתנהל ברעש, אנשים יוצאים ונכנסים, הודעות שונות, טיפול במקרים פרטיים מסוגים שונים ועוד.

רבים טוענים שאם המורה הוא מעניין וכריזמטי - אין בעיות. ככוח האישיות והכריזמה השיעור מתנהל לו באורח מופתי. אכן יש כאלה אך על כך לא בנוים מערכת.

כ-10% טובים ומצליחים. 10% - בדיוק להפך. שאר ה-80 אחוז הם אולי בעלי רצון טוב אבל יכולת השתלטות על כיתה איננה בין הכישורים שלהם. כשאותם מורים נשחקים נוצר הרושם ש-90% מהמורים גרועים.

במשך השנים חל בידוד של המורים ושימת דגש על מרכיב אישיות המורה. אין שום דיבור על מערכת שאינה מתפקדת ואינה נותנת תמיכה.

כתוצאה מכך יש בריחה גדולה של אנשים בעלי רצון וידע מהמערכת. ברע שמונים נכנסים לכיתה ומבינים שעליהם להתמודד עם בעיות של הפקרות - הם בורחים. בסקרים זו בעיה

בחלקו השני של הכינוס נשאה פרופ' נעימה ברזל את הרצאתה "מקצת מתחלואי מערכת החינוך ומה ניתן לשנות מלמטה": על-פי מבחני פיז"ה 2010, תלמידי ישראל דורגו במקום ה-41 מתוך 64 מדינות במתמטיקה ובמדעים ובמקום ה-36 מתוך 64 מדינות בקריאה.

המצטיינים בישראל לא התקרבו אפילו לצינוי המצטיינים בארצות מפותחות, פרט למבחן בקריאה. הישגי הנכשלים בישראל גרועים יותר מאלו של הנכשלים במדינות המפותחות. התלמידים שקראו מגוון חומרי קריאה וספרים קיבלו ציונים גבוהים יותר במבחנים. במדינות השונות וגם בישראל בנים קוראים פחות מבנות.

בנוסף הפער בין תלמידים משכבות אמידות לבין תלמידים משכבות סוציו-אקונומיות חלשות מצטמצם ב-20%, זאת כתוצאה משיטות הוראה המקנות ידע נכון של תמצות, עיבוד וסיכום מידע.

תלמידים המצטיינים בקריאה הם המנותבים להיות האליטה האינטלקטואלית והכלכלית של כל חברה.

הפערים בהישגי התלמידים בקריאה בין השכבות החזקות והחלשות בישראל היו מהגבוהים בעולם, כמו למשל בדובאי. רק בטרנידד, טוגו, בולגריה וקטאר היו הפערים גדולים יותר. אפקטיביות הפער בהישגים בישראל בין החזקים והחלשים בקריאה נמדד בשתי שנות לימוד שלמות.

עד אשר תשתנה המדיניות הפוליטית והחברתית ניתן לסגל הרגלי קריאה, לאתגר ולעניין; ליצור מועדוני יכוחים על בסיס של קריאה מוקדמת; לאפשר עיבוד של טקסטים, המחזה, בניית חידון או מבוך; לאפשר חיבורים של סוף, התחלה, התפצלות אופציונאלית, ליצור משחקי מצבים ועוד; לעודד תחרויות כתיבה ועוד ועוד...

הפערים הגדולים בישראל הם גם בין יהודים לערבים. ישנן מדינות שהמדיניות שהונהגה בהן הוכיחה שפערים כלכליים חברתיים ובעיות הגירה אינן בהכרח גזרה שלא ניתן להתמודד אתה. קנדה וניו-זילנד למשל הן בין המדינות המובילות בדירוג למרות ש-20% מתלמידיהן הם מהגרים דור ראשון ושני. במדינות הדירוג העליון הצליחו בין 12%-14% מהתלמידים מהשכבות העניות להגיע לרמה של מצטיינים. בישראל הגיעו לכך רק 6% מהשכבות החלשות.

ברוב' נעימה ברזל: "עד אשר תשתנה המדיניות הבוליטית והחברתית ניתן לסגל הרגלי קריאה, לאתגר ולעניין; ליצור מועדוני יכוחים על בסיס של קריאה מוקדמת; לאפשר עיבוד של טקסטים, המחזה, בניית חידון או מבוך; לאפשר חיבורים של סוף, התחלה, התפצלות אופציונאלית, לייצר משחקי מצבים ועוד; לעודד תחרויות כתיבה ועוד ועוד..."

ההתמודדות הראשונה היא אכן בתחום הפוליטי והחברתי בהקצאת משאבים נכונה, ייעודית ומבוקרת וכמובן ביטול אפליה גלויה ומוסווית.

המדינות שעומדות בראש הטבלה פינלנד, ניו זילנד ודרום קוראה מקיימות מערכת חינוך לכל, שבה קיימים איסורים והגבלות קשות על הקמת בתי-ספר פרטיים מסוגים שונים.

אמנם מדיניות הסגרציה בישראל מוכתבת לקיומם של מגזרי חינוך והוראה נבדלים וגם לתכניות לימוד נבדלות, אך המרוץ אחר

המשך בעמוד 25

פרופ' יאיר קארן, נשיא מכללת אורנים הגיב לדברי חה"כ וילף: "זה תיאור אמיתי ומדויק; כל רפורמה נכשלת אם לא ייקחו בחשבון שאף מורה לא יכול להתמודד לבד. אנחנו חיים בשתי פאות: החיים הישראליים מחוץ לביה"ס; כוחות, מרפקנות, אלימות. אפשר לטפל בהחזרת הסמכות להורים ולמורים אך זה אינו טיפול בשרש העניין. צריך סמכות ארגונית. המנהל הוא הצומת. יש משמעת ויש גבולות, והמנהל הוא זה שנותן את הגיבוי. המנהל הוא מנהיג ביה"ס, ללא חנופה לפיקוח, לראש הרשות ועוד. אני מפיצר כך לטפל גם בזה בהמשך".

וילף השיבה שאכן אין מצפים מהמורים לפתרונות אישיים. הצלת מערכת החינוך דורשת את הפתרון המערכתי. הדרך היחידה לשינוי היא הטיפול בכל הרמות ולא רק ברמת המורה כפרט.

עויד ניבי גל-אריאל

עויד ניבי גל-אריאל, מרצה בתכנית למנהיגות בחינוך לתואר שני הביאה את היבטים החוקיים בהרצאתה: "חוק זכויות התלמיד ומה על זכויות המורה?"

חוק זכויות התלמיד התשס"א 2000 נחקק בישראל כחלק ממחויבותה של ישראל על-פי האמנה לזכויות הילד, אשר התקבלה ב-1989 ואושררה בישראל ב-1991. "זכויות הילד" הוא מושג רחב יותר מן המושג המוכר "טובת הילד", אשר מציג תפיסה פטרנליסטית כלפי ילדים, על-פיה לעולם יודעים המבוגרים מה טוב עבור ילדים. המושג "זכויות הילד" מבטא רעיון אחר, על-פיו לילד יש אגד זכויות הנובעות ממעמדו זה: בתוך המשפחה, בתוך מערכת החינוך ובתוך כל הקשר בו הוא נתון.

אלא שתפיסת הזכויות המשפטיות, כשלעצמה, הינה תפיסה לעומתית, המציגה אינטרס אחד מול אינטרס אחר כשהם נתונים זה מול זה. כל הצבה של זכות מקבלת את משמעותה מהצבת חובה כנגדה. "זכויות התלמיד" קובעות מאלוהן "חובות" כלפיו: מצד המורים, בית-הספר, מערכת החינוך. גישה שכזו נתפסת כאילו מי שנתונים במערכת עומדים בהכרח משני עבריו מתרס. זוהי תפיסה שונה בתכלית מן התפיסה החינוכית המסורתית, המקובלת על קשת רחבה מאוד של הוגים חינוכיים, על-פיה, יחס המבוגר כלפי הצעיר המתחנך הוא יחס תומכני ומכיל.

השוני המובהק בין שיח הזכויות לעומתתי לשיח החינוכי התומכני יוצר "רעש" בקרב מורים, המסתייגים מחוק זכויות התלמיד. ראוי לזכור, כי הגדרה של זכויות גם מגבילה אותן, והצהרה על קיומן אין פירושה הענקת חופש אין-סופי אלא דווקא להפך. ראוי לראות בחוק זכויות התלמיד מכשיר להסדרת היחסים בתוך בית-הספר ולא איום של צד אחד על צד אחר.

מדבשה ומעקצה פרופ' רינה בן-שחר

חידוש מילים עבריות על סמך דמיון צליל למילים לועזיות

לצורכיהם. אחת הדרכים שנקטו סופרי ההשכלה למילוי החסר הייתה הענקת משמעות חדשה למילה מקראית, משמעות הזוהה למשמעות של מילה לועזית הדומה לה בצליל. לדוגמה: המילה המקראית 'מכונה', מילה שימושית כל כך בעברית של ימינו, משמעותה במקרא כן, בסיס. משום דמיונה של מילה זו למילה האירופית machina, העניקו לה סופרי ההשכלה אותה משמעות, כלומר: משמעות של מכשיר מורכב המבצע עבודות, וכך התמסדה מילה זו בעברית החדשה. דוגמה נוספת: המילה 'מסכה' פירושה במקרא פסל יצוק (נסוך). בגלל דמיונה של מילה זו למילה הלועזית masque, ייחסו לה משמעות חדשה שלא הייתה לה בשימושה המקראי - 'מסכה' קיבלה משמעות של מסווה על הפנים לשם התחפשות, וכך היא משמשת בימינו.

גם בעברית של ימינו אנו נוקטים דרך חידוש זו. מילה עברית קיימת (ולא רק מן המקרא) "תופסת טרמפ" על מילה לועזית הדומה לה בצליל, ומאמצת לעצמה את משמעותה של אותה מילה לועזית. בעברית המדוברת נהוגה הקריאה 'יש!', כנראה על-סמך הקריאה האנגלית 'yes!'. רבים מחידושי הלשון של סופרי ההשכלה נוצרו כצירוף של מילים עבריות אחדות המחקות את צלילה של מילה לועזית יחידה. לצירוף החדש יוחסה משמעות הזוהה למשמעות המילה הלועזית. לדוגמה, המילה 'חולרע' (צירוף של המילים 'חול' ו-'רע') נוצרה כמקבילתה של 'כולירה'; כך נוצרה גם המילה 'פֶרְטִיפּוֹל', שבאה להמיר את המילה הלועזית 'פרוטוקול', חידושים אלה אינם משמשים עוד בעברית שלנו. חלק מצירופי הלשון שחודשו בתקופת ההשכלה בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות מעלים היום חיוך על שפתינו. מה פירושו של הצירוף 'קנה-און'? חידוש זה יצר סופרי ההשכלה לציון משמעות של תותח, כחיקוי לצליל המילה 'canon' שפירושה תותח. ומה משמעו של הצירוף 'דילוג רב?' - טלגרף. ו'פֶאָרִי עמודים'? פיראמידים (פירמידות). משעשע במיוחד הוא הצירוף 'לו כמו תוף', שבא לציון קטר, על פי צליל המילה הצרפתית 'לוקומוטיב', שפירושה קטר, רוצה לומר: כלי תחבורה שהמונע שלו מרעיש כמו תוף.

תופעה מעניינת של חיקוי צלילי מצויה בתרגומים ספרותיים לעברית. בדרך הטבע מושפע המתרגם מהמבנים הלשוניים של לשון המקור ושל טקסט המקור של היצירה הזרה שאותה הוא בא לתרגם, וכך הוא נגרר לעיתים, במודע או שלא במודע, לחיקוי צלילי של מילים שבטקסט המקור הזר. לדוגמה, המילה הצרפתית 'petit' (או 'petite', בנקבה), שפירושה המילולי 'קטן' ('קטנה'), מתורגמת לעיתים קרובות ל'פעוט' ('פעוטה'), בגלל דמיונה הצלילי למילה הצרפתית, אף כי

לפני שנים לא רבות נוצרה מילה עברית חדשה - קֶלְטָת. מילה זו מתרגמת, כידוע, את המילה הלועזית 'קסטה'. והנה, המילה החדשה 'קלטת' זכתה להצלחה רבה, ותוך זמן קצר נעשתה שכיחה בשימוש ודחקה את קודמתה הלועזית 'קסטה'. לא כל מילה עברית חדשה עולה בידה לעקור כל כך מהר מילה לועזית שקדמה לה והייתה מורגלת בפיו. הסיבה להצלחתה של המילה 'קלטת' בולטת לעין, או יותר נכון לאזון - היא דומה מאוד לצליל המילה הלועזית 'קסטה', דבר שהקל מאוד על קליטתה בעברית. בדרך יצירה זו החידוש שבמילה העברית ממותן על-ידי הצליל המוכר.

חידוש מילה עברית על-סמך דמיון צליל למילה זרה מקבילה היה מקובל בתקופת ההשכלה ובתקופת תחיית הלשון, כאחת הדרכים למילוי החסר בעברית. נבחן דוגמאות אחדות:

המילה 'פּוֹבָה' הומצאה על-ידי אליעזר בן-יהודה בראשית המאה העשרים, על-סמך דמיון הצליל שלה למילה puppet (פופה, שפירושה בצרפתית בובה). הנחתו של בן-יהודה הייתה, שיקל על דוברי העברית לקלוט מילה עברית חדשה, אם תהיה דומה מאוד בצלילה למילה לועזית מוכרת המקבילה לה במשמעות, כי החידוש ימותן על-ידי הצליל המוכר. אך מן הראוי לציין שאין כאן המצאה יש מאין סתם, רק כחיקוי צלילי, אלא בחירת אמצעי לשוני עברי מתוך האמצעים הקיימים בלשון - בגלל התאמתו הצלילית. כיצד? ביצירת המילה החדשה 'בובה', לדוגמה, השתמש בן-יהודה במילה המקראית 'בָּבָה', המשמשת בביטוי 'בבת עין'. פירושה המילולי הוא אישון העין, ובהשאלה, בביטוי 'בבת עין' - דבר היקר לאדם מאוד. את המילה העברית הקיימת 'בָּבָה' טבע בן-יהודה במשקל אחר, שקירב אותה לצליל המילה puppet, וכך נוצרה 'בובה'. חידושים כאלה נוצרים לא רק בלשון התקנית. באופן דומה נוצרה בלשון הסלנג המילה 'להסניף', במשמעות של להריח סמים, על סמך הפועל האנגלי 'to sniff'. הדובר טבע את השורש העברי 'סנף' דווקא בבניין הפעיל, כדי לשמור על הצליל המקורי של החיריק במילה הלועזית, ואולי גם כדי 'לעלות טרמפ' על שם העצם העברי המוכר 'סניף'.

סופרי ההשכלה באירופה אהבו לחדש מילים עבריות בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות. הם דבקו בלשון המקרא, אך אוצר המילים, המצומצם יחסית, של המקרא לא הספיק

הזמנה

יום עיון ע"ש מרים רות
במלאת 100 שנה לתנועה הקיבוצית

ספרות ילדים בשבילי הקיבוץ

16.02.2011

יום ד' י"ב באדר א' תשע"א
מכללת אורנים

יום עיון ע"ש מרים רות
במלאת 100 שנה לתנועה הקיבוצית

ספרות ילדים בשבילי הקיבוץ

יתקיים במכללת אורנים
ביום ד' 16.2.2011, י"ב באדר א' תשע"א
באולם בית הדומי - בית 46

מנחה:	ד"ר נעמי דה מלאך
8:30-9:00	התכנסות
9:00-10:30	מושב ראשון ברכות ופתיחה: פרופ' אייר קארן, ראש אורנים דבר המשפחה פרופ' עוזי שביט: הוצאות הספרים הקיבוציות ותרומון לספרות הילדים העברית "באה רוח הוללת את הבית מטללת" - כפל הפנים שבטבע ביצירתה של מרים רות
הפסקה	
10:50-12:30	מושב שני עדנה קרמר: מ"עופר-איילים" עד "תכלת וקוצים" - מוקדם ומאוחר ביצירתו של ע. הלל פרופ' מיירי ברוך: "מי שנשאר עם עצמו הוא כבר לא לבד" - על יצירתה של מירה מינצברג-עזרי תינת אמיתי: תרבות לילדים בקיבוצים
הפסקה	
12:45-14:30	מושב שלישי שיח יצרות - מנחה: נרי אלומה יונה טפר, מירה סאיר, מיכל סגנונית, מיריק שניר שעת סיפור
מוקי צור:	

אורנים
המכללה האקדמית לחינוך
מרכז
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המוגן לספרות ומבע יצירתי

פריסת המשמעות של 'פעוט' העברית שונה מזו של המילה הצרפתית, ואף שימושיהן התקשורתיות שונים. בהקשרים רבים משמשת 'petit' הצרפתית בביטויי פנייה למען ככינוי חיבה, לאו דווקא לילד, במשמעות קרובה למילה העברית 'חמוד'. לדוגמה: במחזה 'קרנפים' ליונסקו פונה גבר לאישה בלשון קרבה: "ma chere petite dame", ונסים אלוני תרגם פנייה זו כך: "גברת יקרה פעוטה שלי". כל דובר עברית ירגיש מיד, גם אם אינו דובר צרפתי, עד מה מלאכותי רצף לשוני זה, שאין לו כל קיום בסיטואציות תקשורתיות אותנטיות בעברית. ניתן לראות אפוא, שהתכונות הצליליות של המילה בשפת המקור השפיעו על המתרגם יותר מאשר השאיפה להציב בתרגום העברי מקבילה טבעית למקור במשמעות וב-סיטואציה.

דוגמה דומה: במחזה 'הכיסאות' ליונסקו פונה האישה לבעלה בחיבה ובהערצה: "mon petit Marechal", פנייה שתורגמה על-ידי מתי מגד כ"אלופי הפעוט"...

בספרו של לואיס קארול Alice's Adventures in Wonderland פונה הכובען לאלים (עליזה) במילים "eh, stupid", פנייה שתורגמה על-ידי אהרן אמיר כ:"הה, שטיא". ניתן לראות בבירור שצליל המילה האנגלית הוא שהשפיע על המתרגם לבחור במילה הארמית 'שטיא', הדומה לה בצליל ומקבילה לה במשמעות המילולית הבסיסית. אך מובן ששתי המילים אינן מקבילות בסגנון ובסיטואציה.

ראינו דרכים אחדות לחידוש מילים עבריות בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות. נסכם את דרכי החידוש:

1. יצירת מילה עברית חדשה משורש עברי, הדומה בצלילה למילה זרה. לדוגמה: קלטת, בובה, להסניף.
2. שימוש חדש במילה עברית קיימת, תוך שינוי משמעותה לפי משמעות מילה זרה הדומה לה בצליל. לדוגמה: מסכה, מכונה, יש! (כמילת קריאה בלשון הדיבור). לכאן שייכים גם השימושים שהבאנו מתרגומים ספרותיים לעברית, של מילים עבריות קיימות המאמצות את משמעותיהן ותפקידיהן התקשורתיות של מילים זרות הדומות להן בצליל. יסודות תרגומיים כאלה אינם חודרים בהכרח לשימוש הכללי של השפה, ונשארים כמקרים אד-הוק ביצירה זו או אחרת.
3. יצירת צירוף מילים חדש בעל צליל דומה למילה זרה יחידה, תוך הענקת משמעות לו כמשמעות המילה הזרה. לדוגמה: חולירע, פרטיכול.

נכונות להקל - בלי רחמים

זה המוטו של ליאת מנספלד, עובדת סוציאלית עיוורת, ומרצה שהחלה ללמד השנה באורנים. בשיחה עם שרה שגיא היא מספרת על המטרות שהציבה לעצמה: לשבור את החומות של המבוכה בין אנשים עם מוגבלות לאנשים ללא מוגבלות.

להורי לקח זמן לקבל את הבשורה. באיזה שהוא שלב, אחרי ההלם הראשוני הם התעשתו והחלו לחפש פתרונות. הם גילו שיש מורות שיקומיות לעיוורים. עד לאחרונה היה קיים שירות של מורה שמגיעה הביתה ומלמדת ילדים עיוורים מיומנויות מוטוריות ופונקציונאליות, שילדים רגילים עושים לרוב בדרך של חיקוי. לעיוורים צריך לעשות את התיווך הזה. מאוחר יותר הן מלמדות הליכה עם מקל ועוד. מורות כאלה לימדו אותי.

באיזה בית ספר למדת?

"למדתי בחינוך הרגיל. זה היה חשוב להורים. אם השילוב נעשה נכון, יש יתרונות לכך שהילד נמצא בסביבה טבעית ולא בחממה מלאכותית כגון מוסדות לעיוורים. זה מאפשר לו לרכוש כלים ומיומנויות חברתיות שנחוצות לו כדי להשתלב בחברה הרגילה. במסגרות לעיוורים מלמדים מיומנויות רבות של ניהוד ועצמאות בתפקוד אך כל הצד החברתי מוגן יותר מדי. הגנת היתר עשויה להתחיל מהורים שחוששים לתת לילד לתפקד לבד. כשאתה מצוי בסביבה שבה כל צרכיך מסופקים, לא נוצר צורך להתמודד עם תסכולים."

מהם חסרונות השילוב, לדעתך?

"צריך לבחון כל מקרה לגופו. לפעמים יש צרכים פיזיים שלא יכולים להיענות במסגרת הרגילה. במקרה של מגבלות קוגניטיביות, במקרים מסוימים בקשת של האוטוים, להתעקש שהילד יהיה בשילוב זה להתעקש על מערכת שלא מתאימה לו, אבל כשמדובר במגבלות חושיות, אני חושבת שיש לשאוף לשילוב. שילוב זה לא לזרוק שני ילדים מיוחדים בכיתה ולהגיד עשינו שילוב. שילוב זה משהו מערכתי שכולל הסברה לילדי הכיתה. צריך להסביר לכיתה מראש, וגם תוך כדי, על העזרים שבהם העיוור משתמש, מה הוא יכול לעשות ובמה הוא מוגבל. אני חושבת ששילוב זו אמנות; מצד אחד לחנך את הילדים לרגישות, לסובלנות ולעזרה. מצד שני לא להפוך את הילד עם המוגבלות למרכז. מותר להעיר לו. גם הילד עם המוגבלות צריך לפתח רגישות וסובלנות. התלמידים גם יכולים להיעזר בו בנקודות בהן הוא חזק, כמו הכנת שיעורים וניסוח מכתבים. גם כשהוא משולב בחינוך הרגיל חשוב להפגיש אותו עם קבוצות של אנשים עם מוגבלות מעבר לשעות הלימודים כסוג של קבוצת תמיכה. וזה השילוב האידיאלי, לדעתי."

באיזה אופן נבחנת בבחינות הבגרות?

"כתבתי אותן במכונת ברייל. נבחנתי בחדר נפרד, קיבלתי את הבחינה מודפסת בברייל או שהקריאו לי את השאלות. מורה מסייעת תרגמה את הבחינה לכתב רגיל. כיום יש מחשבים,

ליאת מנספלד צילמה: שרה שגיא

ליאת מנספלד, בת 35, מלמדת את הקורס "עולמו הרגשי-חברתי של הילד עם המוגבלות" במסגרת החוג לחינוך חברתי-קהילתי. המסר שלה: אפשר לשאול כל שאלה, לגשת בטבעיות לאנשים עם מוגבלות. לפעמים יש לאנשים הרגשה שעדיף לא לגשת, 'אולי אני אפגע, אעשה משהו לא טוב'. הגישה היא שאפשר לגשת גם אם לא יודעים איך.

האם העיוורון שלך הוא עיוורון מלא?

"אני רואה אור וחושך אבל זה לא משהו שיכול לסייע בתפקוד היומיומי."

האם זהו עיוורון מלידה?

"כן."

באיזה גיל גילו שאת עיוורת?

"כבר בגיל שלושה חודשים ההורים ראו שמשוה לא רגיל, שאני לא עוקבת אחרי גירויים חזותיים. לאחר סדרה של בדיקות האבחנה הסופית ניתנה בגיל שנה."

כיצד בישרו להורים את הבשורה?

"כשחיכו הורי בהדסה ירושלים לתוצאות הבדיקה, הרופא יצא מהחדר ואמר: 'הילדה שלכם לא תראה לעולם', ומיד נכנס בחזרה.

כיום המצב השתנה באופן חלקי ולצוותים הרפואיים ניתנים יותר כלים כיצד לבשר את הבשורה להורים שבדרך כלל נשארים לבד בשלב הזה. עדיין אין מספיק הפניה לגורמי טיפול ומעקב.

התכוננה לכך. זה גורם לחץ ואף עלול להתפתח למשבר. ליאת מתארת בקורס את מה שעובר על המשפחה הזאת. לדבריה, אין לשפוט אותה על איפה שהיא נמצאת. היא עוברת כל מיני תהליכים רגשיים.

היא מדברת על לידה של ילד עם מוגבלות. את תהליך הקבלה של המוגבלות היא מדמה לתהליך של אבל (מודל חמשת השלבים של קובלר-רוס: הכחשה, כעס, מיאוס, דיכאון, קבלה). בדרך כלל מדברים על התיאוריה הזאת כשמישהו מאבד איזשהו כושר בשלב מסוים בחיים ולא כשמדובר במוגבלות מלידה (נולדים לתוכה וכביכול רגילים לכך). לטענתה אנשים מוגבלים מלידה עוברים תהליך של אבל לא פחות. ההבנה של הילד שהוא לא כמו כולם ושיש המון דברים שאינו יכול לעשות מצריכה עיבוד רגשי הדומה לתהליך של אבל. ככל שהמשפחה יותר תקבל את הילד כך הוא יקבל את עצמו יותר. כדי לספק לילד התנסויות חברתיות, על ההורים לארגן לו למשל הסעות מיוחדות. ההתפתחות החברתית חשובה לא פחות מהתפתחות אקדמית.

בעבר עבדה ליאת באגודה למען העיוור, עבדה בהדרכת הורים בגן לילדים עם קשיי התפתחות. זה דבר שהיא מבקשת לעשות באופן עצמאי: סיוע בכך הטיפול יחד עם סיוע במיצוי זכויות. לענות לצרכים שמתעוררים אצל הפרט ואצל המשפחה בצורה רחבה ככל שניתן.

ליאת מבקשת להדגיש את החוויה החיובית שלה באורנים. הצוות באורנים, לדבריה, מקבל מאוד. "כמי שבוגרת מערכת ומוסדות רבים אני בהחלט מוקירה את הפתיחות של אורנים ואת הסובלנות והטבעיות שבהן קיבלו אותי".

תוכנות מדברות (כמו זו שיש לי בבית) תוכנה שתומכת במערכת windows, כך שאני יכולה לגלוש באינטרנט ולקרוז קבצי word.

איך נבחנת בבחינה הפסיכומטרית?

"הייתי פטורה מהבחינה. היה לי ממוצע מעל 10 בבגרות."

מה למדת לתואר ראשון?

"ספרות ולימודים כלליים באוניברסיטת חיפה. במהלך הלימודים הבנתי שאני רוצה לעבוד עם אנשים, הרגשתי שהספרים מרחקים לי מדי, רציתי להתקרב יותר לאנשים עם קשיים, לחקור ולהבין את הקשיים שלהם לעומק וגם לטפל."

אם כן, בתואר השני פנית לתחום אחר לגמרי.

"למדתי עבודה סוציאלית קלינית. לשם כך היה עלי לעשות את תכנית ההשלמות M.A... כרגע אני עובדת סוציאלית קלינית לאחר שעשיתי עבודה מסכמת. בשנה הבאה אני מתכוונת להשלים תזה לקראת לימודי דוקטורט. במקביל אני יוזמת הקמת קליניקה לאנשים עם מוגבלויות ולבני משפחותיהם. מדובר בטווח רחב של מוגבלויות."

האם את סבורה שאת יכולה לסייע גם לבעלי מוגבלויות אחרות?

"כן. מבחינה רגשית יש הרבה קווים משותפים בין אנשים הלוקים ב-ADHD, למשל, לאנשים עם לקויות פיזיות, למשל בנושא של דימוי עצמי. מתוך הרגישות שלי ומתוך היכולת להבין את הדברים מכלי ראשון, מתוך הניסיון התיאורטי וההתנסותי אני מבינה כמה הדרכת הורים היא חשובה. כעת אני מחפשת מקום לקליניקה ללא מדרגות עם נגישות גבוהה בחיפה או בסביבתה."

ליאת, עדיין רווקה, חוזרת בתשובה מזה שבע שנים, חיפשה משמעות ומצאה אותה ביהדות שנותנת לה הרבה כוח. לדבריה, גם בילדות העסיקו אותה שאלות של: מה אנחנו עושים פה?, למה באנו לעולם? וגם למה אני באתי לעולם כעיוורת?

"כשהתוודעתי ליהדות, התחלתי להבין שדברים לא קורים סתם. קטונתי מלהבין את כל המשמעויות של כל מה שקורה בעולם. מה שאני יודעת הוא שיש לי שליחות בעולם."

וזה מתקשר להרצאות שאת נותנת במסגרות שונות וכמובן, לקורס שלך באורנים.

"כן, לסיפורים האישיים יש המון אותנטיות והמון כוח. לעצם העובדה שאני כמרצה לוקה בעיוורון בעצמי יש המון אימפקט, אני משלבת דוגמאות אישיות עם ידע תיאורטי.

אני מנסה לתת כללים וכלים איך להתייחס למישהו עם מוגבלות בכלל ולילדים עם מוגבלויות בפרט. המטרה השנייה, שמצטלבת עם הראשונה: לדבר על ההתפתחות הרגשית-חברתית של ילדים עם מוגבלויות. היום יש הרבה יותר דגש על הצד המערכתי - המשפחה והסביבה בכלל - ועל העזרה שהמשפחה בפני עצמה זקוקה לה, אבל לא מספיק. כשנולד ילד עם מוגבלות, המשפחה נמצאת בשוק מסוים. היא לא

ברכות

ללאה גולדפינגר - להולדת הנכדה
 לדייר שרה פאר - להולדת הנכדה
 למופיד סידאווי - לנישואי הבן
 לאנטון צירקס - להולדת הבת
 לדרור גלבוע - להולדת הבת
 לביר נחום - להולדת הבן

הפורטל האקדמי של אורנים

מאת ד"ר שירלי מזדינסקי-מנהלת הפורטל האקדמי, אורנים

דעת שונים, פרסומי כנסים, יוזמות אקדמיות, פדגוגיות וחברתיות, כתבי-עת היוצאים לאור באורנים, אירועי השקת ספרים ומידע כללי (קישורים, חיפוש אנשי סגל וקורסים, ועדות אקדמיות, אורנים בתקשורת, חדשות אורנים ולוח שנה). לאחרונה שילבנו בדף הפורטל גם פורום אינטראקטיבי "השיח שלנו - חברי סגל אורנים". פורום זה מיועד לחברי סגל אורנים להעלות נושאים לדיון הקשורים בתחומי חינוך, הוראה, למידה, הערכה ומחקר. הנכם מוזמנים לבקר בפורטל האקדמי, להתרשם ולעשות בו שימוש, ואף להגיב בפורום. נשמח לכל הצעה ורעיון שיתרמו להשבת הפורטל, כך שייצג נאמנה את העשייה האקדמית שלנו כאן באורנים.

ד"ר שירלי מזדינסקי
צילמה: שרה שביא

במהלך קיץ 2010 לקראת פתיחת שנת הלימודים תשע"א, נבנה דף הפורטל האקדמי באתר אורנים. הפורטל האקדמי היו באחריות משרד הרקטור. הפורטל מהווה צוהר ובמה לעשייה אקדמית ופדגוגית של מכללת אורנים. דף הפורטל

מציג מגוון עשיר של תכנים, המעידים על יוזמות ועשייה אקדמית ופדגוגית פורייה משדה המחקר, ההוראה, העיון והיצירה של סגל אורנים. מידע אקדמי זה מהווה תשתית לתקשורת ולדיאלוג מקצועי ברשת בקרב קהילת אורנים, וכן עם קהילות מקצועיות חוץ-מכללתיות בארץ ובעולם. בתכנון הפורטל האקדמי ובהקמתו היו מעורבים חברי הסגל בשיתוף עם משרד הרקטור - מבחינה תוכנית רעיונית ועד לעיצוב ופרטים טכניים הקשורים בדף הפורטל עצמו. מרכיבים עיקריים בדף הפורטל מתייחסים לאוריינות אקדמית ופירוט מרכזי תמיכה ללמידה, להוראה ולמחקר, קידום סגל, פירוט תוכניות ומסלולי לימוד לתואר ראשון, לתואר שני וללימודי תעודה, כמו גם פרסומי סגל אורנים - החל מרשימות ביבליוגרפיות ועד לתקצירים הקיימים במלואם על פי תחומי

מעט על שירלי....

שירלי הגיעה אלינו מהטכניון, ביצעה פוסט-דוקטורט במסגרת הפקולטה להוראת הטכנולוגיה והמדעים. מחקרה עסק בפיתוח מודל הערכה רב-ממדי ויישום במדעים ובחינוך מחוננים. גם את התואר הראשון בבילוגיה קיבלה מהטכניון. זו שנתה הרביעית באורנים. היא מרצה בתוכניות תואר שני, בלימודי תואר ראשון ובתוכנית להסבת אקדמאים. חברה בצוות היחידה ללימודים מקוונים ועורכת מחקרים במסגרת הרשות למחקר. שירלי הוא חשיבות בקידום נראות המדעים באורנים ובהמשך צמיחתה של אורנים כמכללה מובילה בטיפוח מצוינות בחינוך. בין עיסוקיה, אוהבת לנגן, להאזין למוסיקה (בעיקר בנסיעה לאורנים...), לקרוא, לטייל ובעיקר להיות עם משפחתה.

ד"ר אריה קיזל - ראש רשת המחקר לספרי הלימוד המשותפת לישראל ולגרמניה

להפקת דו"חות הביניים והדו"ח הסופי. ד"ר קיזל שמתמחה בין היתר בחקר ספרי לימוד, חקר את ספרי הלימוד בהיסטוריה כללית בישראל ופרסם את ממצאיו בספרו "היסטוריה משועבדת: ניתוח ביקורתי של תוכניות לימודים וספרי לימוד בהיסטוריה כללית 8491-6002" (פורסם בהוצאת מכון מופ"ת ב-8002) ובשורה של פרסומים בין לאומיים, מונה לעמוד כמנהל אקדמי של רשת המחקר של תוכניות הלימודים וספרי הלימוד בישראל במקביל לעמיתו הגרמני, ד"ר דירק סדובסקי ממכון אקרט. פעולת רשת המחקר יצאה לדרך ביום ראשון, 61 בינואר 1102 כאשר לישראל הגיעה משלחת שכללה את פרופ' סימונה לסיג, ראש מכון אקרט לבדיקת ספרי הלימוד וחברי הצוות שיעסוק בבדיקת ספרי הלימוד בהיסטוריה. לפגישה הצטרף גם ההיסטוריון פרופ' דן דינר כמשתתף בישיבות הצוותים הישראליים והגרמנים.

ד"ר אריה קיזל ראש החוג לתקשורת במכללת אורנים מונה למנהל האקדמי של רשת המחקר של תוכניות הלימודים וספרי הלימוד המשותפת לממשלות גרמניה וישראל. תכנית שתבדוק בשלוש השנים הקרובות את ספרי הלימוד בהיסטוריה, גיאוגרפיה ואזרחות בשתי המדינות. הרשת הוקמה כחלק משיתוף הפעולה בין ישראל לגרמניה שבדקו כבר באמצע שנות השמונים את ספרי הלימוד של המדינות בשלושת תחומי הדעת.

במהלך קיץ 0102 החליטו שתי הממשלות לשוב ולחדש את הבדיקה של ספרי הלימוד בשתי המדינות. כתוצאה מכך הוחלט כי בכל אחת מהמדינות יעבדו שלושה צוותי מחקר אקדמיים (להיסטוריה, לגיאוגרפיה ולאזרחות). הצוותים יעבדו בהובלה אקדמית של מכון אקרט הנועד לבדיקת ספרי הלימוד בבראונשווייג שבגרמניה ובמכון מופ"ת בישראל.

שלושת צוותי המחקר ייפגשו ביניהם במהלך שלוש השנים הקרובות, יקבעו קריטריונים לבדיקה יתאמו את פעולתם, עד

מרכיבים של דיאלוג בהוראה - מבגש עמיתים

כתבה וצילמה: שרה שגיא

הוא הציע תרגיל נוסף אפשרי: לחבר סיפור לכל דמות - בין התבוננות לפרשנות. מנגנון הקליטה העיקרי הוא החושים. בסטואציה הלימודית לא תמיד נותנים לכך מקום. בהמשך צפויה יציאה מהתנסות ראשונית-חושית לעבר הדיון העקרוני. בהתנסות השלישית התחלקנו לזוגות באופן אקראי ונדרשנו לתאר לכן הזוג אובייקט בלי לנקוב בשמו. דוד דימה זאת לסטואציה של הוראה כאשר הקונספט נמצא בראשו של המורה אך לא אצל התלמיד. יש משמעות לניסוח, להבניה, כמה אפשר להסתמך על דמיון של האחר. בהמשך הוא מציג לברר מה בתיאור הוביל להבנה של הצד השני ולתח את מרכיבי התיאור. אחר כך משוחחים על מה מרגישים בתרגיל, עד כמה מוסרים "הכול" או מסתירים במכוון פרטים מסוימים. דוד: "יש חשיבות לכך שההוראות היו מינימליסטיות כדי לאפשר רמות שונות וסוגים שונים של תיווך". לסיכום הביא דוד מדבריו של פרופ' נמרוד אלוני על דיאלוגים מעצימים:

משתתפי מפגש העמיתים בנושא הוראה דיאלוגית

"דיאלוג הוא שיחה שהמעורבים בה מנכיחים את עצמם ומתעניינים בזולתם הן מבחינת אנושיותם המשותפת, הן מבחינת אישיותם הייחודית, ותוך כדי הסתמכות על אמון, כבוד, פתיחות וקשב הדדיים הם מקדמים יחד אל הבנה טובה ומקפת יותר של עצמם, של זולתם ושל הקשרי החיים המשותפים שלהם."

"נקודת הסיום שהדיאלוג מתקדם אליה היא שיפור כלשהו באיכות החיים של המשוחחים, במובן של שיפור רמת המודעות ביחסים של אדם עם עצמו, עם זולתו ועם סביבתו."

החשיבות והדחיפות שבפיתוח פדגוגיה המבוססת על דיאלוגים נובעות במידה רבה ממצב החינוך בתחילת המאה ה-21. מצד אחד ישנה תחושה שאיננו מצליחים להעמיד פרקטיקות חינוכיות שיהיו גם מובנות ושימושיות וגם נאמנות לאידיאלים ההומניסטיים. מהצד האחר הולכת ומצטברת תחושת מיאוס מהשתלטות התפיסה הכלכלית-תפוקתית על מערכת החינוך.

משני ההקשרים האלה עולה התובנה שהצלחה חינוכית אפשרית רק אם נזמן לתלמידים התנסויות חיים ממשיות באיכויות ראויות - ואת זאת אפשר לעשות רק באמצעות דיאלוגים חינוכיים ואינטימיים בין מורים לתלמידיהם. דיאלוגים אלה, על המגוון הפדגוגי הרחב שלהם, מגלמים רפרטואר מקצועי מעשיר במלאכות השונות של החינוך על כל צדדיו - האינטלקטואלי, המוסרי, הרגשי, הפוליטי, הביקורת, האמנותי, הסביבתי, וכד'.

מפגש העמיתים בנושא הוראה דיאלוגית בהנחייתו של ד"ר דוד נצר נפתח בסבב היכרות: ד"ר אורלי סלע, שרה ברנד, שלומית גרשון, מירית רחמים, שרה זוטא, ד"ר ננסי פלד, יהודית יואל, ד"ר תמר קיסר, ד"ר אנה פרוסק, ליאת מנספלד, ד"ר מרי שפיר, מויש אבן ניר, ד"ר שרה שגיא.

דוד סיפר שהגה את רעיון המפגש יחד עם אורלי סלע. זו אינה הרצאה מלומדת. במפגש הוא מבקש לברר הוראה דיאלוגית מה'.

דוד הציע למשתתפים שלוש התנסויות:

ההתנסות הראשונה החלה בחלוקת דפים לבנים וצבעים. הוא השמיע קטעים מוזיקליים ואנחנו נדרשנו לצייר את מה שאנחנו שומעים ולספר כיצד אנו חווים ומפרשים את המוזיקה.

דוד קישר זאת למצבים שאנחנו נתקלים בהם גם בכיתה. הוא האיר מרכיבי דיאלוג שהיו פה ובהר שני קטעים מוזיקליים שבתוכם יש דיאלוג. ראשית, היה הדיאלוג שלו בינו לבינו: אילו קטעים לבחור. הוא עקב אחרי הצבעים שאנשים בחרו; כמעט כולם בחרו צבעים שיוצרים קונטרסט. הפירושים של המוזיקה הם אישיים מאוד ושונים זה מזה. היו דיאלוגים פנימיים של כל אחד עם עצמו לנוכח המשימה, וכמוכן - היה השיתוף שבסוף. אלה חושים שאנו פחות מפעילים בכיתה באורח יומיומי.

ההתנסות השנייה כללה הקרנת פנים שונות על המסך בבחירה אקראית וכתובה מיידית של "מה הדמות אומרת". התחושה הייתה שזה דיון סטריאוטיפי. נבדקה התגובה הרגשית שכל הבעה מעוררת בנו.

דוד: "זה כמוכן אומר המון על הדרך שבה אנחנו רואים פנים בכיתה. עבורנו זה שיעור שעוסק בדימויי גוף, ביופי, בסטריאוטיפים, בשונות".

שרפה בכרמל - מבט מאורנים

הכרמל יתאושש

מאת פרופ' עידו יצחקי

והן כדי למנוע השתוללות בלתי מבוקרת של שרפה ביער בוגר. מן הראוי לבדוק גישה זאת לטיפול מונע גם ביערות בישראל, במיוחד ביערות נטועים. כיום, בגלל גורמים שקשורים לבני אדם (בשוגג ובמזיד), קצב השרפות באזורים רבים בכרמל גבוה מדי. לדוגמה, יש אזורים בכרמל שזו הפעם השלישית שהם נשרפים במהלך 20 השנים האחרונות. תדירות זו איננה מאפשרת לחי ולצומח להתאושש ולהגיע לעושר מינים גבוה.

הצורך באזורי חיץ, כמו גם המלצות רבות אחרות לממשק בכרמל שנכתבו בשיתוף עם חוקרי מכללת אורנים, לא בוצעו. יש לקוות שהפעם הרשויות הממונות על יערות הכרמל אכן ינקטו בפעולות הדרושות כדי למנוע אובדן חיי אדם ופגיעה ברכוש

החורש בכרמל, בדומה לחורשים בכל אזור הים התיכון, מותאם לשרפות. חלק מהצמחים פיתחו עמידות לשרפות ויש כאלה שפיתחו תלות בשרפות כגון אורן ירושלים ומיני הלוטם. לכן אין למהר לבצע נטיעות אלא צריך לתת לטבע לעשות את שלו. בהתבסס על המחקר שבוצע בעקבות השרפה של 1989 למדנו שהכרמל יתאושש. כבר בימים הקרובים יתכסה חלק ניכר מהשטח השחור בהמוני נבטים של אורן ירושלים וצמחים אחרים. עלינו להמתין שנה-שנתיים כדי לבחון את קצב הצמיחה הטבעית ללא התערבות. יתכן וכעבור פרק זמן זה יהיה צורך להתערב אבל בכיוון הפוך - לדלל את נבטי האורן. המחקר שבצענו ב-1989 כלל מסקנות ברורות לגבי האופן שבו יש לדלל את עצי האורן בכרמל כדי להשיג קצב גידול מרבי וצפיפות אופטימאלית. יתר על כן, חלק גדול מהעצים רחבי העלים (כגון אלונים, אלות, קטלבים) לא נשרפים עד כמות. אמנם החלק שמעל האדמה נשרף, אולם מתחת לפני הקרקע הפגיעה קטנה יחסית ומערכת השורשים שלהם עדיין חיונית ובקרבם הם יחלו להגן.

מוכן שיש דברים רבים שיש לעשות כדי להיאבק בסכנת השרפות לחיי אדם ולרכוש. סביב היישובים, למשל, יש צורך בפס סטרילי מצמחייה המכונה אזור חיץ שיפחית את הסיכוי שהשרפה תחדור ליישובים. הצורך באזורי חיץ, כמו גם המלצות רבות אחרות לממשק בכרמל שנכתבו בשיתוף עם חוקרי מכללת אורנים, לא בוצעו. יש לקוות שהפעם הרשויות הממונות על יערות הכרמל אכן ינקטו בפעולות הדרושות כדי למנוע אובדן חיי אדם ופגיעה ברכוש. ברור שתהייה שרפות נוספות בכרמל. השאלה היא האם הפעם נהיה ערוכים לקראתן.

השרפה בכרמל בדצמבר 2010 גבתה קורבנות בנפש וברכוש וגרמה לאלפי אנשים לעזוב את בתיהם. שרפה זו הייתה יוצאת דופן מבחינת הטרגדיות האנושיות הקשות שנגרמו בגינה לעומת שרפות קודמות בכרמל שלא גבו קורבנות בנפש. לכן קל להבין את תגובתו הנסערת של ציבור האזרחים במדינה לאירוע. שרפה זו הייתה ייחודית גם בכך שהתרחשה בחורף בעוד ששרפות פורצות בארץ בדרך כלל בסתיו, בסופו של קיץ יבש וארוך. אלא שהשנה החורף בושש לבוא ותקופת היובש התמשכה עד דצמבר. כך נוצרו תנאים מלבי אש: צומח יבש במיוחד ורוחות חזקות ככיוונים שונים. התוצאה הייתה שכ-35 אלף דונם נשרפו - היקף שלא ראינו כמוהו עד כה בכרמל. הכרמל הוכרז כמרחב ביוספרי על ידי אונסקו בשנת 1996 כהכרה לתרומתו הייחודית למגוון הביולוגי (המבטא את העושר בצמחים ובעלי חיים). כיום זה המרחב היחיד בארץ שהוכרז כמרחב ביוספרי, אחד מ-500 מרחבים שהוכרזו עד כה ברחבי העולם כולו. באספקט האקולוגי יש לשרפות תרומה חיובית להתפתחות המערכת האקולוגית של היער בכך שהן מעלות את המגוון הביולוגי. בעקבות השרפה הגדולה הקודמת שהתחוללה בשנת 1989 עקב צוות חוקרים גדול מהחוג לביולוגיה במכללת אורנים אחר התפתחות החי והצומח בכרמל ובדק בין החי והצומח את ההשפעה של שרפות שהתחוללו בעבר על החי והצומח. הסתבר שכעבור כ-20 שנה לאחר השרפה היער מגיע לשיא מבחינת מגוון של בעלי חיים וצומח. זאת אומרת, כעבור פרק זמן זה לאחר השרפה יהיו בו יותר מינים של בעלי חיים ושל צמחים מאשר לפניו. לפיכך,

כך נוצרו תנאים מלבי אש: צומח יבש במיוחד ורוחות חזקות בכיוונים שונים. התוצאה הייתה שכ-35 אלף דונם נשרפו - היקף שלא ראינו כמוהו עד כה בכרמל.

יער אורן ירושלים בכרמל שלא נשרף כלל במשך 70 שנה תומך בפחות מינים של בעלי חיים וצמחים מאשר יער שנשרף לפני כ-20 שנה.

מאידך, גם יער צעיר יחסית לאחר שריפה תומך בפחות מינים מיער שנשרף לפני כ-20 שנה. מכאן ששרפות מיטיבות עם המגוון הביולוגי כל עוד תדירותן ממונת. במילים אחרות, יש חשיבות רבה לפרק הזמן החולף בין שרפה אחת לזו שבעקבותיה. מבחינה אקולוגית זו תופעה מוכרת שהפרעות סביבתיות (כגון שרפה) ממונות מעלות את עושר ומגוון המינים. יש מקומות בעולם בהם יוזמים שריפות של חלקות יער בהגיען לגיל מסוים, הן כדי להעלות את המגוון הביולוגי

פינת החרוב והאלון

כתב וצילם: עובד גור

הצפוני המוצל כמעט ולא ניזוק). אני מביט ולא מאמין. אלת המסטיק הסמוכה שאני מכיר וזוכר בעל-פה את מידותיה: 8 מטרים רוחב 9.8 מטרים אורך (בפעם האחרונה באביב שעבר) נשרפה כליל. והחרוב? נפו נעלם, מרבית הגזע אוכל, ונותרה רק מעטפת חיצונית של הגזע. האלון שמאחוריו גם הוא כמעט ולא שרד. אודה ולא אבוש. דמעות זלגו על לחיי. מדוע נגזר על העצים הללו שנדמה שמאום לא יפגע בהם לשאת את נטל ההפרטה וההזנחה רבת השנים? כמה אשמים העצים כי האדם התרשל ולא קיים את חובתו הבסיסית לשמור עליהם?

אחרי השרפה הלכתי לראות את הפינות המוכרות לי כל כך מאותו כרמל, שהיה בית שני שלי בתקופת היותי מדריך בבי"ס ספר שדה חוף-הכרמל. תחנה ראשונה: המפנה הדרומי בנחל אורן. 'פינת החרוב והאלון' קראתי לה. שעות רבות ביליתי בצילו של אותו חרוב אני ועוד כ-20 תלמידי החוג לכיולוגיה. מדדנו טמפרטורות אוויר וקרקע, קרינה, לחות, חומר אורגני והגדרנו את הצמחים מסביב. ביצענו חתכי צומח. התלמידים התחלפו, ואני תמיד חזרתי לאותה פינה מוצלת במפנה הדרומי החם והלוהט (לפיכך, בין היתר, הוא עצמו נשרף בעוד שהמפנה

האלון השרוף והחרוב שגזעו אוכל לא יצלו עוד על התלמידים והסטודנטים במפנה הדרומי

אלת המסטיק הענקית נמדדה מאות פעמים וסחטה קריאות התפעלות, מאום לא נותר ממנה, האם תתאושש?

שרפה בברמל - מבט מאורנים

נגד שרפות רעות, בעד שרפות טובות

מאת פרופ' גידי נאמן

שטחי החורש הטבעי וכך גם את כמות חומר הדלק הצמחי. במדינות שונות בעולם יש שרפות טבעיות הנגרמות בעיקר על-ידי סופות ברקים. בישראל, בהיעדר סופות ברקים בקיץ, הגורמים העיקריים לשרפות הם הצתות מכוונות של גורמים עוינים, רשלנות פושעת של מטיילים, חקלאים ונוסעים בדרך. הגידול המתמיד באוכלוסיית המדינה מגביר את מספר המשתמשים בחניונים ואת מספר הנוסעים בכבישי נוף ובדרכי יער. התוצאה הבלתי נמנעת של הגידול בכמות הצמחייה וריבוי הגורמים המציתים היא עלייה מתמדת בתדירות השרפות ובעוצמתן.

שרפה היא אסון כאשר נפגעים אנשים או רכוש, אולם האם היא אסון גם לחורש או יער טבעיים? מחקרים רבים מלמדים שצמחי ישראל מתחדשים על נקלה לאחר שרפה. מרבית עצי החורש ושיחיו אינם מתים בשרפה וממהרים להתחדש אחריה מבסיס הגזע. צמחים כמו עצי אורן ושיחי לוטם, מתים בשרפה אך מתחדשים אחריה על-ידי נביטת זרעים הנמצאים בקרקע או מתפזרים מהאצטרובלים, וכבר בחורף הראשון שלאחר השרפה מכסה מרבד צפוף של נבטים את הקרקע.

במחקרים בברמל מצאנו כי יער בוגר של אורן ירושלים טבעי שנשרף צפוי לחזור למצבו לפני השריפה כבר לאחר כ-40 שנה וחורש טבעי של אלון צפוי להשתקם בקצב מהיר עוד יותר. שרפה היא חלק מתהליך התחדשות מחזורי, ולגיטימי לשאול: האם כיבוי של שרפה בשטחים טבעיים דרוש באמת להגנה

על הצומח?
דרכי מניעה

המלחמה בשרפות מעסיקה גורמים רבים ועולה כסף רב. קל

יש להגביר פעולות חינוך ולהקים אזורי חיץ סביב יישובים וחניונים ולאורך כבישים כדי למנוע שרפות מסוכנות. אך יש גם להשתמש בשרפות מבוקרות כדי לצמצם את סכנת האש ולשמור על שטחים פתוחים.

שריפות הן אירוע חמור, הגורם לעתים נזקים רבים לחיי אדם ולרכוש. למרות זאת לא נעשה די בישראל בתחום הטיפול המונע לצמצום שרפות. אנו מתייחסים לשרפות באופן רגשי ומנסים לכבותן באופן מיידי, גם כשהסיכויים לכך נמוכים. אם יתברר לנו שלגבי חורשים ויערות טבעיים שרפה אינה אסון, האם נהיה מוכנים להשתמש בלהבות עצמן ככלי נשק לצמצום שרפות ולשמירה על שטחי חורש טבעי פתוח?

שרפות יער הן תופעה נפוצה באזורים שונים בעולם. חומר דלק צמחי וגורם מצית הם תנאים הכרחיים אך לא מספיקים לשרפת יער; דרושים גם תנאי אקלים המאפשרים ליבוי והתפשטות של האש. עוצמת השרפה תלויה בכמות חומר הבערה, מידת דליקותו, לחות האוויר ובעיקר בעוצמת הרוח. אזורים בעלי אקלים ים-תיכוני מאופיינים בתצורות צומח צפופות של עצים ושיחים וברוחות שרב חזקות, צירוף המעודד שרפות. לכן הן נפוצות במדינות הים התיכון, בקליפורניה, בדרום אפריקה ובמערב אוסטרליה. בישראל מרבית השרפות החמורות קורות באביב ובסתיו, עונות השרב, ואז נשרפים עצי האורן הדליקים וגם עצי החורש הטבעי.

לא תמיד הרטני

בשנותיה הראשונות היו בישראל רק מעט יערות וחורשים ושרפות לא היו נפוצות. נטיעה נרחבת של יערות קק"ל ושמירה על החורש הטבעי על-ידי רשות הטבע והגנים הגדילו את

אזור חיץ מתגבר באמצעי כיבוי מסביב לחורשת הארבעים ואתרים דומים.

שולי כבישים מהווים מוקד לשרפות רבות. סכנה זו גדולה במיוחד במקומות שבהם צמחייה דליקה גדלה סמוך לכביש. בשולי כבישים רחבים, שמהם מורחקים צמחים, פורצות פחות שרפות. בכבישי נוף רבים באזורים רגישים לשרפות, כמו בכרמל, צמחייה סבוכה ועצי אורן דליקים גדלים בשוליים. במצב זה, ביום שרב, די בסיגריה או גפרור הנזרקים ממכונית חולפת על מצע של מחטי אורן יבשים כדי להצית שרפה. אין ספק שכביש נופי בכרמל ובשוליו עצים יפה יותר מאשר כביש דומה בעל שוליים רחבים, שבהם דוללו העצים והורחקו השיחים והעשבים, אולם גם הוא עדיין יפה יותר מיער שרוף.

ההצלחה של מדיניות שמירת הטבע והיעור בישראל גרמה להתפתחות נרחבת של חורשים על חשבון שטחים פתוחים. היום ידוע ומוסכם שלתהליך זה יש מחיר גבוה. מיני צמחים רבים בישראל, כמו כלנית, שושן צחור ואדמונית החורש, צפויים להיכחד אם החורש יוותר בלא שטחים פתוחים. גם בעלי חיים שונים, הזקוקים לחורש הפתוח, ייעלמו. כפתרון, רשות הטבע והגנים מעודדת רעיה בשמורות טבע, אולם אין די עדרי עזים בצפון ישראל לשמירה על שטחי חורש פתוחים. מדוע לא נשתמש בשרפות מבוקרות ככלי לשמירה על שטחי חורש פתוח ובמקביל גם לצמצום תדירות השרפות ועוצמתן, כנהוג במקומות שונים בעולם?

התנהגות שרפות בהתאם לסוג חומר הדלק וכמותו, תנאי מזג האוויר, הטופוגרפיה וגורמים נוספים, ידועה וניתנת לחיזוי במודלים שאפשר להתאימם לתנאים בישראל. במודלים אלו אפשר לאתר אזורים רגישים לשרפות ולמצוא את המקומות ואת תנאי מזג האוויר שבהם ניתן לבצע שרפה מבוקרת תוך כדי צמצום מרכיבי הסכנה. קל יותר לשלוט בשרפה מבוקרת מאשר לכבות שריפת יער בעת שרב קיצוני ובמקום לא צפוי. יש לבצע ניסויים ומחקרים לביצוע שרפות מבוקרות בישראל, כפי שהציע הפרופ' זאב נאזה כבר לפני עשרות שנים.

שרפות אינן כוח עליון, אלא תוצאה של שילוב תהליכים טבעיים ופעולות אנוש. לכן אל לנו להתייחס לשרפה כאל אסון טבע בלתי צפוי, אלא להשתמש בה להשגת מטרתנו.

יחסית לכבות שרפה קטנה, אבל כמעט בלתי אפשרי לכבות שרפה גדולה. אמצעים רבים מושקעים בגילוי מוקדם ובתגובה מהירה של כוחות הכיבוי, אולם האם נעשה די בטיפול מונע נגד שרפות יער?

בעקבות השרפה הגדולה של 1989 הוקמה ועדה מקצועית בהשתתפות נציגי רשות הטבע והגנים, קק"ל, אקדמיה וירוקים. נלמדו לקחים והוסקו מסקנות בתחום מניעת שרפות, כיבוי ושיקום שטחים שרופים, אולם חלק מההמלצות עדיין מחכות ליישומן.

חינוך לא ימנע הצתות זדון, אך הוא עשוי לצמצם שרפות הפורצות כתוצאה מרשלנות. התרעה כללית על סכנת שרפות הנהוגה בישראל בעת שרב, אינה מספיקה. במדינות רבות מוצבים שלטי דרכים גדולים, המעדכנים את הציבור לגבי רמת הסכנה משרפות בהתאם למקום ולמזג האוויר. שלטים

אם יתברר לנו שלגבי חורשים ויערות טבעיים שרפה אינה אסון, האם נהיה מוכנים להשתמש בלהבות עצמן ככלי נשק לצמצום שרפות ולשמירה על שטחי חורש טבעי בתוח?

כאלו הם חלק ממדיניות חינוך של מה מותר ומה אסור לעשות בהקשר לשרפות. השקעה בחינוך היא המשתלמת ביותר לטווח הארוך. במדינות רבות אסור להדליק אש בזמן שרב, אך לא בישראל. יש הטוענים שאיסור מנגל בשרב הוא גזרה שאין הציבור יכול לעמוד בה. אם כך, אל נלין על נזקי השרפות ועל עלות כיבויין.

חניוני מטיילים וישובים מוקפי יער הם מוקדים לפריצת שרפות וטיפול מונע בהם הוא הכרחי. אחת ההמלצות החשובות של הוועדה המקצועית מ-1989 הייתה להקים אזורי חיץ דליל צמחייה לאורך כבישים ומסביב ליישובים ולחניונים. אזורי החיץ מאטים את קצב ההתפשטות של השרפה, ואם יתגברו בצנרת מים יגדילו את סיכויי הכיבוי.

יש לחייב את הגופים המנהלים חניוני מטיילים להקים אזורי חיץ, שישמרו על היער מפני רשלנות מטיילים ועל החניון מפני שרפה. הקמתם ואחזקתם אמנם יקרה, אך היא כדאית

בהתחשב בעלות פעולות הכיבוי ובמידת הנזק. כדי לעודד הקמת אזורי חיץ ביישובים הגובלים ביערות (רק יישובים מעטים הקימו אזורים כאלה) ניתן לגייס את חברות הביטוח, שלהן עניין רב בצמצום נזקי שרפות, להשתתפות במימון פעולות המנע. תעריף ביטוח שיעניק הנחה לכתים באתרים מוגני שרפה, יעודד הקמת אזורי חיץ.

גם ערכי טבע נדירים חייבים בהגנה מיוחדת בפני שרפה. לדוגמה, חורשת הארבעים בכרמל, המורכבת ממספר קטן של עצי אלון מצוי עתיקים וגדולים במיוחד, כמעט שהוכחדה בשרפה שלפני האחרונה. האם אנו מוכנים להסתכן בשרפה של החורשה שאין שנייה לה בישראל? אין ספק שיש להקים מיד

שרפה בברמל - מבט מאורנים

היכלי אפר - על השרפה בברמל בשנת 2011

כתב וצילם: פרופ' שמחה לב-ידון

של שרפת ענק הצפויה בכרמל הודגמה בשרפה הגדולה ביער שער הגיא ביולי 1995. ויכוחים סוערים וטעונים בין מדענים מהאוניברסיטאות ומכון וולקני לבין אנשי רשות שמורות הטבע והקרן הקיימת שהייתי עד להם עוד כשהייתי תלמיד מוסמך לפני כ-30 שנה, לפני עידן שרפות הענק, וכן הניסיון המקצועי הרב שנצבר בישראל ובאזורים יובשניים אחרים באגן הים התיכון וביבשות אחרות, לא הביאו את הממונים על שטחים פתוחים בישראל (רשות שמורות הטבע והקרן הקיימת) לנקוט בצעדים הנחוצים בזמן כדי למנוע נזקים קשים משרפות ענק שלא הייתה שאלה האם יבואו אלא רק מתי והיכן. התגובה הנוכחית לנזקי השרפה של רשות שמורות הטבע והגנים הלאומיים ושל הקרן הקיימת מזכירה את הבדיחה על הילד שרצח את הוריו וביקש את רחמי בית המשפט מאחר והוא יתום.

באופן עקרוני שרפה אינה מזיקה בכל מקרה ושרפות בגודל סביר אף נחוצות לקיום ערכי טבע שונים, אבל שריפות ענק לא מבוקרות מפרות לרעה את האיזון בין הנזק והתועלת שיש בשרפות. שרפות מבוקרות משמשות כלי ממשק נפוץ לניהול שטחי יער בעולם כדי למנוע שריפות ענק לא מבוקרות עתידיות על ידי הקטנת כמות החומר הצמחי המת והיבש המצטבר ביערות, אבל בישראל לא נוקטים בשיטה זו. בשנות השמונים, לפני השרפה הגדולה של הכרמל ב-1989 הייתה התנגדות נחרצת של רשות שמורות הטבע לפריצת דרכים שיאפשרו מעבר כבאיות ביער. אחרי השרפה הגדולה הראשונה בכרמל נעשה מעט ממה שצריך, כלומר, כמקובל בישראל, קודם התחולל נזק גדול ואז, אחרי שהסוסים ברחו מהאורווה סגרו את הדלתות. אבל מה שנעשה היו צעדים מינימאליים שאינם מספיקים ולא הייתה דרך לשכנע את הממונים לנקוט בפעולות הנחוצות.

לו היו בישראל שירותי כבאות ראויים ייתכן והיה כמעט שנעשה בכרמל לאחר 1989 כדי להקטין סכנות, אבל מצבם הרעוע של שירותי הכבאות היה ידוע לכולם וגם למי שעסק ביער כך שהיה ברור שאי אפשר להסתמך עליהם בשעת מצוקה. השרפה בשער הגיא בשנת 1995 הבהירה לכל הגופים המעורבים את מרחק דילוג האש בתנאי הצומח, הטמפרטורה והרוחות באזורנו. קווי בידוד ברוחב 10-30 מטר, וגם כאלה כמעט ולא היו קיימים בכרמל או במקומות אחרים, לא מספיקים לשמש מחסום להתפשטות האש. יש צורך ברצועות בידוד ברוחב 100-200 מטר. כמו שרופא כירורג נאלץ לכרות איבר נגוע כדי להציל חיי חולים ורחמים על שלמות גופם של החולים יביאו למותם, כך יש לעשות גם בשמירה על נופי היער או בשטחי מרעה בגולן, כלומר ליצור ולתחזק רצועות בידוד רחבות. חוסר הרצון ליצור רצועות חיץ כנגד התפשטות שרפות בתוך היער ובין היער ליישובים, האיום בתביעות משפטיות מצד רשות שמורות

להבות עדיין מולחכות גזע עץ גדול שבוע לאחר פרוץ השרפה. כבר אין סכנה להתפשטות האש מאחר וכל החומר הדליק סביב המוקד כבר נשרף לחלוטין

השרפה בכרמל שהכחידיה חלקים ניכרים של היער כמרכיב שולט בנוף הכרמל המרכזי השלימה תהליך לא בלתי נמנע שארך מעט יותר מ-20 שנה של הרס חלק גדול של הפוטנציאל של הכרמל כאחד היערות המרכזיים המשמשים את אוכלוסיית ישראל. כאשר דנים בשרפות יער ושטחים פתוחים בישראל צריך לקחת בחשבון כי הציורן של שמירת טבע, נטיעות עציץ והקטנה הדרמטית ברעיית צאן בעשורים האחרונים הביאו להגדלת כמויות החומר הצמחי במקומות רבים בארץ לממדים מהפכניים בהשוואה לנוף הקרח שאפיין את האזור במשך מאות שנים, תהליך מבורך שמביא איתו בצד התועלת גם סכנת שרפות. לאחר שתי שרפות קטנות יחסית באזור בית אורן בשנות השבעים ובראשית השמונים, התחוללה בשנת 1989 השרפה הגדולה שרבים הזהירו מפניה מראש את רשות שמורות הטבע ואחריה התחוללו עוד שתי שרפות פחות גדולות שהוסיפו על הנזקים של השרפה הגדולה. במקביל לכך, הסכנה

מראה אוסייני של עצים מפוחמים שמתו זקוקים. פה ושם נראה עץ שהתמוטט, תהליך הצפוי להימשך במהלך השנים גם ללא התערבות האדם.

צלילת של עץ גדול ושרוף של אורן ירושלים. האצטרובלים הרבים בצמרתו הם מנגנון הביטוח שלו כנגד שריפות. רבים מהאצטרובלים נשארים סגורים שבשרפה יפעילו את מנגנון פתיחת האצטרובלים ואז יופצו הזרעים לתוך שטח שרוף שבו יש פחות תחרות. חלק מהאצטרובלים נפתחים בהדרגה גם ללא שרפה בימי חמסין.

את עיצוב היער המכאני ברעייה מבוקרת כדי למנוע התפתחות סבך לא עביר ורגיש לשרפה. אחרת, יתפתח נוף סבוך, לא עביר ונמוך שישאר כך עשרות שנים רבות ויהיה טוב ומעניין לבוטנאים וזואולוגים אבל לא לציבור הרחב. שטחים בכרמל שנשרפו לפני 21 שנה ולא טופלו כראוי עדיין אינם מהווים יער למרות הזמן הרב שחלף ולא נראה כי המצב של שטחים אלה ישתנה בשנים הקרובות. נטיעות אינן דרושות לכרמל אלא לפוליטיקאים, לרודפי פרסום ויחסי ציבור ולמקבצי תרומות. אם היער לא יתחדש פה ושם בכרמל אין בכך כל רע, כל מה שיקרה הוא שיוצר פסיפס מגוון

אקולוגית ונופית של שטחים מיוערים ולא מיוערים שיתרום לשמירת הטבע יותר מאשר הנטיעות למיניהן. "השרפה כבתה סוף סוף, לא נותר עוד מה לשרוף". השורה הזו הלקוחה משיר הומוריסטי ישן ונשכח של אלתרמן על מכבי האש, מתארת באופן מציאותי למדי את מה שנשאר מהיער בשטחים נרחבים בכרמל. חמישים שנה ויותר יעברו עד שהכרמל יחזור למה שהיה עד אמצע נובמבר 2010. אפשר למנוע שרפות כל כך גדולות, אבל זה יכול להיעשות רק בממשק נכון של היער ושטחים פתוחים אחרים. נכון לעכשיו, הממונים על שטחים כאלה בישראל, כלומר רשות שמורות הטבע והגנים הלאומיים מזה והקרה הקיימת מזה, לא מוכנים לעשות את מה שצריך ולכן יש לצפות לשרפות ענק גם בעתיד.

התחדשות העשביה בשולי השטח השרוף. נבטי שעורת התבור נובטים במהירות לאחר הגשמים העזים הראשונים של החורף. לאור הביטחון מטרפות קודמות, בתוך חודשים אחדים יהיה הכרמל שוב ירוק מאחר והשטח יתכסה בנבטים שהתפתחו מהזרעים ובחוטרים שיפוצו מניצנים בקרקעיים של עצים ושיחים שרופים.

הטבע והגנים הלאומיים כלפי מי שיוקט מיוזמתו בצעדי ההגנה ההכרחיים או מניעת אישור כריתת עצים מפקיד היערות של משרד החקלאות יביא ללא ספק לקורבנות בנפש ולנזקים כלכליים גדולים. ממשק ענייני של השטחים הפתוחים ולא כזה המבוסס על רגשות ילדותית יגביל את השרפות לתאי שטח גדולים אבל לא ענקיים. עדיף לראות רצועות בידוד ללא עצים בהן מתקיימת רעייה קבועה המונעת הצטברות חומר צמחי בין גושי היער ויש בהן טבע ייחודי לשטחי מרעה אינטנסיבי בדמות צמחי פקעת ובצל המשגשים ופורחים בשטחים כאלה, על פני שטח עצום ורציף ושרוף לחלוטין שהיה עד לא מזמן יער שנוהל באופן מחפיה, חובבני ומסוכן. חוסר הנכונות ליצור אזורי חיץ שיחלקו את היערות לתאי שטח מבודדים מבחינת סכנת התפשטות השרפות יביא לנזקים קשים בהרבה לטבע ולנוף מאשר אלה (אם בכלל) שייגרמו מפסי הבידוד.

העצים והשיחים באזורנו מתחדשים היטב לאחר שרפות. יש להם שתי אסטרטגיות התחדשות שונות לחלוטין. רחבי העלים כמו למשל האלוניים, האלות והחרובים מתחדשים ממאגר ניצנים מדוכאים הנמצאים בעומק קליפתם בגזע ובענפים או בחלקי שורש הקרובים לקרקע.

הניצנים האלה פורצים ומלכלכים כאשר נוף הצמח נשרף ומפסיק לשלוח אותות כימיים מדכאים. מלמעלה אל אותם הניצנים. לעצים כגון אורן ירושלים

מבט מקרוב לאצטרובל של אורן ירושלים שנפתח לאחר השרפה. החלק שהיה חיצוני נשרף וצבעו שחור ואילו החלקים הפנימיים שנחשפו רק לאחר פתיחת האצטרובל הם בעלי צבע אדמדם. הזרעים המסוגלים כבר הופצו.

יש אסטרטגיית התחדשות שונה לחלוטין המבוססת על זרעים. חלק מהאצטרובלים נשארים סגורים במשך שנים ומשמשים כנכס זרעים והם ייפתחו בעקבות השרפה ויפיצו את זרעיהם לקרקע החשופה לאחר מעבר גל האש. הזרעים של מיני צמחים רבים "מריחים" מולקולות נדיפות הנוצרות בעת שריפת צמחים ומולקולות אלה מפעילות מנגנוני נביטה של אותם זרעים. בניגוד לדעות המושמעות בקביעות בציבור, אורן ירושלים טבעי לכרמל אם כי האדם הוסיף נטיעות אורנים ממניעים שונים לאוכלוסיה הטבעית. למשל, שרידי אורן נמצאו בחפירות ארכיאולוגיות של אתרים פרהיסטוריים באזור הכרמל מתקופות שהקדימו באלפי שנים את היערות הקדומה ביותר.

בנוגע לשיקום היער יש לפעול כמו מיכאלאנג'לו שלקח גוש אבן ויצר ממנו את הפסל דוד על ידי סילוק חלקים ולא כפסל בחומר היוצר על ידי הוספת חימר. צריך לדלל את האורנים המתחדשים מנבטים בכמה סבבים שביניהם הפרש של כמה שנים כדי לאפשר בהתחלה לנבטים הצפופים להתגבר על תחרות עם עשביה ולגרום לעצים הצעירים לצמוח לגובה ואחר כך להתאים את צפיפות העצים לכמות המים שעומדת לרשותם בקרקע. באופן דומה יש לדלל את ענפי וזעזעי החליפין של רחבי העלים כדי לעצב יער המתאים לשירת הציבור. יש לשלב

שרפה בכרמל - מבט מאורנים

שיעור מולדת ד"ר יעל סנה

מדוע ההר 'הירוק כל ימות השנה' נשרף?

למה שקורה באסיה או אירופה. לכן, אנחנו לא מדברים על תנאי מזג אוויר הגורמים להצתת שרפות.

אבל כן מדברים בתנאי מזג אוויר בזמן השרפה וברור לנו כי למועד פרוץ השרפה יש השפעה מכרעת על מהירות התפשטות האש וכמובן, על

מרחב השטח השרוף ובעקבותיו גם על היקף הנזקים. מרבית השרפות בארצנו מתחוללות בחודשים מאי-יולי ובתחילת הסתיו (עונות השרבים). יש כ-1000 שרפות בשנה בשטחים הפתוחים בישראל, כאשר היקף השטח השרוף מגיע בממוצע ל-37 אלף דונם בשנה.

אפשר לחלק את הכותרות העיתונאיות הנוגעות לענייננו לשתי קטגוריות:

ההתחממות הגלובאלית

החזאי אורי בץ: "החורף היבש ביותר מאז 1860"; "מזג-האוויר השתגע?"; "<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3983145,00.html>" שבע השנים הרעות: השפעות הבצורת"; "השירות-המטאורולוגי: ג'י: "זהו נובמבר החם ביותר ב-50 השנים האחרונות, והשנה (2010) החמה ביותר מאז החלו למדוד"; "<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3972219,00.html>" "תגברות ההתחממות הגלובאלית, המדבר יגיע גם לחיפה ולכרמל (תחזית ל-2100).

מומחים לשרפות: "לא ניתן היה לעצור השרפה בכרמל; חוקרים באוניברסיטת-חיפה: "דבר לא היה עוצר את שרפת הענק"; "לעתים גם ההיערכות האנושית הטובה ביותר לא יכולה לעזור".

לדברי חוקרי השרפות באוניברסיטת חיפה, עוצמת השרפה נקבעת לפי מצבו וגודלו של היער. במקרה הנוכחי, הסיבות העיקריות לפרוץ האש הנוראית היא העובדה כי שמונה חודשים לא ירד גשם וההר, קרקעו וחלק מצמחייתו יבשו בצורה קיצונית, כאשר בה בעת נשבו רוחות עזות. להערכת המומחים, שום דבר לא היה עוצר את שרפת הענק הזו

שוב אנחנו חוברים לשיעור "אסונות טבע ואסונות מעשה ידי האדם" בחוג לגיאוגרפיה ולימודי הסביבה במכללת אורנים. זהו שיעור העושה שימוש בהוראה הזדמנותית ואנחנו מנצלים את יתרונותיו ואת הפוטנציאל הטמון ב"ניצול האירוע המזמן"

גם משום הסמיכות הגיאוגרפית של אסון הכרמל (הסמוך למכללה) וגם הודות לאספקת חומר רב במיוחד על-ידי אמצעי התקשורת.

אין אפשרות להתעלם מנופו המרהיב של הר הכרמל הירוק-עד הנשקף מחלונות מכללת אורנים.

ואכן, חלק ניכר מן הסיורים שלנו מכוונים אל הכרמל שיש בו מכל טוב: דרך נוף הכרמל הצופה לכל עבר: ים, הרים, יערות, עמקים, שדות ושלוחות ירוקות ומיושבות; מבנה גיאולוגי מעניין; סלעים המייצגים עידנים גיאולוגיים, חומר וולקני שמקורו בהרי געש קדומים. קרקעות תרדזינה וטרה-רוסה; יער פארק וחורש ים תיכוני, פטריות, כלניות ורקפות; שמורות טבע, ופארק הכרמל הענק; אתרים ארכיאולוגיים והיסטוריים; מוזיאונים ואקדמיות ומוסדות אקדמיים; נוף אנושי מגוון: דרוזים, נוצרים, מוסלמים, בהאים, אחמדינים ויהודים, כולם חיפאים כרמליסטים.

אם נעיין בתיאורו של השוויצרי פון-מולין (1906) אשר נדד לכיוון דמשק ובדרכו שהה במלון 'פרוס' הטמפלרי שעל הכרמל הלוא הוא בית הכט, הרי מסתבר כי עד לא מזמן הכרמל היה חשוף מיערות.

לאורך ההיסטוריה עצי הכרמל נגדעו למטרות בערה ושמשו למרעה. בתקופה המנדטורית ובהמשך בעזרת הקק"ל ניטעו עצים רבים בהר ויחד עם הרשויות פותח פארק-הכרמל המשתרע על כ-85 אלף דונם. מיליוני העצים שנוספו הפכו את ההר לירוק כל ימות השנה.

בישראל, שרפות לא קורות, הן נגרמות.

עובדות: שרפות מתרחשות כל ימות השנה בכל העולם. בישראל השרפות כולן מעשה ידי אדם. אין לנו סופות ברקים קיציות ואין בארצנו מה שמכונה שרפות יער טבעיות בדומה

האסון בכרמל הוכיח שוב כי:
 - יש להיערך טוב יותר לאסונות טבע לא רק למען הסביבה, אלא גם לשמירה על חיינו.
 - כדאי לדבוק בחינוך להקניית ידע בנושא זיהום האוויר ולחנך להרגלים שיש עמם הפחתת התהליכים המאיצים ומעודדים את ההתחממות הגלובאלית.
 - יש לחנך את פרחי ההוראה, ובהמשך את תלמידינו, לשמור על היער והסביבה הפתוחה מפני שרפות על-ידי חינוך לניקיון, מודעות, ערנות וצייתנות במטרה למנוע שרפות עתידיות ככל שניתן.
 - יש להיערך להתפתחות של שרפות יער גדולות והרי השכלנו ויש לנו את הידע לגבי שלושה גורמים מרכזיים לשרפה הגדולה בכרמל: מצב הדלק (חומרי הבערה), התבליט (הטו) פוגרפיה) ותנאי מזג האוויר. חבירה של שלושתם גרמה ל"מגה שרפה" בכרמל.
 כדאי להתמקד בכך כדי שנוכל, בין היתר, להמשיך לשיר ולרקוד את "ההר הירוק כל ימות השנה".

המשך מעמוד 11

אוכלוסיות טובות יותר של בית-הספר והסביבה ההורית מתקיים במישור האזרחי.
 בישראל מקבלים תלמידים ביישובים חזקים מורים בעלי תואר אקדמי גבוה יותר וליישובים חלשים מגיעים מורים בעלי השכלה נמוכה יותר.
 ביישובים חזקים מספר התלמידים פר מורה הוא נמוך מאשר ביישובים חלשים.
 לכאורה המערכת מנהלת מדיניות משתקת. אך יש בהחלט מה לעשות:
 ההחלטות על הדרה של תלמידים, מוותרים על אי-ויתור על החלשים, על דרכי תגובה לסוגים שונים של תלמידים, שמורים חזקים ילמדו את ההקבצות החלשות בשיטות הוראה מותאמות, הקצאת המחנכים הטובים והיציירתיים יותר לכיתות המב"ר, שתלמידים חלשים זקוקים לתמיכה לימודית אישית ולהקצאת משאבים מתאימים, כל אלה הן החלטות בית-ספריות. היכולת לאתר ילדים מצטיינים מובהקים וכאלה המוסתרים במעטה של הזנחה ושכחה, היא יכולת של מחנכים.

ההחלטה להיות ראש גדול, הרץ למרחקים ארוכים, היא החלטה של מחנכים ומורים.

ההחלטה לדאוג לכך שכל ילדי המחזור יוכלו להשתתף בטיוול השנתי, בלי להתייחס לעלות הנוספת הנדרשת היא החלטה בית ספרית.
 צורת ההתנהלות מול הורי התלמידים ומניעת לחצים להעדפות בלתי כשרות היא חלק מהשפה המשותפת שנוצרת בין המחנכים. ההחלטות לבחון כל תכנית חדשה המוצעת לבית הספר, כיצד לקיים אירועים, טקסים מתוך רגישות, סולידריות וללא הכתבה מטעם, ללמד לחשוב ולהתבונן ולהימנע מהכתבות ודקלומים, ליצור שותפויות של מחנכים בתוך בית הספר ובמסגרת אזרחית, כל אלה הן החלטות של מחנכים ומורים.
 ההחלטה להיות ראש גדול, הרץ למרחקים ארוכים, היא החלטה של מחנכים ומורים.

מלהגיע לממדים החריגים שבהם חזינו. כאמור, גודל ועוצמת השרפה תלויים בשלושה גורמים: מצב היער, תנאי מזג האוויר והטופוגרפיה.

יער צעיר ולח לא יישרף. מה שהוביל לשרפה הזו היה השילוב בין יער בוגר שיכבש בשל מחסור בגשם, הצטברות של חומרי בערה רבים ורוחות עזות.

אבל אין ספק שגם גורמים טופוגרפיים מסייעים להתפשטות: ואדיות, עמקי נחלים ומדרונות ההרים תיעלו את הרוח וגרמו להתחזקותה ולהתפשטותה המהירה של האש במעלה ובמורד המדרונות. מסתבר כי שרפות יער מתפשטות מהר יותר במעלה מדרון כאשר הרוח בגבן, בעת נשיבת הרוח לכיוון מעלה ההר. שרפות תתפשטנה גם במורד המדרון כאשר הן נאלצות לזרום מטה על-ידי כיוון ועוצמת רוח: שרפת הכרמל ב-1989 וגם השרפה הגדולה בדצמבר 2010 התפשטו גם במורדות ההרים מהפסגות לכיוון מערב בהשפעת הרוח המזרחית החמה שהייתה, כאמור, יבשה וערה במיוחד והגיעה מן הכיוון היבשתי. רוח מזרחית ערה נשבה ביום פרוץ השרפה ובמשך 48 השעות הראשונות שלה במהירות 40 קמ"ש מלווה משבים שהגיעו אף ליותר מ-50 קמ"ש. היווצרות תנאי "מיקרו

התמונה צולמה מבית משפחת סנה בשכונת רמת אלמוגי בחיפה ע"י מיכאל סנה

אקלים" חיזקו את הרוחות שבאו מכיוונים משתנים. אזור השרפה יצר חום רב אשר עלה מעלה מעלה ובהתאם באזור העלייה, נוצר מעין ואקום שיוק לקרבו אוויר מכיוונים שונים. לדברי חוקרי שרפות, גם בשרפת ענק מסוג זה, ישנם מקומות שנשרפו עד היסוד ומקומות שבהם היער רק נחרך. להערכתם, הנקודה הבעייתית בכרמל היא שישנם תאי שטח שנשרפו פעמיים ושלוש במשך 30 השנה האחרונות, ואזורים אלה יתקשו להשתקם גם בגלל הפגיעה החמורה בקרקע ובצומח. הגישה כיום לא להחזיר את הירוק מהר ובצורה מלאכותית אלא לחשוב היכן יש לנטוע והיכן לא.
 חוקרים העוקבים אחר ההתחממות הגלובאלית טוענים כי מקורה של השרפה בכרמל אינה באוזלת ידם של שירותי הכבאות אלא קשורה בטמפרטורות ובעצירת הגשמים המושפעים ישירות משינוי האקלים, והם אלה שהפכו את האזורים לערמת זרדים המחכים לזיק קטן כדי להידלק ולהישרף.

שרפה בכרמל - מבט מאורנים

השרפה בכרמל - שירים

אש! כמה דורות נקברו באדמה, קוברת מתים ושמחה לאיד?
 لو كان للإنسان سُلْطَه عَ القَدَرِ يا نارِ ذَبِّ الصَّوْتِ : "لازِم تَنْتَفِي"
 לו שלט לאדם בגורל. אש! צרח: "תתנדפי"
 مع إنِّي مُؤْمِن، والقَدَرُ حُكْمُ صَدْرٍ هَالِحُكِمَه بِحِكْمِهَا، وبِحِكْمِي مَعْرِفَه
 למרות אמונה, הגורל כבר פסק, אומר חכמה, ומדבר בינה
 النَّارُ مَهْمَا تَهَبَّ وَتَحَوَّقَ يا بَشَرُ مَصِيرُهَا تَرْمَدٌ، وَإِلَّا تَنْظَفِي
 בן אדם האש ככל שתגבר ותשרוף, גורלה שתיפסק ותידום
 والكرمل يعود برُبعِعو المُتَبَكَّرِ حَتَّى يُجَدِّدَ لِلحَيَاةِ طَيْرَ الفِينِيقِ
 והכרמל יעוד רביעו המבוקר חתך לחדש לחיים טיר הפניקס
 والحَرَمِلُ عودٌ رُبعِعو رُبعِعو تَحْتَفِي
 הכרמל עוד יחזור לאביב געורו, ויחדש לחיים את עוף
 הפניקס
 שוב העולם יחגוג תחיית האביב

תמים אסדי, בן 34, משורר ופייטן יליד נצרת, דור שלישי
 למשוררים. בוגר אוניברסיטת חיפה בספרות ערבית ובכ"י
 לוסופיה, סטודנט לתואר שני בתכנית להוראה רב-תחומית
 באורנים. מורה לשפה וספרות ערבית בב"ס תיכון בנצרת
 ומרצה בתחום בחוגים שונים.
 שיריו מתפרסמים באינטרנט ובעיתונות הערבית.

الكرمل طير الفينيق הכרמל עוף הפניקס

אסדי תמים | شعر: تيمم الأسدي (משורר, סטודנט בתכנית
 להוראה רב-תחומית)

يا نارِ بِكْفِيكِي ما عُدْتِي تَكْتَفِي شو عادِ بَدَكْ هالرايا تَحْتَفِي
 אש! מספיק לך אינך מסתפקת?! במה חפצך?! רוצה
 שהבריות יעלמו?
 ماتوا البَشَرُ، صارَ الحَجَرُ يَبْكِي الشَّجَرُ والجو من دُخَانِ أسودِ ما صَفِي
 אנשים מתו, אבנים החלו לבכות את העץ! עשן שחור מלא
 שמים, עד מתי?
 يا نارِ شو هالظلم؟! ليه طَبِعُكَ عَدَر؟! يا قاسِيَه بِحُكْمِكَ ما كُنْتِي
 מְصَفَه
 אש! מדוע עושק? למה יצר הנקם? החמרת בשיפוטרך ללא
 טיפת רחמים
 جَمَرَكَ لَهَبِ أَحقادِ من قَلْبِو عَصَرَ هَبَّ وَصحِي من عَفْوَتِو كَلْمَا غَفِي
 גחלך נודף שנאה אשר נסחט מלבבו, הוא קם, התעורר
 משנתו ככל שנרדם
 ليه تَقْتَلِي الإنسان؟! ليه تَعْمِي البَصَرَ عَن صَوْرَه حِلْوَه من طَبِيعَه
 مَرَهْفَه?!
 מדוע תכלי אדם? למה לעוור אדם ממראות נוף מרהיב,
 מטבע מקסים?
 كرملنا حَدَّ وَقَدَّ ثوبِو وإِنْقَهَرَّ بِبِكِي على صنوبرِ غُصونِو مِهْيَفَه
 הכרמל התאבל וקרע בגדו מיגון בוכה אלון את ענפיו
 המצלים
 بِبِكِي عَ عَشِّ الطَّيْرِ، عا سحر الصَّوَرِ بِبِكِي على غُزْلانِ إلفه مألَفه
 מתאבל על קן ציפורים, על קסם נוף, מבכה יחמורי כרמל,
 המחובקים בקשרי אהבה
 بِبِكِي على أرواحِ موسمِها نَطَرِ أحلامِ معها كُلَّ وَعَدَ ما كانِ وفي
 מתאבל לנשמות הצופים לבוא העונות רווי חלומות
 והבטחות שלא התגשמו
 يا نارِ كَمَنْ عَمَّرَ بالأرضِ إنْقَبَرِ بِتَقْبِري المَيِّتِ وفيه بُشْتَفِي?!
 אש! כמה כבוד עמרת על הארץ ונפדת את המתים וביה בישתפי?!

מירה טנצר

כי מי בוכה בגללך הר

תמיד הכרמל ידק בחלוני,
 אפלו בשנה של השרפה הגדולה
 כשכל המזחלים השחירו
 ואפשר היה לשמעו ארנים בוכים.

לא האמנתי שהאדמה תתן את עצמה
 בכזו קלות.

העיניים שלנו התמלאו דמעות
 ואמרנו שזה מפאת העשן

כי מי בוכה בגללך הר,
 ועוד אם יש לו ארץ משלו.

אחר כך,
 שנים אחר כך,
 כשכבר הפסקנו לסנן מזלם מביין השנים
 כנבגדים,
 כתבתי על שביל נחש
 ועל מצע כבול
 ושהעצים היו בגלופין

כי מי כותב על ארץ,
 ועוד אם יש לו בגידה משלו.

*נכתב ב-2007, פורסם בקו נטוי 9

משה יצחקי

שומרי ילדותי עולים באש נר ראשון

הרוח נשא את האש
למים כלה הכח
אוטובוס התך
שבילים שומרי ילדותי
בוערים בפח יער מלבן,
גצים נופלים מענן
על קבר הורני,
הפיח הופך את העיר
ומשחיר. קיר נוטה
לפל, ריק בבית
מזודה מתמלאת זכרון
עצים מתים זוקפים
קומתם מצבות
צפורי פחם צוללות
להבות נוטקות
לשמים ריקים.

בלילה בו התכו שירי
חנכה, מלים של חג
מתות נשרו בערפיץ
על כרמל נעורי
באו לשונות האש
גחו מתוך השחור
לגרש את האור

חנוכה התשע"א משה יצחקי

סונטת היער השחור

כשיבוא הגשם הגדול על האפר וישטף, ינוע סחף המות
אל הים ויגרף, להעיד, על החוף לחשף את שנותר,
את שהתר, את שמפקר באש, תמיד.

כשיבואו מים רבים על ההר, לחלחל בעורקי אבן הגיר,
לעורר ולהעיר את שנרדם, את שנדם, את שדמם עת עלה
כל שעלה בעשן שועתם לאל, כעולת השעיר והקזים, וכלה
ביער שהאדם והשחיר בנשף השדים רוח קדים לעזאזל.

בלילה בא הגשם הגדול על הכרמל הנראה ושטף, נפתחו
עורקים, חלחלו המים להנביט זכרונות, להדליק אש, שביב
אהבות נושנות, הבהוב גחלילית בסבך הנסתר בין אלון
לאלה, בין קדה שעירה לסירה קוצנית.
יצמא, אני לוחש

כגחל: אפשר כמו אז לנגס בתארה עתיקה בעוגת היער השחור,
אולי נעשה הלילה מעשה, הווה לעתיד, כמו הגשם המנביט,
המוריק את ההר שהיה, שיהיה גם אחרינו, תמיד.

בעקבות השריפה על הכרמל חנוכה תשע"א

עצי אורן לאחר השרפה, צילם עובד נור

שרפה בכרמל - מבט מאורנים

להתאושש מהשרפה ולהמשיך ליצור

שרה שגיא שוחחה עם **טלי גיל** על השרפה בעין הוד ועל הפרויקטים האמנותיים שלה. "עדיין מוקדם לדעת אם החוויה הקשה תקבל ביטוי באמנות שלי", אומרת טלי. "נחוץ זמן לעיכול ולהפנמה ובעיקר לחזור לשגרת ההוראה והיצירה".

כשיצאתי משם ב-12.30 הבחנתי בענן עשן עצום מיתמר מעל הכרמל, וזה כבר נראה רע מאוד. נסעתי לאורנים לפגישות שתוכננו מראש. בעלי אמר לי שהשריפה רחוקה מעין הוד בינתיים. בסביבות 16.00 כשהיינו בישיבת הצוות הפדגוגי של האמנות שמעתי על אוטובוס הצוערים משב"ס. התקשרתי מיד לקצינת החינוך שאיתה אני עובדת בשב"ס והיא סיפקה לי יותר פרטים. הן נקראו לחזור לעבודה ויש מצב חירום. הן הכירו רבים מהאנשים שהיו על האוטובוס והיו במתח רב. האווירה הייתה קשה מאוד.

בסוף הפגישה נסעתי הביתה דרך ואדי מילק ואספתי את בתי שניסתה להגיע הביתה בתחבורה ציבורית אך הכביש היה חסום מחשש שהשרפה תתקרר לכביש 4.

כשהגענו לכניסה מכביש 4 לעין הוד נחסמו. כוחות הביטחון לא אפשרו לנו לעלות הביתה, כי השרפה כבר הייתה קרובה מאוד לכפר. עמדנו במתח רב בצומת עם עוד הרבה אנשים בתחושת חוסר ישע. ביקשתי בטלפון מבעלי שיביא ממכונת שלו דברים מהבית. לצערי, אנחנו כבר למודי שרפות, מהשרפה הגדולה ב-1998 ועוד שרפה "קטנה" לפני כחצי שנה.

אילו דברים לוקחים מהבית בשעת שרפה?

לוקחים אלבומי תמונות, מחשבים ומשהו חם ללבוש ולא פחות חשוב - מטענים של טלפונים ניידים. למרות העובדה ששנינו אמנים ויש לנו בבית ובסטודיו עבודות רבות שלנו ושל אחרים, ברגע האמת יש תחושה של "להימלט על נפשנו" והמקום במכונית מוגבל, מתבלבלים ושוכחים המון דברים. לאחר שכבר עברנו פעם את התרגול הזאת, יש מן תחושה ברגע האמת, שהרבה דברים שאנחנו מחשיבים

טלי גיל-שוורצברג, 17 שנים באורנים, לימדה תחילה עיצוב תלת-ממד ועיצוב סביבתי במכון לאמנות. בהמשך עברה לתחום אימוני ההוראה. היא מדריכה פדגוגית לשנה ב' באמנות, הדרכה בדגש קהילתי. ההתנסות נעשית בשנה השנייה בכפר הנוער רמת הדסה.

טלי מנחה קורס של יצירה משותפת לסטודנטים ולעצירים בבית המעצר קישון. כחלק משיתוף פעולה בין החח"ק והמכון לאמנות ובין תחום החינוך של בית המעצר. היא מגיעה מתחום העיצוב והייתה אחת מיוזמות הפרויקט "שביל השירה בגן הבוטני" והמעצבת שלו.

לאחר שלמדה במכון הטכנולוגי בחולון עיצוב תעשייתי ועיצוב פנים לתואר ראשון, למדה באמסטרדם עיצוב ובניית הריטים.

טלי ובעלה, שלומי שוורצברג, פסל ואוצר גלריה במכללת אורט בראודה בכרמיאל התקבלו לכפר האמנים עין הוד כחברים. לזוג שני ילדים, בת 21 ובן 15. טלי פתחה סדנה לעיצוב רהיטים ומוצרים בסדנאות אמנים בעין כרמל. במשך השנים עברה לתחום העיצוב הסביבתי ולהנחיית פרויקטים של אמנות בקהילה. בעבר לימדה בפקולטה לארכיטקטורה בטכניון, בחולון, בביה"ס אסכולה לעיצוב בת"א. בשנים האחרונות בחרה ללמד רק באורנים. לפני שנה השלימה תזה לתואר שני באוניברסיטת חיפה במגמה לחינוך חברה ותרבות בנושא "עבודת אמנות משותפת לקבוצות".

איפה היית כשפרצה השרפה?

ביום חמישי בבוקר שלפני השרפה נסעתי מביתי שבעין הוד דרך בית אורן ונשר לבית המעצר קישון לפגוש את הסטודנטיות שעובדות איתי שם. בכניסה לבית הכלא נלקחים הטלפונים הניידים כך שהיינו מנותקות מהמציאות.

השרפה בעין הוד, צילום: ניצן ירקוני

עבודה של טלי גיל

הזדהות בקשר לזה. הרבה מאוד זמן אחרי שכונתה השרפה וחזרנו הביתה היה ריח חריף מאוד באוויר. כ-15 בתים בעין הוד נפגעו בדרגות חומרה שונות. בתקשורת אוהבים את המילים 'נשרף כליל', אבל גם בבית שנשרף בו רק המטבח אי אפשר לגור. עכשיו יש הרבה אנשים שמחפשים עבורם פתרונות דיור זמניים ואפילו לטווח ארוך.

אתם מתגייסים לעזרה בתוך היישוב?

חשוב מאוד לציין את ההתגייסות ואת העזרה ואת הלב הרחב של אנשים מבחוץ שתרמו הרבה דברים. באופן אישי אנחנו משתדלים לתמוך באנשים שקרובים לנו. אני חושבת שהחוויה היא כל כך קשה בגלל שהיא "יושבת" על השרפה של שנת 1998. זה די משונה כי חשבנו שהשתקמנו והתאוששנו מאז, אבל ברגע האמת המכבש הזה עם כוחות הטבע הוא יותר ממפחיד. זו אימה שקשה לתאר במילים.

איך נראה הנוף מסביב?

טיילנו בשטח והזדעזענו; הנוף בכניסה לעין הוד נחשף, שחור כולו. כל הבתים שנשרפו היו בכניסה, לאורך הכביש. התחושה קשה. כולם אומרים שהטבע יתאושש וזה נכון, אבל זה ייקח זמן. הסערה שהייתה בשבוע שלאחר מכן נתנה תחושה מנוגדת לחלוטין לאש ולשרפה. היא שטפה את האוויר אבל גם ענפים שרופים ושאריות חרוכות ונתנה לנו עוד תזכורת עד כמה אנחנו לא שולטים בחיננו.

עד כמה השרפה מטרידה אתכם עכשיו, כעבור כמה שבועות?

לאחרונה הופיעו הרכבים מוזיקאליים באמפיתיאטרון בעין הוד ובכל מפגש חברתי האנשים מעבדים את זה ביחד. יש צורך עז לדבר על זה. לכאורה חזרנו לשגרה, אבל בעצם זה מאוד קיים ונוכח.

האם יש לכך ביטוי באמנות שלך?

אחרי השרפה הקודמת יצרתי סדרת עבודות של ציורים שהוטבעו בתוך רהיטים שעשיתי אז וקראתי לתערוכה "פקחתי את עיניי". אני עדיין בשלב ההפנמה. אולי בשלב מאוחר יותר זה יקרה.

אותם בשגרה כחשובים, הם בעצם לא כל כך חשובים. אחרי שעות רבות של ציפייה בצומת נסעתי עם ילדי לחברים במושב דור, שהוא די רחוק אבל מספיק קרוב (קיבלנו הצעות ממקומות שונים בארץ). בעלי הצליח לחמוק לתוך עין הוד יחד עם אחרים שהיה להם חשוב להישאר בקרבת הבית כל עוד זה לא מסוכן, מאחר שהרחובות בכפר מפותלים מאוד וכבאי שאינו מכיר את היישוב, עלול להחמיץ את השרפה, אם לא יידע איך להגיע לשם. השרפה הלכה והתגברה ורק אחרי 24 שעות הודיע בעלי: זהו, בורחים. והצטרף אלינו לדור.

פסלי ברונזה לאחר השרפה, צילם רענן טל

מה מרגישים כשנאלצים לעזוב הכול?

השתוללה רוח נוראית והתחושה העיקרית היא של חוסר אונים וחוסר ידיעה מה הולך להיות. יש פחד קיומי לנוכח גובה הלהבות, הריח, הרוח החזקה ששיחקה באש. התחושה הייתה של כמה אנחנו קטנים ואין לנו אפשרות להשפיע.

באותו רגע הרגשתם שהבית אבוד?

חישנו, אך לא יכולנו לדעת בוודאות. במשך הימים האלה ובימים הבאים ניסינו להתקרב לאזור, כיוון שהמידע שקיבלנו מהתקשורת היה מאוד לא אמין. הם נשענו על שמועות, ניחושים וספקולציות. אנחנו, האנשים שגרים שם, היינו בחוסר ידע ממשי. המקום הקרוב ביותר שיכולנו להגיע אליו הייתה תחנת הדלק בקיבוץ עין כרמל. לשם הגיעו הרבה אנשים וגם כוחות הביטחון שהגיעו לתדלק במקום. הגיעו לשם גם הרבה מאוד אנשים מיישובים אחרים בסביבה שהביאו כיבוד והזמינו אנשים לבוא לישון אצלם. זה היה מרגש מאוד. פשוט הגיעו אנשים עם רשימות מי יכול לארח כמה אנשים. זו הייתה התארגנות לשמה. הם היו מדהימים. ביום שישי בלילה הודיעו בטלוויזיה שהאש הגיעה למרכז עין הוד (אנחנו גרים במרכז).

באיזה מצב מצאתם את הבית?

הבית שלנו לא נפגע, אבל בחצר של הבית הסמוך פרצה שרפה, ובזכות זאת שבועי ואנשים אחרים מעין הוד היו שם והצליחו לשכנע את הכבאים להגיע, כותבה השריפה ונמנעה התפשטות של האש לאזור שלנו. נשרפו דברים קטנים: הכבלים של המזגנים ושל הטלפון, אבל בתים של חברים טובים שלנו נפגעו קשה, ויש המון

שרפה בברמל - מבט מאורנים

עם הבנים למזרח

בשרפה ב-1998 נשרף כליל ביתה שבעין הוד. בשרפה האחרונה הם 'רק' פונו מביתם ולמדו להעריך, שוב, את האחוזה והתמיכה ההדדית של הקהילה למודת הניסיון. **שרה שגיא שוחחה עם שיר מלר ימגוצי**, מרצה במכון לאמנות, על השרפה בפתח ביתה ועל פועלה בשדה האמנות.

שהייתי שלוש שנים במזרח הרחוק, מתוכן שנה וחצי ביפן. זה התחיל בטיול אחרי הצבא. שם פגשתי את בעלי, האמן נוביה ימגוצי, פסל ומוסיקאי, והמשכנו את הטיול ביחד. נשארתי ביפן ולמדתי לערוך טקס תה יפני מסורתי. אנתנו כבר 20 שנה בארץ, גרים בכפר האמנים עין הוד, יש לנו שני ילדים בן 19 ובת 15.5. אני עדיין מקיימת את טקס התה בבית שלנו שבו יש לנו חדר יפני מסורתי. הנושא של תרבות המזרח קרוב אלי מאוד. מוזיאון הוא במה מצוינת להכיר לקהל הישראלי את התרבות הזו באמצעות תערוכות ואירועים.

האם הייתם בבית כשהשרפה פרצה?

בשרפה של 1998 היינו ביפן והבית שלנו נשרף כליל. פשוט הודיעו לנו כשהיינו ביפן שאין לנו יותר בית. זה היה הלם מוחלט. אתה נוסע במחשבה שיש לך לאן לחזור ובעצם אין לך כלום. זו הייתה חוויה קשה וגם מלמדת. הכפר תמך בכל מי שהבית שלו נשרף. גם חברים וקולגות תרמו משלהם.

בשרפה הנוכחית אמנם פונונו מהבית, נשרפו 15 בתים בעין הוד אבל שלנו לא נפגע כלל, ואפילו הנוף מול הבית נשאר ירוק. רק בכניסה לעין הוד הבתים ניזוקו קשה מאוד והנוף הפך שחור. עכשיו הייתי בצד התומך, לאחר שזכרתי את התמיכה שקיבלנו בשרפה הקודמת. חזרנו לכפר נר שמיני של חנוכה. הזמנתי את כל האנשים שביתם נשרף להדלקת נרות. הייתה אווירה של יחד ושל משפחתיות. בשרפה הקודמת הבנת

מזה חמש שנים שיר מלמדת במכון לאמנות את הקורס 'תערוכה כדיאלוג' שעוסק בחינוך מוזיאלי. היא פיתחה את מרכז קשר-עין ובמסגרת הקורס מפתחים בו תערוכות פעילות עם הסטודנטים. כל שנה יוצרים תערוכה שמתחילה באורנים וממשיכה למוזיאונים ולגלריות מחוץ לאורנים. במסגרת הזו נעשו עד כה ארבע תערוכות. עם הזמן נחשפים למרכז סטודנטים ומרצים, מדריכים פדגוגיים וילדים.

מחוץ לאורנים מלר ימגוצי משמשת כאוצרת מוזיאון וילפריד ישראל לאמנות המזרח בקיבוץ הזורע, המוזיאון הראשון בארץ לאמנות מזרח אסיה, הכולל אוסף מיוחד במינו שנתרם ע"י וילפריד ואשר מציג תערוכות של אמנות מסורתית ועכשווית של המזרח ושל אמנות ישראלית שיש לה זיקה לאמנות המזרח. היא מלמדת גם באוניברסיטת תל-אביב בלימודי מוזיאולוגיה. שיר למדה אמנות והוראה באוניברסיטת חיפה לתואר ראשון, המשיכה בלימודי מוזיאולוגיה באוניברסיטת תל-אביב ובמסגרת לימודיה לתואר שני במוזיאולוגיה באוניברסיטת לטרון. כתבה תזה על תערוכות פעילות במוזיאונים לאמנות. במשך 13 שנה ריכזה את מחלקת החינוך במוזיאון ינקו דאדא, שם גם אצרה תערוכה פעילה שנקראה המעבדאדא. במשך חמש שנים ריכזה את מחלקת החינוך במוזיאון טיקוטין בחיפה.

אי אפשר שלא לתהות על השם ימגוצי..

השריפה בעין הוד, צילמה: סומי ימגוצי

עץ מהשריפה, צילם: נוביה ימגוציי

שבית זה לא קירות אלא כל מי שסביבך. התמיכה של האנשים סביבך היא החשובה. הקהילה שלנו התגבשה מאוד. כל הטוב יצא מהאנשים.

כשהשריפה פרצה הייתי בבית. התפנינו לחברים בדור. היו כמה גברים בכפר שרצו להישאר. הבת שלנו לא נתנה לבעלי להישאר. ניסו להיכנס לבדוק מה קורה עם הבית מיד כשהתאפשר ושמתנו לראות שהוא שלם. הבית עשוי מחומרים דליקים, במבוק ועץ, חומרים טבעיים שבהחלט יכלו להישרף.

הצלחת לחזור מאז לשגרה של יצירה ומחקר?

כיום אני יותר אוצרת תערוכות מאשר חוקרת. אוצרת תערוכות למבוגרים בהזרע וגם תערוכות לילדים במסגרת הקורס עם הסטודנטים. ב-8/1 נפתחה בהזרע תערוכה על מחול יפני, בוטו, מחול הנשמה, ותערוכה נוספת של שני אמנים ישראלים שמציגים רישומים של קורי עכביש, קליפות שום, דברים שנחשבים לשוליים, אבל בתרבות של המזרח הרחוק אלה דברים בעלי משמעות אשר מייצגים את החולף.

ה'אני מאמין' שלי: התערוכה היא בעצם חשיפה לחוויה טוטאלית, משמעותית שצופה יוצא ממנה טיפה שונה מהאופן בו הוא נכנס אליה. זו צריכה להיות חוויה דרך כל החושים שנשארת עם הצופה. גם בתערוכות למבוגרים אני משתדלת שתהיה חוויה. בתערוכות בהזרע זה הרבה פעמים סוג של חוויה מדיטטיבית. אני מחפשת את הפן הרוחני יותר של האמנות.

מרכז קשר-עין

מטרת התערוכות ששיר והסטודנטים יוצרים ואוצרים ביחד היא לתת כלים להתבוננות באמנות דרך התנסות פעילה כדי לקרב קהל צעיר לאמנות. מציגים שם יצירות אמנות מקוריות של אמנים ישראלים לצד פעילויות שהסטודנטים מפתחים ובעצם זה מרחב מזמין מאוד של חוויה חושית. המטרה היא ליצור מקום מרתק שנעים לשהות בו. סוג של חוויה אחרת עם אמנות.

מפתחים את התערוכה עבור תלמידי כיתות א-ו ובעצם גם הסטודנטים והמדריכים הפדגוגים מאורנים מוזמנים להכיר

ימגוציי, לראות את האחר שבתוכי

יצירה תוך כדי דיאלוג

שרה שגיא שוחחה עם דורית רינגרט על יצירתה ועל יוזמות ותכניות בתחום לימודי היצירה במכון לאמנות

היום אני רואה את המכון כמקום שמנהל התבוננות עצמית ובחינה עצמית.

במסגרת ועדת היגוי שקמה ביוזמתה של יעל, חושבים אילו פעולות להמשיך ולפתח, כיצד להרחיב את מספר הלומדים, כיצד לפתח את קשרי החוץ של המכון, תוך שכלול ופיתוח הלמידה והעשייה. כיום פועל במכון צוות איכותי וותיק שכבר הוכיח עצמו ביצירה ובמחקר, הדואג לשלב צוות צעיר ומקצועי.

מתי וכיצד התחלת את דרך באורנים?

הגעתי לאורנים לפני כמעט 30 שנים. תחילה הייתי אסיסטנטית של אריה רוטמן, אשר הקים באורנים את סדנת התחרים. התחריט היוו מדיום אמנותי בתחום ההדפס, אשר בו הרישום או הציור נעשים על גבי לוח מתכת, ומודפסים על נייר באמצעות מכש. ההעברה מהלוח יוצרת רישום ייחודי בעל איכויות שונות מהרישום הרגיל. שנים עבדתי ולמדתי מאריה כל שאפשר וכשפרש לגמלאות, הסדנה הועברה לאחריות. בתי ספר לאמנות סגרו את סדנאות התחרים, כי המדיום נחשב למסורתי. כאן מתקיים דיון כיצד לשלב את התחריט בשאלות של אמנות עכשווית. מעבר לשיעורים הסדירים, עובדים בסדנה יוצרים ואמנים באופן עצמאי, בכללם אמני המכון, ולעיתים יוצאים לפרויקטים משותפים בסדנה.

מהיכן הגעת אליו?

אני ילידת חיפה וכעת מתגוררת בגבעת אלה. הגעתי לאורנים ככוגרת בצלאל, שם למדתי אמנות פלסטית לתואר ראשון. אח"כ עשיתי תואר שני בתולדות האמנות באוניברסיטת תל-אביב. השתלמתי ב-PRATT בניו יורק בסדנת ההדפס.

באיזו פעילות מיוחדת את מעורבת כעת?

השנה התחלנו ליישם תכנית לימודים מחודשת בהתאם למתווה ועדת אריאב. הלימודים בסדנאות בשנים ג'-ד' יחולקו למספר אשכולות למטרת התמקצעות. האתגר הוא להכניס את השינויים במקביל לפעילות הקבועה שכבר הוכיחה את עצמה, ללוות את המורים כעשייתם. השינוי הצריך התארגנות מחודשת, שיכלול והקמתן של סדנאות. הנהלת אורנים הקצתה למכון תקציב להקמת כיתת מחשבים למדיה הדיגיטלית, ולפיתוח הסטודיו לצילום. דברים אלה מתאפשרים

דורית רינגרט

דורית רינגרט היא אמנית רישום, תחריט וציור, מכהנת כראש תחום לימודי היצירה במכון לאמנות בשיתוף עם ד"ר יעל גילעת, ראש המכון לאמנות, ועם צוות המורים היא עוסקת בגיבוש תכניות לימודים בתחום היצירה תוך ראיית התלמיד ובהקשר לאוריינטציה הכללית של המכון.

דורית תושבת גבעת אלה, נשואה ואם לשלושה.

מה הדבר המשמעותי ביותר בתפקיד הזה?

לפענח את המצב של המכון היום, לשמר את ההישגים שהושגו עם השנים, מתוך העלאת שאלות מקצועיות בהקשר למקום ולזמן, במקביל לפיתוח המכון והתאמתו לשיח העכשווי. חשוב בעיניי להתייחס למקום כפרספקטיבה של זמן.

הדבר נעשה באמצעות דיאלוג של עבודת צוות במשך שנים, בכך התחילה עידית לבבי גבאי, שקדמה לי בתפקיד. פיתחתי כמה אמצעים המחייבים דיון מקצועי מעבר לשיעורים הסדירים. ההגשות המחייבות את הסטודנט במכון להגיש את עבודותיו בתחום היצירה בפני צוות מורי הסדנאות. גרריות לימודיות בהן מחויב הסטודנט להציג סדרת עבודות, מעין תערוכה אישית. ההגשות והגרריות הלימודיות מאפשרות לחשוף את יצירת הסטודנט ופיתוח שיחות ודיונים מקצועיים, וכך באופן עקיף, נוצרת הידברות בין המרצים ולמידה משותפת על התכנים הנלמדים. בנוסף, הרחבנו את העבודה בסטודיו הפרטי - מרחב אישי לעבודה מחוץ לכיתות הלימוד, בו שוהה הסטודנט ויוצר מעבר לשיעורים הסדירים.

דורית רינגרט, מימין לשמאל: חרט, מניפה לבנה, תבנית סוס

דורית רינגרט, שולחן

עבודה חדשה לקראת כל תערוכה, כך שהקצב קצת איטי. תערוכה נוספת שבה אני מציגה כעת הזמנה ע"י פריד אבו-שקרה (מורה-אמן באורנים) לגלריה לאמנות בנצרת. ההזמנה שלו גרמה לי להרחיב עניין שהיה לי בתערוכה קודמת ולנסות לצל את החלל הייחודי של הגלריה לעבודת קיר.

מהם התכנים שבהם את עוסקת ביצירתך?

דימויים ציוריים כמו מניפה, תבניות של פסלים, שברי חרסים, המכוונים לראיית הדבר באופן עקיף, התייחסות לדימוי באמצעות האלמנטים הנלווים לו. בציורי תבניות הפסלים, בעיקר ראשו של סוס, אני מנסה להתעכב ולחשוף את מה שיוצר את הדימוי, את מה שנמצא מאחורי הקלעים. אני רוצה להראות את שלבי ההתהוות ולרגע להתבונן באלמנטים המבנים את הדימוי ולאחר מכן נשמטים. העבודה נעשית בדיו וצבעים מימיים, הדורשים זמן לייבוש, ויוצרים באורח מסוים את עצמם.

בין היתר בזכות התגייסותם של המרצים ובזכות הנוכחות של הנהלת אורנים.

אנו עובדות (יעל ואני בעזרתן של נורית סלפטר ונעה צורן) על פיתוח יוזמות שיחזקו את התכנית החדשה, כמו גם את הדיאלוג עם החוץ: יום אשכולות, תערוכות חוץ, סיורים מקצועיים ועוד. ההתעקשות על קשרי החוץ באה גם לידי ביטוי בקיומם של המפגשים המחלקתיים, בהם אנו מזמנים מרצים אורחים למפגש עם הסטודנטים והמרצים סביב נושא שנת.

חשוב לציין בהקשר זה את חשיבותן של הגלריות המקצועיות-הגלריה לאמנות ישראלית- באוצרות של דוד וקשטיין, והגלריה למדיה חדשה, באוצרות של שולי נחשון, המהוות מוקד לפעילות וללמידה עכשוויים ומתוך הקשר רחב.

ספרי מעט על הפעילות שלך מחוץ לאורנים

בשנים האחרונות אני לומדת במכון תל אביב לפסיכואנליזה בת זמננו. כאן אני פוגשת אנשים מתחומי דעת שונים: ספרות, מוסיקה, פילוסופיה ואמנות, המתבוננים על הפסיכואנליזה בהקשר רחב. במקביל אני לומדת קורסים בפילוסופיה.

מה מאפיין את הפעילות האמנותית שלך?

בעת האחרונה אני משתדלת להציג יותר. במקביל לתערוכות יחיד, אני עובדת על פרויקטים המאפשרים דיאלוג בעת העבודה. בימים אלה אני משתתפת בתערוכה קבוצתית מעניינת הממצה תהליך שארך שנתיים במהלכו נפגשנו - שלש אמניות ואני עם אוצרת הגלריה העירונית ברחובות - אורה קראוס. כל אחת יצרה את העבודות שלה תוך שימת לב לרעיון מלכד ותוך עיון בעבודות המשתתפות האחרות.

לצערי אני לא כל כך טובה במחזור עבודות, משתדלת להכין

סדנת ביתוח מנהלים

צוות הטכנאים במערכות מידע), ניר (ראש תחום אפליקציות ואינטרנט במערכות מידע), רותם (ראש תחום מיכון, מדיה וסטודנטים בספרייה), מאגי (מנהלת מרכז מידע בשיווק) יוסי נסים (מנהל המעונות).

הקורס הוא חלק מתכנית העבודה השנתית של רונת הראל, מנהלת מחלקת משאבי אנוש, בכל הקשור לטיפוח המשאב האנושי במכללה.

הנהלת אורנים החלה ביישום תכנית פיתוח מנהלים במהלך שלושת החודשים הקרובים. במסגרת התכנית נערך קורס אינטנסיבי לפיתוח מיומנויות ניהול שונות בהנחיית היועצת הארגונית, חגית לקר. הקורס מועבר בשני סבבים (אחת לשבועיים):

לדרג הבכיר - צוות הצונברים: פיני, רונת, שמוליק, שרי, קובי, תהל, גלית, איריס חי, שולה נחמיאס, בני ומרינה.

ולדרג הביניים - רכזות מנהליות, המנהלות את כוח האדם

בפקולטות: אליה, חן אבו, רונת רוזנבוים, נורית סלפטר (רכזת סגל וסטודנטים במכון לאמנות), יענה (מנהלת כוח אדם וכספים בשדמות); וכן גילה (מנהלת כוח אדם), אילנה ליון (חשבת המכללה ומנהלת הנהלת חשבונות), פרידה (מנהלת מדור שכר לימוד), רוני גנזי (מנהל משק ותחזוקה), אלכס (מנהל

"יש קשר שלילי ברור בין הכנסת מחשבים לכיתות לבין הישגים"

כך טוען פרופ' גבי סלומון, חתן פרס ישראל, בכנס הגיל הרך השביעי לזכרו של גדעון לוין, "בין הרצוי למצוי עפ"י משנתו של גדעון לוין"

הקלות הבלתי נסבלת של אימוץ הטכנולוגיה בחינוך פרופ' גבי סלומון, אוניברסיטת חיפה, חתן פרס ישראל

פרופ' גבי סלומון

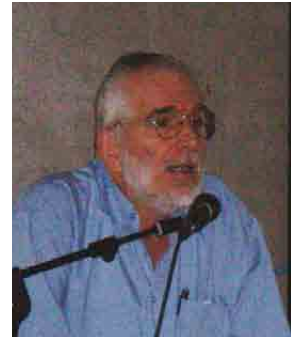
תקוות רבות ליוו את כניסת החומרים האור-קוליים לחינוך ובהמשך - הקולנוע והטל' ויזיה הלימודית. כניסת המחשבים ובעיקר האינטרנט לחינוך לוותה בתקוות רבות עוד יותר עד כדי התייחסות אליהם כמי שיביאו את המהפכה

הפדגוגית הגדולה בכנפיהם. אך כיום אנו עדים לאכזבה גדלה והולכת מן הטכנולוגיות החדשות. מחקרים על גבי מחקרים בעולם הרחב חוזרים ומצביעים על כך שבממוצע (!) לא מביאות הטכנולוגיות לשינוי ברמת הישגים הלימודיים של התלמידים ובפדגוגיה הרווחת. כך בעולם וכך בישראל. אמנם יש איים מרתקים של מצינונות בשימושי הטכנולוגיה, אך יבשות - אין. ברי שמהו השתבש במהלך 30 או 40 שנות האימוץ של הטכנולוגיות החדשות בחינוך. נראה שההחטאה נעוצה בייחוס אומניפוטנציה לטכנולוגיה תוך התעלמות מכך שלא בה העיקר אלא בפעילות הלימודית מונחית פדגוגיה אחרת של התלמידים. מתברר שוב ושוב שבניצול הטכנולוגיה, כדי לשפר הישגים לימודיים מסורתיים באמצעות פדגוגיה ותיקה, אין תועלת רבה ויש אפילו לא מעט נזקים.

אמנם יש איים מרתקים של מצינונות בשימושי הטכנולוגיה, אך יבשות - אין. ברי שמהו השתבש במהלך 30 או 40 שנות האימוץ של הטכנולוגיות החדשות בחינוך.

הטכנולוגיה המודרנית מזמינה ומאפשרת פדגוגיה של למידה פעילה, צוותית, קונסטרוקטיביסטית, המוליכה להשגת מטרת לימודיות חדשות של יכולת עיצוב, פתרון בעיות, שיתוף פעולה צוותי, ארגון ידע, וכד'. לעומת זאת, שימוש בטכנולוגיה להשגת מטרת ותיקות שגובשו הרבה לפני עידן המחשבים כמוה כניסיון לשפר את ביצועי הסוס ע"י הטרקטור. אם רצוננו באימוץ הטכנולוגיות החדשות, עלינו לחשוב קודם כל במושגי המטרות שהשגתן מתאפשרת ורצויה באמצעות פדגוגיה מתאימה המגייסת את הטכנולוגיה לשירותה.

גדעון לוין ו"החינוך המתקדם": בין "הנחוץ" ל"אפשרי" פרופ' יובל דרוך, ביה"ס לחינוך אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' יובל דרוך

גדעון לוין שילב במשנתו לגבי החינוך המתקדם עבר, הווה ועתיד - בזמני עבר והווה פעל שנים ארוכות ובאחרית ימיו תיעד וניתח היבטים שונים בתולדות החינוך המתקדם בכלל והקיבוצי בפרט; אל עתיד החינוך המתקדם נשא את עינו. גדעון הושפע ככל מחנכי הקיבוץ מברנפלד, ניל,

קורצ'אק, דינאי והוגים פרוגרסיביים אחרים, וכן מהפסיכודנאליה. עם זאת, הוא ידע בבוא העת לקרוא תגר על פרויד וממשיכיו, ולהביא כבר בשנות השישים את התחליף - פיאוזה ותורתו ההתפתחותית, ובהמשך גם הורד גארדנר והאינטלי-גנציות המרובות.

גדעון היה ממגבשי תורת הגן הקיבוצי וממעצבי תפקידי המטפלת וידע לעבור מגישת "הגן האחד" של תנועתו, הקיבוץ הארצי, לתפיסת "הגן המעורב", ולתמוך בכך דווקא במרדכי סגל שהנהיג חינוכית את הקיבוץ המאוחד. בתורת "הגן האחר" באה לידי ביטוי גישתו העתידית לחינוך המתקדם, וב-1991 גיבש השקפה חינוכית חדשה לגני הילדים בתשע נקודות שמעמדות את מה שרצה גן הילדים במקורו עם מה שהשיג למעשה.

גדעון תרם לחינוך הקיבוצי מכט היסטורי מקיף, תובנות והמשגות חשובות, שנוגעות גם הרבה מעבר לקיבוץ: ההבחנה בין "בוני/עושי" החינוך המשותף, עובדי החינוך בקיבוצים, לבין "הוגי החינוך" במחלקות החינוך ובסמינרים ו"חוזי החינוך" בתנועה הקיבוצית; מעבר מחלקות החינוך התנועתיות מכוללות ודגש אידיאולוגי להתמקצעות ממוקדת יותר; השפעת המציאות הפיזית והטכנולוגית על תורת החינוך הקיבוצי; וכגולת הכותרת - תורת החינוך המתקדם, עתיד הניסיונות החינוכיים. החינוך המתקדם, לשיטתו, נע תמיד בין "האפשרי", ניסיונות חינוכיים, שמערכת החינוך מתקשה תחילה לעכלם משום שהיא מייצגת את "הנחוץ" הפרגמטי, אך במשך הזמן מאומצים הניסיונות שהצליחו על-ידי המערכת הרשמית והופכים ל"נחוץ". ארבעה מרכיבים פדגוגיים מנה בחינוך המתקדם: דיאלוג בין מחנכים לחניכים, חברת ילדים, חינוך בחיק הטבע ובמשקי ילדים ופעילויות מגוונות של המתחנכים. גדעון לוין גם פרט את כולם הלכה למעשה.

גדעון היה אומר... מה צריך כדי להיות מורה?
 ד"ר צביה ולדן, המכללה האקדמית בית ברל
 ואוניברסיטת בן גוריון, בלשנית התפתחותית -
 מתמחה בלשון ילדים, אוריינות ושימושי מחשב

הוא מאיר כמה סיפורי הצלחה ומצביע על כיוונים אפשריים לשפר את המצב מבפנים, בד בבד עם המאבק על המעמד הראוי לנשים בכלל ולמורות בפרט. אסתר הרצוג מבקרת את ההסברים הקושרים, לעיתים באופן סמוי, בין מצוקות "מעמד המורה" לדומיננטיות המספרית של הנשים במערכת. אני בחרתי להשיב לתמיר על טענתה, ואני מציעה דרך שבה גלום סיכוי לשנות את מצב החינוך, לשפר את מעמד המורה ולמנוע שחיקה. זאת על-ידי הפיכת החינוך ליעד לאומי תוך הגדלת את מעגל האנשים המעורבים בהוראה וקיצור זמן השהות הממוצע של מורים בה.

בטרם התמנתה לשרת החינוך, כתבה פרופ' יולי תמיר מאמר "כרוניקה של כישלון ידוע מראש" שבו הסבירה מדוע תפקיד המורה בעידן הפוסט-מודרני הוא בלתי אפשרי. בעת שכינה כשרת החינוך היא הכשירה הסכם שנסגר על גב המורות ולא הצליח לקדם את מעמד המקצוע. בספר "על גב המורות" - שפרופ' אסתר הרצוג ואנוכי ערכנו, מוצג הקשר ההדוק בין המבנה המגדרי בחברה הרחבה לבין תהליכים המתרחשים בתוך מערכת החינוך. כמו כן, מודגשת השפעתם של אינטרסים כלכליים-פוליטיים כלליים על מצבן של נשים בתוך מערכת החינוך ומחוצה לה, מחד. מאידך,

דמותו ובעולו של גדעון לויין באורנים

מתוך דברים שנשאה בכנס יהודית עין-דור

הלמידה ותכנית הלימודים והעבודה בן. מושגים רבים שהוטבעו על-ידו הפכו לנחלת רבים מהמחנכים בארץ; אינטליגנציה פדגוגית, מעורבות משתתפת, השוליה והאומן, שוויון ערך הפעילויות, הפסיכו-לוגיה והדקדוק של הפעילות ועוד. גדעון כתב: "מורה ומחנך, נדרש שתהיה לו האינטליגנציה להסתגל לסביבת החיים של הילדים, לקבל החלטות נכונות ולהישדד". ובכך בעצם הוא הגדיר מיהו המחנך הרצוי. הוא השכיל לראות כבר בשנות ה-70 את מה שבשנות ה-2000 נראה מובן, אך באותה תקופה נשמעו דעותיו כרדיקליות וזכו להתנגדות כל המערכות הממסדיות במכללה ובמשרד החינוך. לסיום, רוצה אני לצטט את האני מאמין של גדעון: "יש לעשות את מה שמלמדים, ללמד את מה שמאמינים, להאמין במה שעושים ולעשות כל זאת בלי פחד או דאגה לנוחיות כמדריכים וכמחנכים. זוהי הגיעות בחינוך. מערכת חינוך שאינה בנויה על הנמצאים בה, ילדים כמחנכים, אינה ממלאת את יעודה". הראוי לציין גם את חברתנו לצוות במרכז ללימוד פעילויות הילד, צופי יונאי אל-חסיד שנפטרה לפני שלוש שנים. צופי הייתה מחנכת וגנת למופת. רגישותה והבנתה את הילד וצרכיו, באו לביטוי בכל מעשיה החינוכיים. גם בצוות החינוכי של המרכז בלטה בתבונה ובחשיבתה הרוחנית הייחודית.

גדעון לויין היה מרצה לפסיכולוגיה באורנים משנות החמישים של המאה הקודמת, ועד אמצע שנות ה-90. הוא ראה את תפקידו בהכשרת גנות- מחנכות המבינות את הילד ואת תפקידן המרכזי בחינוכו. גם כשפרש, המשיך להשפיע על הגישה החינוכית באורנים ובארץ בכלל. גדעון היה איש חזון נמרץ, שהקדיש את חייו לחינוך בגיל הרך, ובזכותו צמח דור מחנכים וגנות שלמדו את משנתו והמשיכו את דרכו. גדעון היה איש מעשה, איש הספר ואיש הכתיבה. הוא סבר כי מערכת חינוכית השומרת על חינויותה חייבת להתקדם עם רוח התקופה. הוא הגה, הקים וניהל את הפרויקט המחקרי הגדול ביותר שנערך בתחום גיל הגן בארץ, ובעקבותיו פיתח את הגישה החינוכית האלטרנטיבית, שנקראה אז "זרימת הפעילות", ובהמשך - "גן אחר" - עבודה בגן מבלי לפגוע בעקרונות החינוכיים המהותיים של גן הילדים, תוך יצירת תנאים טובים ותואמים יותר להתפתחות הילד בגיל הגן. הגישה פותחה והתבססה על ממצאי מחקר, שמומן בעזרת קרן ון-ליר מהולנד. זה היה מפעל חייו הגדול. ההבנה, ההקשבה והכבוד לילד ולקצב ההתפתחות האישי שלו היו הבסיס לכל הגישה. גם סדר היום וארגון הסביבה החינוכית היו שונים מסדר היום המובנה הקיים במרבית הגנים. זהו ויכוח שמתנהל גם כיום בעיקר סביב מהות

גדעון וצופי חסרים לנו. יהי זכרם ברוך!

כנס סכנין - אורנים

לחינוך לסובלנות ולחיים משותפים

כתב: ד"ר יאיר בויםל

בתאריך 14.12.2010 התקיים במכללה להכשרת עובדי הוראה בסכנין "כנס סכנין אורנים - לחינוך לסובלנות ולחיים משותפים".

הכנס הוא כפי יוזמה של מכללת סכנין להכשרת עובדי הוראה ושל מכללת אורנים.

ליזומה זו הצטרפו קרן אברהם, משרד החינוך (באמצעות המטה לחינוך אזרחי ומחוז הצפון), הפורום להסכמה אזרחית ועמותת מרחבים.

שתי המכללות נטועות עמוק במרחב של הוויה חינוכית המציבה אתגר של דיאלוג בין תרבויות שונות וסיפורים היסטוריים שונים ומכאן גם מטרת הכנס: להציב בקדמת הבמה ולהציג לפני הציבור הישראלי את התוכניות החינוכיות לחיים משותפים ובכך להעצים את חשיבות האזרחות הישראלית המשותפת ליהודים וערבים.

בוועדת ההיגוי שעמלה על הכנת הכנס פעלו נציגים מהמכללות, ממשד החינוך ומכל הארגונים המשתתפים ביוזמה. הוועדה פרסמה קול קורא והזמינה את מוסדות החינוך (גני ילדים, בתי ספר, מכללות ואוניברסיטאות, עמותות) להגיש את מועמדותם לקבלת פרס בעבור תוכניות לחינוך לשלום, לסובלנות ולחיים משותפים של יהודים וערבים במדינת ישראל.

הוועדה קיבלה 61 פניות, מינה אותן על-פי קריטריונים שנקבעו מראש, קבעה את עשר התוכניות המצטיינות, ואלו הוצגו בכנס. צוות השופטים, שכלל את הנציגים הבכירים ביותר מהגופים היוזמים, בחר מביניהן את שלוש התוכניות שזכו בפרסים.

לכבוד הכנס הוציאה מכללת אורנים חוברת מהודרת שבה מוצגות עשר התוכניות המצטיינות.

נציגות אורנים בכנס כללה כ-20 סטודנטים שהגיעו יחד עם מורייה. בנוסף נכחו בכנס ראש אורנים פרופ' יאיר קארן, רקטורית המכללה ד"ר מדי וליצקר-פולק ונציגי אורנים בוועדת ההיגוי של הכנס: גב' סמאח סייד, סטודנטית במסלול המצטיינים וד"ר יאיר בויםל.

תוכנית הכנס כללה דברי פתיחה של נציגי הארגונים המארגנים, דרשה מרכזית מאת יו"ר הכנסת לשעבר, מר אברהם בורג, דיון קצר אודות החינוך לדו-קיום, הענקת פרסים לתוכניות הזוכות והצגתן.

בסיכום הכנס אמר ד"ר יאיר בויםל את הדברים הבאים: "בשנים האחרונות ובשבועות האחרונים אנחנו עדים להגברת ההקצנה, הגזענות והשנאה של הממסד הישראלי, והכנסת בראשו, נגד האזרחים הערבים בישראל. ולכן, את

כנס סכנין-אורנים לחינוך לסובלנות ולחיים משותפים المؤتمر الأكاديمي سخنين - أورانيم للتربية والتسامح والتعايش

האמת יש להגיד. אנחנו, כאנשי חינוך, יכולים להתאמץ עוד ועוד, אך כל האחריות כולה מוטלת אך ורק על כתפי המנהיגות הפוליטית. אנחנו לא יכולים לתקן את מה שהמנהיגות הישראלית מקלקלת. אם ישראל תעניק יום אחד שוויון אזרחי לאזרחים הערבים ותאפשר חיים משותפים, זה יהיה רק כי המנהיגות הפוליטית תחליט שזאת מטרה ראויה. אנחנו, כאנשי חינוך, יכולים לעשות רבות, אך את השינוי האמיתי יכולה לעשות רק המערכת הפוליטית. ואיננו מדבר רק על הקצאת משאבים שוויונית, שהיא חשובה כשלעצמה. אני מדבר על הנחלת רוח זמן חדשה, על ערכים של אזרחות ודמוקרטיה והדגשת העובדה שללא שוויון אזרחי, המדינה, במתכונתה הנוכחית, לא תשרוד".

ואמנם, בדברי הפתיחה של חוברת הכנס נכתב: "עיקר המלאכה למען חיזוק המשמעות של האזרחות הישראלית המשותפת ליהודים ולערבים מוטלת על הכנסת והממשלה, אך אנחנו מקווים כי גם המאמץ שלנו יישא פרי וכי הכנס יהפוך למסורת שנתית וישיג את מטרתו העיקרית - קידום הפעילות החינוכית למען חיים משותפים".

משתתפים בצערם של

סיגל נודלמן - על מות האב
מרינה נפתלי - על מות האם

“מים שאל חלב נתנה” או “מים ביקש, חלב נתנה לו”?

בצהרי יום א 28 בנובמבר התכנסו הסטודנטים של החוג למקרא ומוזמנים נוספים למפגש בנושא “תנ”ך רם - תרגום התנ”ך לעברית בת זמננו.

“סוד ההתפעמות מן התנ”ך נובע מן ההתלכדות הטמירה של תוכן וצורה, ואין זה בלא זה”. בסיום דבריו ציטט את ההערכה הקשה שלפיה ההתרחקות מן המקרא איננה נובעת מקושי השפה, אלא מאובדן יראת הכבוד כלפי אוצרות הרוח של העבר. ד”ר יעל אברהמי שאלה האם השימוש בתנ”ך רם ישיג את המטרות של לימוד התנ”ך בבתי הספר. אם המטרה אינה רק הכרת העלילה, אלא גם חשיפה למורשת ספרותית-תרבותית-לשונית, הרי שיש חשיבות רבה להכרת הטקסט המקורי, והשימוש ב”תרגום” לא ישיג אותה. יש ללכת בשלוש דרכי פעולה, החל בגיל הרך וכלה במכללה להכשרת מורים: להקריא טקסטים בעברית מקראית כבר בגיל הגן; לעבוד עם הטקסט המקורי בבתי הספר ולתרגל “תרגום” עצמאי על ידי התלמידים; יש לבנות קורס שימושי להוראת לשון המקרא לסטודנטים למקרא.

פתרונות אלה דורשים עבודה קשה, אך נראה שישארו פירות. אחרון הדוברים, פרופ' עוזי אורנון, המחיש את חוסר הטעם העקרוני שבתרגום שפה ספרותית לשפה עכשווית מובנת בהביאו דוגמאות מן הספרות, ולא רק מן התנ”ך. הביקורת של פרופ' אורנון על תרגום התנ”ך היא שבניגוד לפירוש המציע כמה אפשרויות לפיתרון הקושי במקרא, התרגום מכריע בין האפשרויות ובכך הוא מרדד את ההתמודדות עם הטקסט. יתר על כן, טען פרופ' אורנון, יש בתנ”ך מסרים מסוכנים שראוי לבקר אותם מחשש להשפעתם הרעה.

פרופ' גלעד צוקרמן וד”ר יונתן כהן הגיבו בלהט רב לדברי קודמיהם.

האווירה באולם בית הדומי הייתה דרוכה וסוערת. הסטודנטים התאכזבו על שלא התאפשר להם לשאול ולהגיב. עם זאת, הם יצאו בתחושה טובה על שזכו להשתתף בדיון עשיר ורחב שלא היה אקדמי גרידא, אלא רווי רגש ואכפתיות עמוקה של כל משתתפיו.

יוזמת החוג למקרא לפתוח דיון על השימוש בתנ”ך רם במסגרת בתי הספר בישראל כלל איננה מובנת מאליה. יתר על כן, אמרה ד”ר יונינה דור בדברי הפתיחה, בתגובות נזעמות שהגיעו אליה, הוצג הדיון בתנ”ך רם במסגרת החוג למקרא כהעמדת צלם בהיכל המרצים למקרא מתנגדים להגשת תרגום לעברית עכשווית לתלמיד בצד הכתוב המקראי המקורי, מחשש שהקלות והזמינות של התרגום יחליפו את ההתמודדות עם השפה הקדומה, היפיפיה, הנשגבת. עם זאת, הכשרת מורים למקרא איננה יכולה להתעלם מן היחידוש המתרחש לנגד עינינו, כאשר הורים קונים את תרגום התנ”ך כדי לעזור לילדיהם בשיעורי הבית.

פרופ' גלעד צוקרמן, קרא לקבל את תרגום התנ”ך לעברית בת זמננו: “יש צורך דחוף להתעלות על שטיפת המוח הצדקנית של משרד החינוך ועל האינדוקטרינציה המתחסדת של האקדמיה ללשון העברית, לפיהן הישראלים מדברים בשפת התנ”ך. עלינו להבחין בין העברית, היפיפיה הנרדמת או המת המהלך, לבין הישראלית, שהיא לשון כלאיים חיה, בועטת ומרתקת. הישראלית איננה רק מרובדת אלא גם מרובת מקורות ויונקת מלשונות מגוונות כידיש. תרגום התנ”ך לישראלית יועיל לדוברי ישראלית, והם יפסיקו להבין את התנ”ך שלא כהלכה, כאילו נכתב בישראלית. הם יבינו למשל שהפשט המקורי של “את השמים ואת הארץ” היה “את העולם” שהרי מדובר כאן על merismus עברי שאינו קיים בישראלית, המציג דבר על ידי ציון קצותיו. תרגום התנ”ך לעברית בת זמננו יקרב אותו לתלמידים ולקוראים באשר הם.

המגיב ראשונה לדברים, ד”ר יונתן כהן, שלל בלהט את ניתוח הסיבות שמנה קודמו לאי הבנת התנ”ך. לדבריו, כל דובר עברית מכין את שפת המקרא ואת תוכן סיפורי התנ”ך גם אם השתנה המבטא של העברית מאז ימי קדם, וגם אם השתנו משמעות מערכת הזמנים וסדר המילים במשפט.

תכנית ההתמחות בהוראה (סטאז') במכללת אורנים

מאת ד"ר אלקה יפה

רכזת ההתמחות (סטאז') הפורשת

הראשונות וכן חומרים פדגוגיים ודידקטיים רבים המסודרים על פי מעגל השנה וקישורים רבים על-פי המקצועות. הכניסות לאתר הן רבות כי הרי מדי שנה נוספים כ-4500 מתמחים חדשים וגם הממשיכים נעזרים בחומרים הפדגוגיים והדידקטיים. כן קיבלו חוות דעת טובות מחונכים אשר נכנסים לאתר לשימושם הם בנוסף לעזרה שהם נותנים למתמחים שלהם. בפיתוח האתר עוסק צוות המונה את זהבה שלם, אותי ועובדת נוספת שאינה נמנית על סגל אורנים.

ישנן כמה הנחות יסוד שעליהן בנינו את מערך התמיכה ואת סדנאות הסטאז' במכללה. שנת ההתמחות בהוראה והשנתיים שלאחריה מהוות את שלב הכניסה למקצוע ההוראה. מיקומו של שלב זה הוא בין שלב ההכשרה הטרם-תפקידית לבין שלב הפיתוח המקצועי התוך-תפקידי.

בשנה האחרונה הפך "גף התמחות בהוראה" ל"אגף מתמחים ומורים חדשים" והוא עוסק בשלוש השנים הראשונות של הכניסה למקצוע ההוראה. כתוצאה מכך, המכללות והאוניברסיטאות מלוות את המורים החדשים בפיתוח המקצועי שלהם לאורך שלוש שנים רצופות. הבניית האגף החדש נעשתה במסגרת מהלך ארגוני כולל של "מינהל הכשרה ופיתוח מקצועי לעובדי הוראה" על פיו פועלים עתה במינהל שלושה אגפים: אגף הכשרת עובדי הוראה, אגף מתמחים ומורים חדשים ואגף פיתוח מקצועי לעובדי הוראה. ארגון זה מושתת גם על תפיסת הרצף הנדרש בין שלושת השלבים: הכשרה, כניסה והתפתחות.

עתה הגיע זמן פרידה וגם כמה מילות תודה לחוה, לאיתן ולמנחות של סדנאות הסטאז' הממשיכים בטיפוח נושא חשוב זה. בסוף אוגוסט האחרון יצאתי לגמלאות לאחר פעילות אינטנסיבית של כ-20 שנה באורנים, מתוכן יותר ממחצית הזמן עסקתי בהתמחות ובפיתוחה. אני שמחה להעביר את התפקיד על-פי החלטת דיקנית הפקולטה לחינוך לחוה תורן אשר מלווה את נושא ההתמחות מתחילתו, מכירה את חשיבות ההתייחסות לבוגרי אורנים באשר הם, ואשר היא יחד עם איתן שוורץ, האמון על החטיבה העל יסודית ימשיכו להוות כתובת למורים החדשים בהתלבטויותיהם ויניעו קדימה את הקשר של אורנים עם שדה החינוך, שדה הצמא לכוחות רעננים וחדשים. תמיד אהיה זמינה לשאלות, בקשות והצעות מתוך אמונה שהנושא הוא גולת הכותרת של הכשרת מורים וגננות באורנים.

בשנת 1999 פנו אליי כדי שארכז את נושא ההתמחות בהוראה. זו הייתה תוכנית חדשה של משרד החינוך שביקשה לקיים שיתוף פעולה הדוק עם המכללות כדי לבנות מודל לליווי מורים מתחילים בשנה הראשונה להוראה. ראינו בזאת הזדמנות טובה להיות בקשר עם בוגריו כדי לקבל משוב ישיר מהם לגבי תקופת ההכשרה, ולכן שילבנו בצוות ראשי מסלולים מהפקולטה לחינוך וכמובן מדריכות פדגוגיות ותיקות ובעלות ניסיון וקשרים עם השדה שאליו נחשפים המורים בשנה חשובה זו. בשנה הראשונה איתן שוורץ ואני פעלנו יחד וממנו למדתי את התוכנית הקודמת שהייתה מיועדת לחטיבה העליונה של אורנים. בשנת 2000 חלה חובת ההתמחות על כל בוגרי המכללות והחל משנת 2003 חיובי בהתמחות גם המורים בוגרי האוניברסיטאות.

מהר מאוד נוחתנו לדעת כי בשלב הכניסה למקצוע המורים המתחילים מתפקדים לראשונה כעובדי הוראה בתנאי אמת. שלב זה מאופיין בקשיים רבים, מבחינה מקצועית אישית וסיבית-ארגונית. המורה המתחיל זקוק לתמיכה מקצועית, רגשית וחברתית.

מנחות הסדנאות למדו כי בשלב זה יש למעט בהוראה ישירה של תחום תוכן ולהרבות בתמיכה רגשית העונה על המתחים הרבים, ועוזרת לכל מתמחה ולכל מורה למצוא את הסגנון ואת הגישה להוראה. הפיתוח המקצועי בשנת ההתמחות נועד בעיקר לפתח את המתמחה כפרט, כמורה.

יוזמה נוספת שפיתחנו הייתה אתר המלווה את תוכנית ההתמחות (סטאז') על כל היבטיה. בחמש השנים הראשונות האתר פותח על-ידי צוות של מכון מופ"ת ולפני שלוש שנים האתר הפך להיות האתר הרשמי של ההתמחות בהוראה מטעם משרד החינוך. האתר פעיל מאז וזוהי כתובתו:

www.education.gov.il/staj HYPERLINK

החלק העליון של הסרגל הימני של האתר הוא ממשק זמין לכל דבר - יש בו הוראות ונהלים הנוגעים לשלב ההתמחות כפי שהם מופיעים בחזור המנכ"ל מדי תקופה, כתובות וטלפונים של כל בעלי התפקידים במחוזות השונים וכמובן טפסים שונים אשר משרתים לאורך שנת ההתמחות את המורים החדשים.

בחלק התחתון של הסרגל הימני מרוכזים מאמרים ומחקרים שונים מהארץ ומחו"ל אשר עוסקים במורים בשנותיהם

כריית מידע - רשות המחקר - (Data Mining)

אנשי סגל המעוניינים לקדם ולייעל את מחקריהם ואת כתיבת דוחות המחקר והמאמרים, יכולים להיעזר באיתור חומרים חדשים בנושאים שונים בשרות המכונה: "כריית מידע". זהו מושג חדש יחסית ובנושאי חינוך והכשרת מורים הוא חדש מאוד. זוהי פעולה של חשיפת מידע, ניפוי, ארגון וכן מציאת קשרים בין מאגרי מידע. הדרך הטובה להיעזר בתהליך היא לפנות לרשות המחקר כבר בשלבים הראשונים של הכתיבה ואחר כך להיעזר בו בצמתים שבהם נדרשות החלטות פרו אקטיביות. לקבלת השירות ניתן לפנות לליזה שאולוב, מזכירת הרשות למחקר ולהערכה או ישירות אל ד"ר אלקה יפה ולהכיר מקרוב את האפשרויות.

הביולוגיה מאחורי הפדגוגיה: זיכרון ריגושי והשפעותיו על הוראה ולמידה

כתבה: ד"ר שוש לשם

בחופשת החנוכה
ארגנה היחידה
להכשרת מורים
לבית הספר העל
יסודי בראשותה
של ד"ר שוש לשם,

ד"ר קובי גוטרמן יום עיון בנושא

'הביולוגיה מאחורי הפדגוגיה: זיכרון ריגושי והשפעותיו על הוראה ולמידה'. יום העיון היה מיועד בעיקר לסטודנטים בשנתונים ב' ג' וד', מרצים לדידקטיקה, מנחים ומלווים פדגוגיים. המרצה, ד"ר קובי גוטרמן, הוא מנהל המרכז להכשרת מנהלים במכללת סמינר הקיבוצים.

ההרצאה עסקה במחקר העדכני על הקשר בין המוח, הלמידה והרגשות, והביא לביטוי את המחקר היישומי בשילוב עצות וטכניקות לחיי היומיום בכיתה. מה קורה במוחם של תלמידים וכיצד הם מגיבים לאיום ולמצבי עקה. כיצד אפשר לעזור טוב יותר לתלמידים להתמודד עם דרישות בית הספר, עם חרדת מבחנים ועם סערת רגשות. לבית הספר השפעה רבה על ההתפתחות הקוגניטיבית, הרגשית והמוסרית של התלמידים. המורים נדרשים להכיר את עקרונות ההוראה מבוססי הידע על המוח הלומד ולזהות את המקום שבו הם משפיעים על ההישגים והכישורים של תלמידיהם. כמורים אנו רגישים ביותר להצלחות ולכישלונות אלה ויש בידינו לשנות גם התנהגויות שלנו המשפיעות על הצלחות של ילדים ומתבגרים.

ד"ר גוטרמן שילב בהרצאתו סיפורים אישיים מבית אבא כדי להמחיש את הזיכרון הריגושי וכן סיפורים מחיי בית הספר ששאב מתצפיות שערך בבתי ספר שונים בארץ כדי להדגים תופעות של מצבי לחץ והשפעתן על הלמידה. הוא סיפר למשל על שיעור אנגלית בכיתה ה' שבו יובל, שהאנגלית שגורה בפיו, שכח לפתע כיצד מאייתים את המילה 'read' כיוון שהיה בלחץ עקב נזיפה שקיבל מהמורה. גוטרמן נתן הסבר מרתק על מבנה המוח והסביר את

תפקידו בהגנה על חיינו תוך מתן דוגמאות מחיי היום יום. מה גרם ליובל לשכוח כיצד מאייתים מילה שלבטח ידע כיצד מאייתים אותה ומה הקשר בין אמירתו כי היה בלחץ לבין הגנה על חיינו? לצורך כך קובי הסביר מעט את הביולוגיה מאחורי הפדגוגיה. כיצד המוח האנושי רושם זיכרונות ומה קורה לזיכרונות אלו בזמן חרדה, לחץ, בהלה או כעת?

נוכחות הקורטיזול אצל יובל עלתה כתוצאה מהחרדה הזמנית שנבעה מקריאת המורה: "בוא הנה", וזאת כאשר יובל לא היה מוכן ו'נתפס בקלקלתו'. כתוצאה מחרדה זמנית זו עלתה רמת הקורטיזול במוחו, חסמה את הגישה לזיכרונות קיימים ויובל נכשל באיות המילה.

הסבר קצר וממצה זה הוא הנדרש למורים ולמתכשרים להוראה. החשיבות בהבנת התהליכים היא בידעיה כי הם מתקיימים כל אימת שהמוח נחשף למידע מאיים. באלפי שנות התפתחות המין האנושי מוח האדם לא למד להבחין בין איומים פיזיים על חיינו לבין איומים רגשיים, קוגניטיביים, אקדמיים או סביבתיים. איום הוא איום הוא איום, ומכאן התנהגותנו כמורים מכתובה את התנהגותם של התלמידים. יצירת הקורטיזול היא תגובה אוטומטית בכל סוג של איום והיא מעכבת למידה. דרך פנייתנו לתלמיד, שפת הגוף שלנו וכל אמירה בעלת אופי נגיבי, ציני, או סרקסטי, גערה או איום מפעילים את מערכת ההגנה של המוח.

לא בכל מצב נוכל כמבוגרים למנוע את השתתפותנו הפעילה ביצירת מצבי חלץ אצל התלמידים. לעתים גם אנו חשים מאוימים ומגיבים בהתאם. אולם הידיעה על פעולתו של מנגנון זה נותנת בידינו הן את התבונה לנהוג אחרת והן את ההבנה והידיעה כי תלמיד שמוחו "נשטף" קורטיזול לא יוכל ללמוד ולזכור מידע חדש עד שמוחו יגיע לאיזון כימי.

ד"ר גוטרמן הצליח לפשט הסברים ביולוגיים מסובכים תוך שהוא מתבל את הרצאתו בסיפורים מרגשים ובהומור שהיטיבו להמחיש את הביולוגיה מאחורי הפדגוגיה.

ההרצאה הייתה מרתקת ומלמדת עם מסר ברור וחומר למחשבה. האולם היה מלא עד אפס מקום, קהל המשתתפים כלל מרצים, סטודנטים סדירים, הסבות וכן סטודנטים מהתואר השני שביקשו להצטרף עקב התעניינותם בנושא.

תכנית הכנס המדעי השנתי ה-12 'מחקר, עיון ויצירה באורנים'

יום ב' כ"ו בשבט תשע"א 2011.01.20

ברכות

עו"ד חגי מירום - יו"ר הוועד המנהל של אורנים - 'אקדמיה של הכשרת מורים והחינוך לאן?'
ד"ר מדי וליצקר-פולק - רקטורית אורנים
ד"ר לילך לב ארי - ראש הרשות למחקר ולהערכה באורנים, יו"ר הכנס

ד"ר עירית זאבי, ד"ר יעל גילעת: "תהילת סיגוריות מיראד" בכל פה" - על דימויים לשוניים-חזותיים של מלחמת ששת הימים בפרסומות ובמשחקים
ד"ר ליאור לקס: שפות במגע: תצורת פעלים בעברית ובערבית על בסיס מילים בשפות זרות
ד"ר שרה שגיא: תפיסות מורים לספרות עברית בבתי הספר במגזר הערבי בנוגע להוראת רומן עברי
ד"ר משה יצחקי, גב' עידית לכבי גבאי: 'קו נטוי' - כתב עת לספרות ואמנות במכללה לחינוך כמעוף לדיאלוג בין-תחומי ולהוספת השיח היצירתי בתהליך הכשרת המורים

הכשרת מורים והערכת עבודתם

יו"ר: ד"ר מירי הראל

ד"ר אריה קיזל: לקראת חינוך דיאלוגי: תכנית להכשרת מורים בשילוב "דיאלוג כיתתי" ו"דיאלוג ארגוני"
ד"ר חנה קורלנד: הערכת מורים אפקטיבית - מודל מדידה ארגוני בית ספרי
ד"ר חנה קורלנד, גב' אסתר שפק: עמדות מורים כלפי הערכת עבודתם והקשר לתרבות הערכה בית ספרית ומגוונת
גב' תמר שוורץ, גב' רחל אורון, גב' רוני דיאמנט: הצגה ודיון אודות פרויקט משדה ההוראה והעשייה החינוכית במסגרת מסיל"ה (מרכז סיוע ומידע לקהילה הזרה)

בראות והוראת מדעים

יו"ר: ד"ר מדי וליצקר-פולק

ד"ר ניצה מירסקי, גב' נעמה דרוקר, גב' שני בן לולו, גב' שירה סתר, גב' מלי זגורי: סוכרת היריון והשפעתה על היילוד: מחקר במודל מכרסמים
פרופ' אברהם חיים: הצד האפל של תאורה בלילה - זיהום תאורתי וסרטן שד
ד"ר רחל כהן: דע לאן ה'תא' הולך - מקומה של הכשרת מורים בהוראת התא החי
פרופ' אורי צולר: סקרי/הערכת הוראת מדעים בחינוך הגבוה; חקר מקרה חוצה גבולות ("אורנים" ישראל - אוני-ברסיטת BC קנדה)

תרומת אורנים ותורתה לחינוך בגיל הרך

יו"ר: גב' צילה גביש

גב' איילת להב: דברי פתיחה
גב' מלכה האס: קידום החינוך בילדות המוקדמת על ידי הסימביוזה בין פנים הגן וחצר הגרוטאות
ד"ר גליה בר-אור משוחחח עם הגב' מלכה האס על היצירתיות בילדות המוקדמת
גב' מלכה האס: זהות יהודית מתגבשת בילדות המוקדמת

חינוך מיוחד והתמודדות עם אתגרים

יו"ר: ד"ר דודי גרנות

ד"ר סמדר דולב: בעיות מוחצנות ומופנמות, יכולות חברתיות ובעיות בעיבוד מידע סנסורי בקרב ילדים עם אוטיזם: קשר עם השמה חינוכית
ד"ר דודי גרנות: מערכת היחסים הדיאדים מורה-תלמיד והתפקוד הרגשי-חברתי, ההתנהגותי והלימודי של תלמידים בבית הספר
גב' טלי ויסני: השפעת המודל האקולוגי על החינוך המיוחד
גב' מלאני שאול, ד"ר אורה אביעזר: הוראה ומבחנים - גישור פערים

הוראת השואה, אזרחות והיסטוריה

יו"ר: ד"ר ארנון מדיני

פרופ' נעימה ברזל: הוראת השואה ושיח השואה באורנים - בין פרטיקולריזם לאוניברסאליזם
ד"ר הלל וורמן: גיבוש אמות מידה להערכת ההקניה של הבנה פוליטית במקצוע האזרחות
ד"ר אודי מנור: לא עוד 'מקל וגזר' - על שתי דרכים במדיניות ישראל בגדה, 1967-1982
ד"ר גיק פסטור: מה התכוון יוספוס במילה "חרות"?
ד"ר אבנר כהן: המיתוס בימים ההם ובזמן הזה

גלריה לאמנות באורנים כמודל שיתופי להוראת אמנות

יו"ר: פרופ' דוד וקשטיין

מר אביטל גבע: שחזור התערוכה: ביצה של כובעים
מר אביטל גבע: הקרנת סרט - שחזורים 1975-1995
פרופ' דוד וקשטיין: (פאנל) גלריה/"מעבדה"/חממה -

ספרות, לשון ותקשורת ומה שביניהן

יו"ר: פרופ' רינה בן-שחר

הוראת מתמטיקה, מדע וטכנולוגיה

יו"ר: פרופ' צביה מרקוביץ

ד"ר עטרה שריקי, פרופ' נצה מובשוביץ-הדר: שיתוף ידע בתכנון העבודה של מורים למתמטיקה בעזרת פלטפורמת Wiki

פרופ' צביה מרקוביץ, פרופ' הלן פורגז: מתמטיקה ומגדר - אמונות של תלמידים בבית ספר יסודי

מר נאגי קורטאם, פרופ' אורי צולר: קדם-מחקר: פיתוח שאלון חשיבה מערכתית של תלמידי תיכון במגזר הערבי בישראל בהקשר של STES

מר מחמוד זועבי, פרופ' אורי צולר: "תהליך התיכון" (Design process) - תכנית לימודים לפיתוח HOCS בכיתות היסוד בשיטת הפרויקט

תיאטרון, אמנות, יצירה

יו"ר: ד"ר יעל גילעת

גב' דורית רינגרט: סדנת התחריט ע"ש אריה רוטמן, מכללת אורנים

מר יניב שפירא: שעת ההתבהרות - על תערוכתה של עידית לבבי גבאי במשכן לאמנות בעין חרוז - ינואר 2011
גב' ורדה קנול יהלום: הילכו שניים יחדיו בלתי אם נועדו: על יחסי במאי ותפאורן בתיאטרון אורנים
מר חובב רשלבך: הפרעת הקשקש וההתפתחות היוצרת

מגדר, הבניה חברתית וחינוך

יו"ר: ד"ר מירה קרניאלי

ד"ר ענת ישראל: 'דרשוני - מדרשי נשים': המדרש ככלי לשינוי תרבותי וחברתי בימים ההם ובזמן הזה

ד"ר אסתר לבנון-מורדון: חברה ותיאטרון: הייצוג של דמות הזונה בדרמה הישראלית על רקע הדיון הציבורי בסוגיית הזנות והסחר בנשים

ד"ר פנינה רוזנברג: השתקפות הנשים בשואה בראי האמנות

גב' אילנה זידאני, ד"ר מירה קרניאלי: "הדת שלנו מגינה על הבת באמצעות חינוך נפרד" - חינוך אסלאמי אורתודוקסי "פיראטי" במדינה דמוקרטית

גב' סאמיה ג'ובראן, מר אוהד מרוכס, ד"ר אבי אביטל, ד"ר אדוארד רם: עמדות ההורים במגזר הערבי על נושאי החינוך המיני שילדיהם צריכים ללמוד בבית הספר

מדעי החברה

יו"ר: פרופ' רחל סגיניר

ד"ר לילך לב ארי, ד"ר דינה לרון: סטודנטים יוצאי אתיופיה במכללת אורנים: שילוב או בידול?

ד"ר שירלי שויער, פרופ' רחל סגיניר: המציאות קשה, אבל יש לי תקווה להגשים את החלומות שלי: אוריינטליזם עתיד של בני נוער מהעדה האתיופית

ד"ר איציק גונן: מנהיגות ליצירת הון חברתי ובניו קהילה
ד"ר דינה לרון, ד"ר דוד מיטלברג: תפיסת "עמיות יהודית"

מודלים שיתופיים להוראת אמנות, בהשתתפות מר אביטל גבע, גב' דרורה דומינו ומר יעקב חפץ, מתוך כלל האמנים המשתתפים בעונת שחזורים 1975-1995, וכן ד"ר יעל גילעת וגב' נעה צורן מהמכון לאמנות

תפיסות מורים ועמדותיהם והוראה כקריירה

יו"ר: ד"ר דינה לרון

ד"ר עטרה שריקי, ד"ר אילנה לביא: שילוב נרטיבים של מורים במסגרת תכנית להכשרת מורים

ד"ר מיכל קרופניק-גוטליב, ד"ר חוה וידרגור: תפיסת המורים את ההבדלים בין תלמידים מחוננים ומצטיינים ודרכי ההוראה במסגרות אלו

ד"ר רונית פסטור, ד"ר שוש ויצמן: הסיבות לבחירה בהוראה כקריירה שנייה

ד"ר אורלי סלע, ד"ר דינה לרון: החוג לאנגלית באורנים - גשר בין סמינר לאוניברסיטה

הוראה במוסדות להשכלה גבוהה

יו"ר: ד"ר משה שניר

ד"ר איציק גונן: על למידה חווייתית במסגרת אקדמית
ד"ר יעל סנה: אירוע חילוף הכורים בצ"לה: כיצד יוצרים בהוראה את הזיקה בין אירוע המכרה להבנת "כדור הארץ הרועש והגועש" ומשאבי טבע?

פרופ' דניאל שאוב: עקרונות הביבליותרפיה והשימוש בה בכיתה

ד"ר מדי וליצקר-פולק: כתיבה רפלקטיבית כמקדמת התפתחות מקצועית של סטודנטים לתואר שני

ביולוגיה (חלק I)

יו"ר: ד"ר רחל בן-שלמה

גב' קרין רנד, פרופ' משה ענבר, ד"ר אפרים לוינסון: מנגוני הגנה ביוכימיים בעפצי כנימות על אלה ארץ-ישראלית
פרופ' משה ענבר, פרופ' עדו יצחקי, מר איתמר לוכו: גורמים הקשורים בצבעוניות עפצים

מר בני טרבולסי, ד"ר יורם גרשמן: התאמת המערכת הפוטוסינתטית של החיידק הכחול Anabaena sp. PCC 7120 לתנאי עקה

מר גור אריה רוט, ד"ר אורי שיינס: "ריח של בית": תחנות סימון של צְבִי המדבר כמיקום מועדף על ארינמל חופר משפכים

גב' יעל קימלוב, ד"ר אורי שיינס: האם ניתן לפתור את בעיית החולדות הפולשות בעזרת אנטיביוטיקה?

מר חגי צהרי, פרופ' אמוץ דפני, פרופ' גידי נאמן, ד"ר רחל בן-שלמה: הצבעים השונים בכרחי כלנית מצויה - השפעתם על מאבקי הפרחים, מנגון הרבייה והרכבם הגנטי

גב' יעל אולק, ד"ר אורי שיינס: השפעת החקלאות על תחום המחיה של ישימונית תמנע (Stenodactylus doriae) בערבה הדרומית

בקרב סטודנטים להוראה באורנים
ד"ר לי כהנר, פרופ' יואל מנספלד: מסע מדתיות לחילוניות
ובחזרה: תיירות חרדית בישראל

תקשורת

יו"ר: ד"ר אריה קיזל

פרופ' רינה בן-שחר: אופני ייצוג דיבור בריאיון העיתונאי
ד"ר אריאל פרידמן: צילום שווה אלף מילים ראשונות:
תכנית לימודים מבוססת צילום דיגיטלי לגיל הרך
ד"ר גבי ברזל: קולנוע, טלוויזיה, אינטרנט ומציאות
ד"ר אלי ברודרמן: סלבריטי לצנח: היבטים של תקשורת
ומשמעות אישית באובייקט הִצְרָכָנוּת
גב' ופאז זריק-סרור, גב' מיכל זק: סיקור בקונפליקט -
התקשורת והסכסוך הישראלי-פלסטיני

אקלים כיתה: כיצד ניתן למדוד אותו ולהשפיע עליו? הצגה של CLASS

יו"ר: ד"ר אורה אביעזר

ד"ר אורה אביעזר, ד"ר יאיר זיו, ד"ר דודי גרנות, ד"ר סמדר
דולב, ד"ר שרה קלימן, ד"ר נורית גור-יעיש, ד"ר נורית
תורן-קפלן, גב' רות שניר, גב' לימור גולדנר

"שיח אחר" באורנים: מינוף ההרכב הרב-תרבותי של הכיתה לטיפוח שיח וערכים דמוקרטיים

יו"ר: ד"ר דוד נצר

ד"ר נעמי דה-מלאך, ד"ר איציק גונן, ד"ר מרי תותרי,
ד"ר דוד נצר

החוג לספרות לנוכח אתגרי ההומניזם, החינוך, המחיר והמחר

יו"ר: ד"ר משה יצחקי

ד"ר משה יצחקי, פרופ' ראובן שהם, ד"ר יוסף מילמן,
פרופ' רינה בן-שחר, ד"ר אילת שמיר

ביולוגיה (חלק II)

יו"ר: פרופ' שמחה לב-ידן

גב' טל זלצר, ד"ר יורם גרשמן: הפילוסופיה כמקור
לליפאזות תעשייתיות
מר דובב אגרי, מר מקס ביגלר, ד"ר תמר קיסר: תחרות
אסימטרית בין שבטים נקביים לזכריים והקצאה זוויתית
בצרעה הפרזיטואידית הרב-עוברית Copidosoma
koehleri

מר יואל סנדרוביץ, ד"ר שפרה קן-דרור, גב' אירנה ויינבלט,
גב' דבורה בלאו, פרופ' עדו יצחקי, ד"ר מלכה הלפרן:
מעקב אפידמיולוגי אחר חיידקי Aeromonas כמחולל
אפשרי של מחלות מעיים

גב' הדס כתר כ"ץ, פרופ' גדי קציר: טרף דיגיטלי: העולם
מענייה של הזיקית

מר גולן נדב, ד"ר אהובה דברת, ד"ר אלירה בורמוסוב, ד"ר
יורם ירושלמי: שימוש בנגדי חמצון לתיקון נזקי הסוכרת
בחלבוני עדשת העין

מר שי מוסבט, ד"ר יורם גרשמן, ד"ר ניצה מירסקי: פעילות
אנטי-סוכרתית - זיהוי ובידוד חלקי של החומר הפעיל

בפטרוזיליה ובדיקתו בשמרים ובחולדות סוכרתיות
מר אביחי לוסטיג, פרופ' גדי קציר: "מה אומרות עיני
הזיקית למוחו של החוקר?"

הוראת אנגלית בבתי ספר בישראל: אתגר, חינויות ונכס

יו"ר: ד"ר ג'נינה קהן-הורביץ

ד"ר סוזי רוסק, ד"ר ג'נינה קהן-הורביץ: התפתחות כתיב
באנגלית כשפה זרה: השוואות בין תלמידים עם ובלי
לקויות למידה

גב' עפרה רוזנשטיין: רכישת האנגלית כשפה שלישית על
ידי חירשים בישראל

ד"ר מילה שורץ, ד"ר ג'נינה קהן-הורביץ: בחינת השערה
של לימוד עצמי בקרב תלמידים דו-לשוניים וחד-לשוניים

הכשרה לבית הספר היסודי - שורשים עמוקים ומבט לעתיד

המושב מוקדש לזכרה של גב' חוה שמיר, מורה, מחנכת ומכשירת מורים

יו"ר: ד"ר שרה קלימן

גב' עדנה בשן: אודות גב' חוה שמיר, אישיותה החינוכית
והשפעתה על הכשרת מורים לבית הספר היסודי

פרופ' יובל דרוו: ואלה תולדות הכשרת המורים לחינוך
היסודי באורנים ובישראל

ד"ר אביבה כהן, ד"ר שרה קלימן: תכנית הלימודים של
מסלול ההכשרה לבית הספר היסודי - ביטוי למפגש בין
חזון ומציאות, בין ערכים וצרכים

ד"ר מירה קרניאלי: יוקנעם-אורנים - תוכנית עמיתות (PDS)
בבתי הספר היסודיים

גב' עדנה בשן, ד"ר שרה קלימן: תהליך הטמעתו של מודל
"למידה מהצלחות" בקרב צוות המדריכות הפדגוגיות של
מסלול ההכשרה לבית הספר היסודי

מושב נעילה: הרצאת אורח

פרופ' חיים אדלר: "משבר החינוך בעידן הנוכחי"
דברי סיכום: ד"ר לילך לב ארי - ראש הרשות למחקר
ולהערכה, יו"ר הכנס

פוסטרים יוצגו לכל אורך היום

מדעי החיים

מר מקס ביגלר, ד"ר תמר קיסר, ד"ר מיכל סגולי, ד"ר פרנק
תוז'מן: ערכו של מידע בעת בחירת פונדקאי על-ידי צרעה
טפילית

ייעוץ חינוכי

ד"ר נעם לפידות-לפלר, פרופ' עזי ברק: בחינת השפעתם
של אנונימיות, אי-ניראות והעדר קשר עין על האפקט
השלילי של הדיסאינהיביציה המקוונת
ד"ר דניאלה קרמר-מור: מפנטזיה למציאות - שינויים
בתפיסת התפקיד של סטודנטים לייעוץ חינוכי

תצוגת ט"ו תשרי האזנים

עצים מקודשים בישראל

צילום: שרה שגיא

נטיעות בגן הבוטני

אהבה נצחית בין אלון תבור לאלה האטלנטית
דייר מוקי גרוס והסטודנטים עם אלה ואלון מגזע אחד

בהרצאה בפני סגל אורנים שוחח פרופ' אמוץ דפני מאוניברסיטת חיפה על פולחנים הקשורים בעצים.

המחבר, העוסק שנים רבות בחקר פולקלור צמחי ארץ ישראל, מסכם בספר ייחודי סקר שדה שנערך במשך עשר שנים בצפון הארץ.

תחילה נפרשת ההיסטוריה של העצים המקודשים ונגלגליהם תוך שימת דגש על התרבויות השונות בעולם העתיק. תשומת לב מיוחדת מוקדשת לפולחן העצים במקרא, תוך סקירת ממצאים ארכיאולוגיים ולשוניים עדכניים שהמחבר מאיר באור חדש.

מה הוא עץ מקודש? הממצאים מראים שבתרבויות שונות קיימות סיבות רבות להתקדשותם של עצים. בארץ בולט הניגוד בין מוסלמים לדרוזים המשקף את האמונה בצדיקים וקדושים לעומת האמונה בגלגול נשמות. סקירת תולדות עצים היסטוריים כמו "אלוני ממרא" ועדויות על עצים על קברי צדיקים מספקות מידע רב על תולדות העצים המקודשים בארץ, על הזיהוי הבוטני ועל האקולוגיה של עצים אלו.

סביב העצים הקדושים נוצרה מערכת שלמה של פולחנים, מנהגים וטקסים - החל בהקרבת קורבנות לריצוי האלים או לאות תודה וכלה בטקסים להורדת גשמים. רבים מהם מתקיימים גם בימינו. בארץ קיימים עדיין עשרות עצים מקודשים המהווים מרכז לפעילות דתית, בעיקר של יחידים. לאחרונה מתרבה פעילות של יהודים סביב עצים מקודשים המתבטאת בעיקר על ידי תליית בדים כסגולה לשידוך או לפרי בטן, כאשר הפנייה היא אל הצדיק לו מוקדש העץ. המאמינים מייחסים לעצים אלו כוחות על-טבעיים שמקורם בנשמת הצדיק השוכנת בהם (מוסלמים) או בברכה שהוענקה על ידי נביאים ומנהיגים דתיים (דרוזים). בכל כפר אפשר לשמוע סיפורים מרתקים אודות עוצמת הנקמה כתגובה לחילול כבודו של העץ אפילו אם מדובר בקטיפת עלה בודד. נהוג להניח תחת העצים חפצים כמו מחרוזות תפילה, בקבוקי שמן או גרעיני תבואה. הברכה האלוהית שמעניק העץ המקודש נספגת בכל מה שמונח תחת העץ ולקחת אותו פריט מעבירה את הברכה אל האדם הנושא אותו ואפילו לכל דיירי הבית.

לעתים מתרחשים נסים ליד העץ, מופיעים סביבו אורות או נשמעים קולות כלי נגינה, אך אלו נראים ונשמעים רק על ידי המאמינים.

ספרו של פרופ' דפני יצא לאור בהוצאת הקיבוץ המאוחד וקרן קיימת לישראל.

שלושה לילות

ע"פ טרילוגיה מאת יהושע סובול

נפש יהודי (הלילה האחרון של אוטו וויניגר), ליל העשרים, החוזה (הלילה השלישי)

וכחלק מאירועי שנת הששים למכללת אורנים הוחלט להעלות שוב את ההצגה, פעם בפני קהילת אורנים ופעם כהצגת התרמה למען מועדון "אנוש" בטבעון. שתי ההצגות הוצגו בפני אולם מלא והתגובות, כאז כן עתה, היו נלהבות. מאחר ואין לנו עדיין מבקר תיאטרון החלטנו להביא את ביקורתו של פרוץ' בן עמי פיינגולד מההצגה בצוותא.

"קבוצת התיאטרון של מכללת אורנים מנסה להתמודד, ובהצלחה, עם אתגרים לא שגרתיים. ההפקה הנוכחית, **שלושה לילות**, מתבססת על שלושה מחזות שכתב יהושע סובול, שעובדו מחדש למופע אחד קצר ומגובש. המחזות שונים זה מזה אבל קשורים בנושא משותף - היהודי המודרני כאדם, כיהודי וכציוני.

המחזה הראשון, **נפש יהודי** מציג את עולמו המורכב של אוטו וויניגר, פילוסוף יהודי צעיר בווינה של סוף המאה ה-19, המתכחש לזהותו היהודית, כמו גם לאותות האנטישמיות המתחילים להישמע. וויניגר מתלבט איזו עמדה לנקוט ביחס לציונות, בה הוא רואה את התגלמות כל הטוב והאצילי שעוד

עריכה ובימוי: ורדה קנול-יהלום

עיצוב תפאורה ותלבושות: דורותה ביאלס, תאורה: יוסי זהר
שחקנים: משה יצחקי, קרול שמש, מעין שלכת-נווה, ליאת בנג'יו, עדי ינובסקי, אלון רשף, מורן רונא, קרן-אור גבאי, הגר איילי, גלעד רוטר, עינב אברהמי.

ההצגה הבנויה משלושת המחזות מתארת את השתלשלות קורותיה של 'המשפחה הציונית' תוך חדירה אל עומק המי- תולוגיה הציונית מראשיתה בווינה של סוף המאה ה-19, כשבמרכז סיפורו של הפילוסוף השנוי במחלוקת **אוטו וויניגר**, דרך סיפור הגשמתה המפואר והפצוע ב'**ליל העשרים**', אל התפרקותו של החלום הקיבוצי ב'**החוזה**'. שלושה לילות של חשבון נפש אישי ולאומי נוקב. אם עוקבים אחר גלגולם של המוטיבים השונים, רואים את גלגולו של הסיפור האישי-משפחתי המשולב בסיפור החברתי-לאומי של 'המשפחה הציונית'. המחזה מסתיים בנימה של געגועים לעבר ובתחושה קשה של סוף הדרך. לרגל שנת המאה לתנועה הקיבוצית

עצמו, את זהותו, את האשליה והמבוכות ביחסם לחבריהם וביחס לזמן ולמקום שהפגישו אותם. סיפורם מובא בדרך של עלוול באלבום תמונות ישנות הקמות לתחייה. המחזה השלישי, החוזה או הלילה השלישי, מתרחש בקיבוץ ותיק שפשט את הרגל בחומר וברוח. המחזה מבוסס ומשוחק היטב מבחינת הסגנון, הקצב והאווירה, ובעיקר באפיון המדויק של הטיפוסים ושל מערכות היחסים ביניהם.

למרות השוני שבין שלושת המחזות, יש להם מכנה משותף. מעין מבט מתוך פרספקטיבה היסטורית על האמנציפציה החברתית בגולה שהביאה את היהודי המודרני לידי משבר טראגי, ועל הציונות שאמורה הייתה לבנות עולם חדש בארץ ישראל. האידיאליזם של גיבורי ליל העשרים מוצג לעומת המשבר האידיאולוגי של גיבורי הלילה השלישי, כאשר כל מה שנותר מהקיבוץ שלהם הוא נדל"ן העומד למכירה.

שלושת המחזות מעובדים כסיפור מסגרת, כאשר האם והבת במחזה הלילה השלישי מציגות את המחזות האחרים, מעין מבט אישי-משפחתי לעבר. מובן שלא ניתן למצות במופע אחד בן שעה וחצי שלושה מחזות, מי שאינו מכיר אותם במתכונתם המקורית אולי יתהוה מה קורה ולמה, אבל מאחורי הדברים יש תפיסה מגובשת ומעניינת. זהו הישג חשוב לבמאית-העורכת ולקבוצת התיאטרון של מכללת אורנים."

מתוך הלילה השחור

נותר בנפש היהודי. אך בהאמינו ש"היהדות תמגר את הציונות מבפנים", הוא מחליט בסופו של דבר, מתוך ייאוש ושנאה אל היסוד היהודי המקנן בנפשו, להתנצר ולהתאבד.

המחזה השני, ליל העשרים, שייך לכאורה למציאות שונה. מדובר בקבוצה של צעירים, חניכי תנועת השומר הצעיר, בתקופת העלייה השלישית, העומדים לעלות על הקרקע להתיישבות קבע. ערב לפני העלייה, כל אחד מהם חושף את

מתוך ליל העשרים

לקרוא או לא לקרוא

מדור ביקורת הספרים של רוח אורנים

ביתו של אלוהים

על המהדורה החדשה של הרומן
'פני המקום' מאת דורית פלג
רשימת ביקורת מאת ד"ר משה יצחקי

"[...] ופתאום תפסתי שהנה הוא שוב הולך לו לדרכו שאין לה חקר ומשאיר אותי כאן לבדי על הספסל, עם קוף הפוך ושני ילדים ובלי עבודה, האשה הזאת שכמעט לא היכרתי ואף על פי כן הייתה אני - אני, דינה קופרמן, הבית."

בשורות אלה מסתיים הרומן המצויין של דורית פלג 'פני המקום' שיצא במהדורה חדשה ומתוקנת בהוצאת זמורה-בי. תן.

בדומה לשורת הפתיחה של הספר, יש משהו מעניין - מרתק אפילו - במשמעותן של המילים האחרונות בו, אקורד הסיום שלו, אקורד הפרידה ממנו, המשאיר חותם של הספר כולו. ההדגש שמילים אלה יוצרות הוא צליליהן הנושאים משמעות אתם אנו חווים את הספר כשלמות. הספר הזה היה מעולה מלכתחילה. אך חצי המשפט שהשתנה בסימונו נותן לו את מלוא שיעור הקומה שלו. שכן משפט הסיום הקודם - או ליתר דיוק חמש עשרה המילים האחרונות שלו, שבהן השוני - גם להרגשתי כמה שהרומן הזה, שעומקו ומורכבותו יוצרים עונג, מרחיבים דעת ומעניקים חוויית קריאה יוצאת דופן, חתר לעשות. עתה בא על תיקונו. יש לשבח את עומק הראייה הספרותית של מי שראה בתיקון של דורית פלג סיבה מספקת להדפיס מהדורה חדשה של הספר, זוהי ללא ספק שעה יפה של הספרות ועל כך ראוייה גם הוצאת הספרים להערכה רבה. אלוהים הוא אחד משני הגיבורים המרכזיים של הרומן יוצא הדופן הזה. הוא פוגש את גיבורת הספר, דינה קופרמן, גרושה ואם לילד, באוטובוס תל אביבי (קו 5, למי שתוהה אם אולי יעלה עליו שוב), וכעבור זמן קצר היא מכניסה אותו לביתה. למעשה, אלוהים הופך לבן זוגה של דינה - מערכת יחסים טעונה, בעלת מנעד טווח רגשות רחבים מאוד, המגלמת את מערכת היחסים המורכבת מאוד שלנו עם האופן שבו אנו תופסים את אלוהים או האלוהי.

בנוסח המקורי של הרומן, שיצא ב-2006, זו הייתה השורה המסיימת: "[...] ופתאום תפסתי שהנה הוא שוב הולך לו לדרכו שאין לה חקר ומשאיר אותי כאן לבדי על הספסל, עם קוף הפוך ושני ילדים ובלי עבודה, כדרכם של גברים באשר הם." הסיום הזה היה בו משהו מצמצם, בהתחשב בדרך שעברה הגיבורה (ושעבר אלוהים, או האופן שהיא תופסת אותו) ברומן הזה. עיקרו של הרומן לא בכך היה, ולא נכון היה, לתחושת, לסיים באנלוגיה הזו - באם אכן יש להם לגברים נטייה ללכת

לדרכם ולהותיר את הנשים לעסוק במלאכות העולם, או לא. הסוף המקורי הפחית, לתחושת, מעוצמתו של הרומן, ובפרט מעוצמתה של תמה מסוימת שלו שהיא בעיני התמה החדשנית והמקורית ביותר ברומן, ועל כן היא חשובה במיוחד, שאני קורא לה 'תמת הכפירה הרליגיוזית'.

המשפט המסיים את הרומן במהדורה חדשה זו נראה כסגירת מעגל נכונה יותר, ומפתיעה בעומקה ובחיבורה אל המערכת התרבותית, הרב שכבתית של התרבות היהודית. [...] אני, דינה קופרמן, הבית. 'עוצמתן של המילים הללו נובעת ממהלך של רומן שלם, שבו למן העמוד הראשון הגיבורה תוהה על השאלה אם יש לנו או אין לנו בית בעולם הזה שאילו נקלענו מבלי שנבחר בכך. השאלה המרכזית שהרומן שם על המדוכה היא שאלת ההשגחה הפרטית: עד כמה אנו משתמשים במושג זה כדי להסיר מעלינו את האחריות לעולם שבראנו, ומחפשים דמות סמכותית שתיקח עליה את האחריות הזו - ובאותה הזדמנות, שתיצור (היא ולא אנתנו) בית עבורנו.

בין אם הסופרת הייתה מודעת לכך ובין אם לאו, הטקסט בכללותו, והמילים הללו בפרט, טווים מארג מורכב של חוטי שיחה עם שכבת המעמקים של לשון התרבות היהודית ומקורותיה.

במשנה א' מסכת יומא נאמר: "ביתו, היא אשתו". האנלוגיה הזו מופיעה עוד פעמים רבות בתלמוד ובספרי המדרש היוצרים זיהוי בין אשה לבית שיש בו ייצוג של חום, ביטחון ואהבה. לעתים נוצרת הזהות בין בית לאשה באמצעות הרחם, קודש הקודשים של האשה. בתרבויות רבות ובכלל זה בתרבות היהודית ניתן למצוא לא מעט הקבלות בין רחם האשה למקום משכנו של האל. ללמדנו על מקומה וחשיבותה של האשה בחייהם של תלמידי חכמים ובכלל על כוח השפעתן של נשים בעולם. די אם נזכיר כאן את הסיפור על רב רחומי שלמד תורה אצל רבא במחוזא ודווקא בערב יום הכיפורים כשהיה צריך לכזב לביתו, משכו לימוד התורה. באותה השעה, כך כתב המספר במסכת כתובות דף סב ע"ב: "[...] הוה מסכיא דביתהו, השתא אתי השתא אתי[...]" (הייתה מצפה אשתו, עכשיו

אולי פעם לגבר אחר, אולי לאלוהים. אפשרות התיקון (במובן היהודי של המילה) שהסוף הזה מציע היא רחבה, והתיקון נחוצ - בחיי אדם בוודאי, ובאלוהים ברואו.

הרומן הזה הוא מעשה ספרות משובח. הוא כתוב במשלב שפה עשירים ומשלב הומור, כאב, אבסורד ותקווה. אך החשוב ביותר בעיניי, כפי שהבחנתי בזמנו, הוא היותו רומן של כפירה גדולה, ובו-בזמן אחד הרומנים הרליגיוזיים הגדולים והמפתיעים שנכתבו בשפה העברית.

במהדורה מתוקנת זו, הוסיפה פלג פרק שמשלים ציר אחר בעלילה הקשור למקומו של העבר בחייה של הגיבורה - עבר המגולם באלבומי תמונות המתעקשים להיעלם, להיגנב, או להיקרע, עבר שאינו מניח להווה להיות. על אף שאין תוספת זו פוגמת או גורעת משלמותו של הרומן, חשתי כי מבחינתי האמירה הזו הייתה קיימת ברומן בנוסח הקודם, והוא היה שלם גם בלעדיו.

עניין נוסף שגרם להנאה אסתטית מרובה, כשאחזתי במהדורה החדשה, הוא הכריכה היפהפיה שעיצב יובל סער ובחזיתה פרט מ"הזורע" ל-ואן גוך עם עבודה של צדוק בן דוד ("מעבר לתחום"): הקוף ההפוך כמו קופץ מתוך העטיפה לרומן, שהוא אחד מגיבוריו.

הכריכה הזו מהווה ללא ספק חלון ראווה, תפאורה ומבואה מרשימה לרומן.

מומלץ ביותר.

הוא בא, עכשיו הוא בא [...]") המשכו של הסיפור שאותו רב רחומי (ויש לשים לב לשורש שמו של הבעל ר.ח.מ. וכל נגזרותיו הכולל אחד מכינויי האלוהים: 'הרחמן') לא מגיע לביתו. או אז, כאשר הוא יושב על גג בית המדרש בשיא התעלותו הלימודית, נופלת דמעה מעינה של האשה, וידוע במקורותינו שבדול כוח דמעתה של אשה להשפיע על שערי שמיים ואלה מניעים את אמות סיפי בית המדרש והגג עליו יושב רב רחומי נופל וגורם למותו. סיפור תלמודי זה ממחיש לנו בין היתר כי הבית והאשה קודמים ללימוד תורה וכן על כוחה של אשה להשפיע על האל וסדרי עולמו.

דינה קופרמן משמשת ברומן של פלג כבית לאלוהים שעזב את המרחב השמימי והגיע לעולם התופעות הארצי, וחסר אונים הוא מביט בעליבות הבריהא ובברואיו השרלטניים, המנוכרים וחסרי הצלם האלוהי. ניסיונותיו לחקר ולתקן נוחלים כישלון רבתי, אך ביתה של דינה מהווה לו בית ועוגן בעיר הקשה הזאת, תל אביב. ומאידך, לאט לאט, במחיצתו של אלוהים, המבט של דינה על העולם שבתוכו היא חיה (ועל אלוהים עצמו) מעמיק ומשתנה. ההתרסה על המין הגברי, שסיימה את הנוסח הראשון, היה בה משהו שלא תאם את הדרך הזאת שהיא עוברת במהלך הרומן; הנוסח הנוכחי, לעומת זאת, מביא את המהלך לשלמותו. זוהי הצהרה שכל העוצמה של המילה 'בית' גלומה בה. אלוהים יכול לחזור עכשיו למקומו. אין עוד צורך בנוכחותו 'כפועל'. דינה היא העוגן. לעצמה, קודם כל,

אופירה שניר ז"ל, 1925 - 2010

אופירה שניר, חברת קיבוץ חמדיה עד יום מותה, התחילה את הוראתה באורנים ביום 1.9.75. עבדה עד 1990, במשך למעלה מעשור, בחוג למקרא שהיווה חלק מהמחלקה למדעי הרוח בחטיבה האוניברסיטאית של אוניברסיטת חיפה באורנים. אופירה, כרבים מחברי הקיבוץ באורנים, החלה דרכה בחינוך בסוף שנות ה-40, כמורה בוגרת סמינר לוינסקי בבית הספר היסודי בחמדיה. היא המשיכה בניהול בית הספר היסודי, עברה לבית הספר התיכון האזורי בעמק בית שאן ולימדה וניהלה גם שם, תוך שהיא מתרכזת בהוראת המקרא. אופירה למדה לתואר ראשון ושני, הייתה סטודנטית מצטיינת ואף החלה בלימודי דוקטורט באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת חיפה. היא החלה ללמד בחטיבה האוניברסיטאית באורנים כמה שהתמידה והצליחה בו במשך שנים: שיעורי המבוא לחקר המקרא והדרכה ביב-ליוגרפית בשנה הראשונה, שיעורים שהעניקו יסודות איתנים לסטודנטים בהמשך לימודיהם לתואר הראשון. אופירה גם לימדה ועבדה במשך שנים רבות באורנים ובאוניברסיטת חיפה עצמה לצד פרופ' זאב וייסמן (ווה) ז"ל, חוקר מקרא וחבר קיבוץ אף הוא, ראש החוג וראש המחלקה למדעי הרוח באורנים. יהי זכרה ברוך. פרופ' יובל דרוך

את אופירה הכרתי בראשית שנות השמונים כאשר הייתי תלמידתה. זכורים לי הידע המופלג שלה והקפדנות שדרשה מכולנו, דרישה שממנה למדתי רבות בלימודי ההמשך שלי. המיוחד זכור לי הלימוד על ספר יהושע, הנחשב לספר בעייתי בהוראת המקרא (סוגיית כיבוש הארץ, האמת ההיסטורית וה-ארכיאולוגית על הכיבוש ועוד). אופירה הקפידה מאוד על כתיבה נכונה ובעבודותי הראשונות תיקנה תמיד את כינו הבינוני בשלילה: את "לא רוצה" ל"אינו רוצה". המבנה הטופוגרפי של אורנים לא הקל על אופירה שהסתייעה במקל הליכה עקב מחלת שיתוק הילדים שלקתה בה בילדותה, אך היא שידרה תמיד נחרצות ויכולת התגברות על קשיים אלה.

למדתי ממך רבות אופירה והערכתך מאוד, צר לי להיפרד ממך, נוחי בשלום על משכבך!
ד"ר לורית רמון

השקות ספרים בספרייה

השקת ספרה של חמדה בן איסטי

A Lexical Syllabus for Teaching English in Junior High School: Improving vocabulary acquisition
העבודה נכתבה במסגרת התוכנית להוראת שפות.

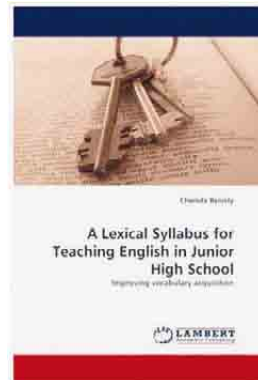

מאחר שבתוכנית הלימודים להוראת האנגלית כשפה זרה

בארץ אין התייחסות מפורשת ליעדים מוגדרים בתחום אוצר המילים, העלתה ד"ר אלישבע ברקון את הרעיון לבניית תוכנית לקסיקאלית משלימה, המציבה יעדים מספריים ומפרטת מהו אוצר המילים שחשוב להורות בחטה"ב.

התוכנית המוצעת עוסקת גם בהיבט המעבר בין הידע הפאסיבי של אוצר מילים- היכולת להבין פריט לשוני דבור או כתוב, לידע האקטיבי שלו- היכולת להשתמש בפריט לשוני בדיבור או בכתיבה. מחקרים מורים שהמעבר בין השניים אינו מובן מאליו ושיש לפעול על מנת שיתרחש.

בשנים האחרונות השתנתה התפיסה של רכישת אוצר המילים. כיום מדברים על אוצר מילים הכולל עשרות אלפי צירופים לשוניים שמבחינת עיבודם הלשוני מתנהגים כמילים בודדות, ושרכישתם תורמת לרהיטות ולשטף הלשוני.

ארבעה קריטריונים נבחרו לבחירת אוצר המילים המוצע בתכנית:

שכיחות, 2000 משפחות המילים הנפוצות ביותר בשימוש בשפה הדבורה והכתובה היוו את הבסיס לתוכנית. מאגרי המידע הלשוניים הממוחשבים מאפשרים את זיהויין. כל פריט ברשימות הללו נבחר על פי שלושה קריטריונים נוספים: **שימושיות** בקונטקסט של הוראת השפה כשפה זרה בכיתה. **רלוונטיות** המילים לסביבת הלומדים, לתרבותם וצרכיהם המשוערים.

רמת הקושי הכרוכה בלמידת המילים.

התכנית מוצגת על דיסק על מנת לאפשר דינאמיות בשימוש בה והינה מחולקת לשתי רשימות: הראשונה מיועדת להוראה במחצית הראשונה של חטה"ב והשנייה במחצית השנייה. הפריטים ערוכים בסדר אלפאבתי, כאשר מילים ראשיות מודגשת וחלקי דיבר נוספים מודגשים בקו. במקרים של משמעויות שונות למילה, ניתנו ההגדרות הרלוונטיות. לרוב המילים הוספו הצירופים הלשוניים הנפוצים ביותר במטרה לקדם את המעבר מאוצר מילים פאסיבי לאקטיבי. המורים יכולים לאתר כל מילה בתכנית וללמודה כחלק מהצירופים הנפוצים ביותר לה. המטרה היא לאפשר לתלמידים לשלוף ביתר קלות את המילים מזיכרוןם כנתח נכון ומוכן לשימוש, ובכך לתרום גם לשיפור שטף דיבורם וכתיבתם מעבר להבנתם את הנשמע והנקרא.

דברי ד"ר אלישבע ברקון על חמדה בן איסטי
חמדה בן איסטי למדה לתואר שני בתכנית להוראת שפות. בשנה הראשונה ללימודיה, במסגרת הקורס פסיכולוגי וסטיקה ורכישת שפה, חמדה כתבה עבודה סמינריונית בנושא "רכישת אוצר מילים באנגלית כשפה זרה בחטיבת הביניים".

מאחר שאין במדינת ישראל סילבוס לקסיקאלי, ומתוך הכרה שרכישת אוצר מילים היא דבר מרכזי ברכישת שפה, עלה הרעיון שבמסגרת עבודת גמר מורחבת חמדה תכין סילבוס לקסיקאלי כהשלמה לתכנית הלימודים הקיימת בחטיבת הביניים. הסילבוס הלקסיקאלי מציב יעדים מספריים ומתייחס לדרכים להשגת יעדים אלה. בנוסף, בשל הפער שקיים אצל תלמידים בין ידע פאסיבי לידע אקטיבי של אוצר מילים, הסילבוס הלקסיקאלי מתייחס למעבר בין רמות ידע אלה של רכישת אוצר מילים.

הן במהלך הקורס בו לימדתי אותה והן בזמן הנחיית העבודה, התרשמתי מחריצותה של חמדה, מסקרנותה ומתובנותיה מתוך ניסיונה האישי כמורה. היה תענוג לעבוד איתה.

בברכה,
אלישבע ברקון

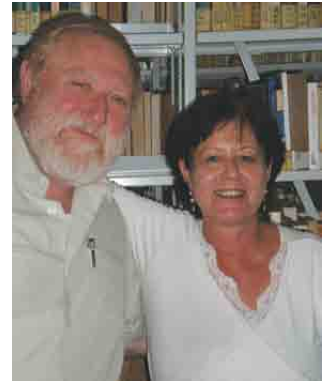
דברים שנשא ד"ר דוד מיטלברג בהשקת הספרים:

American Israelis: Migration, Transnationalism, and Diasporic Identity

מאת ד"ר לילך לב ארי וד"ר עוזי רבנון

ודור שני ודור וחצי של ישראלים בצפון אמריקה - זהות וזהדות

מאת ד"ר לילך לב ארי

ד"ר לילך לב ארי וד"ר דוד מיטלברג

זהות וזהדות, ראיונות ושאלונים שערכה לילך. נמצא כי נשים מזדהות כישראליות יהודיות יותר מגברים; צעירים דור שני נוטים להתבלבל בשיעור גבוה יותר מהוריהם; ישראלים באמריקה, שנולדו בארץ, מרגישים מנוכרים מהחברה המארחת וגם מהיהודים באמריקה, הם מזדהים בעיקר עם ישראלים בישראל וסכיניהם לחזור לארץ גבוהים יחסית; זיקת ההורים לארץ היא גורם ממשי. כמו כן, לילך מצאה שקבוצת הורים שלמה חלשה בזהות היהודית שלהם וזה מקרין על הזיקה של ילדיהם. היא קוראת לחזק את הזיקה של ההורים למען הזיקה של הילדים. לספרים אלה, סיכם מיטלברג, יש תרומה להבנתנו את עצמנו ותרומה למדע באופן כללי.

תחילה הבהיר מיטלברג כמה מושגים בתחום ההגירה. לטענתו זו ה-תופעה של המאה ה-21. למעלה מ-150 מיליון אנשים יושבים בארץ שלא נולדו בה. התופעה שלילך חוקרת מעניינת אותנו כישראלים אך היא חלק מתופעה עולמית.

הכרז - גארא ארינה עשו

הגעתי אל התואר הנכסף, אבל בדרך הפוכה ולאחר כמה "תארים" בדרך. תואר בזוגיות - יהודי; תואר באימהות - ארבעה ילדים - נמרוד, רעות, שי והדר; תואר בסבתאות - ארבעה נכדים - מיקה, בר, אורי ולב - שהם התואר הכי נחשב, ממלא ומספק. ועכשיו תואר B.A. בספרות, מבע יצירתי ורב-תחומי, תואר ממכללת אורנים עם מורים נהדרים. ההפתעה הגדולה הייתה, כשחגגנו בפקולטה יום הולדת לילידי דצמבר שאני נמנית עמם. הגיעה משלחת מכובדת שכללה את פרופ' יאיר קארו, ד"ר ארנון מדזיני וד"ר דינה לרון שהיא משלנו. לאחר ברכות קצרות, שלף יאיר את האישור לקבלת התואר. אני לא אחראית לנשיקות המתלהבות והרבות שהענקתי. ההפתעה הזו מראה שאורנים זה רק מקום עבודה, זה בית! דינה עשור

דינה עשור ויאיר

כור היתוך, פלורליזם תרבותי, התבלולת (גם סגמנטלית - היקלטות של מהגרים אל תוך נישות מסוימות של החברה, בדרך כלל חדשות), טרנס-לאומיות המשנה מהקצה אל הקצה את תופעת ההגירה בכלל.

ספר של לילך ועוזי - American Israelis: Migration, Transnationalism, and Diasporic Identity - לטרנס-לאו מיות ארבעה ממדים:

הזהדות פוליטית עם יותר מארץ אחת.

שמירה על אזרחות כפולה.

שמירה על יחסים כלכליים טרנס-לאומיים.

קשרים תרבותיים ופוליטיים.

הקבוצה המהגרת הופכת מקבוצת רוב לקבוצת מיעוט. המהגרים הישראלים היגרו מתוך בחירה, לעיתים קרובות במצב של יתרון כלכלי. בספר נערכת השוואה של דפוסי ההזדהות של הישראלים באמריקה לעומת ישראלים בישראל וגם לעומת היהודים בארה"ב.

נבדקו חמישה ממדי הזהדות: זרם דתי, שמירת מצוות, השתתפות במנהגים לא יהודיים, השתתפות במוסדות קהילתיים וזיקה לישראל.

נמצא כי ככל שהמצב הסוציו-אקונומי גבוה יותר, כך ההזדהות עם ישראל גבוהה יותר. הישגים חינוכיים ואזרחות מקומית מחלישים את הקשר לישראל. מפתיע לגלות שישראלים אמריקאים כקבוצה מזדהים כיהודים אורתודוקסים פי שניים מיהודים אמריקאים מקומיים. הם מעדיפים את הזרם שהם מכירים.

בספר השני, דור שני ודור וחצי של ישראלים בצפון אמריקה -

חדש על המדף

מה הופך מקום לבית? מה הופך ישוב או שכונה לקהילה בעיני תושביה וחבריה?

יוצרת ידע המבוסס על למידה ופעולות שטח של הובלת תהליכי שינוי ביישובים שונים, תהליכי הכשרה לעשרות מנהלי קהילות ובעלי תפקידים מגוונים, קבוצות תושבים ופעילים בתחומים שונים שהוביל הצוות במהלך עשור שלם 1999-2009.

ברוך שוגרמן
מנהל השירות לעבודה קהילתית
במשרד הרווחה והשירותים החברתיים

”לשם שינוי ביחד” הנו מדריך לכינוי קהילה המבקש להנחות כיצד מקום מגורים הופך לקהילה ומעודד קהילתיות ביישובים כפריים ועירוניים. המדריך מתמקד בשינוי שנעשה לא ע”י יועץ מקצועי או

מנהיג כריזמטי, אלא באמצעות היחד - השתתפות של כולנו כדי לחדש את האמון וההדדיות, אשר יאפשרו לטוות מחדש את הרקמה בחברה הישראלית. מדריך זה רואה בגיבוש מחדש של הקהילה המקומית תשתית ליצירת סולידאריות חברתית וביסוסו של הון חברתי. קהילה המבטיחה חוסן חברתי באמצעות היכולת ליצור מערך רשתות חברתיות המבוססות על אמון והדדיות בין השותפים בקהילה: מנהיגות מתנדבת, ארגונים ללא מטרת רווח, עסקים, בעלי תפקידים ונבחרים ציבור. המדריך מיועד להיות עזר בידיהם של אנשי מקצוע, עובדים סוציאליים, מחנכים ומדריכים, מקבלי החלטות במשרדי ממשלה, ברשויות המקומיות, בארגונים ובעמותות לשינוי חברתי, חוקרים ויועצים.

לשם שינוי ביחד נכתב ביחד על ידי צוות שדמות, מרכז למנהיגות בקהילה במכללת אורנים. זהו תוצר של אצירה

משמאל לימין: שרליה שדמי-ורטמן - מנהלת אגף קהילה בשדמות, גיא צמני, מיכל חניק-שפירא, ורד שנגר-מולן; עומדת - הדס זריה-רון. כולם נטלו חלק בכתיבת הספר.

עונת השחזורים

ד"ר יעל גילעת

במסגרת עונת השחזורים 1975-1995 מקים אביטל גבע גרסה נוספת של העבודה כיצה של כובעים אשר הוצגה לראשונה בגלריית יודפת בתל אביב בשנת 1973. בשנת 1998 הוצג השחזור הראשון בתערוכה "היבטים באמנות ישראלית של שנות השבעים" שנערכה על-ידי מוזיאון תל אביב וכללה שלוש תת-תערוכות וביניהן "העיניים של המדינה" (אוצרת אלן גינתון). ככל שחזור, גם זה של 1998 וזה הנוכחי הם פרשנות מרחיבה ואקטואלית לשאלות העומדות בבסיס הפעילות האמנותית-חינוכית של גבע.

'קורס גלריה' על עקרון הפעולה השיתופי-ניסויי שהותווה על-ידי דוד וקשטיין מתגלה כמסגרת תואמת את ההתנסות האמנותית של גבע ומעניק רובד נוסף לערך שחזור. שעות פתיחה: ימים א'-ה' 8.00-17.00, שבת 11.00-14.00. לפרטים נוספים ותערוכות קודמות בקרו באתר המכון לאמנות <http://www.oranim.ac.il/sites/hebrew/academic-units/social-sciences-faculty/hugim/art-class/gallery/art%20gallery/Pages/default.aspx> HYPERLINK art.oranim.ac.il

שנת התצוגה בגלריה לאמנות ישראלית מוקדשת לשחזורים של תערוכות שקיימות בשדה האמנות המקומית כזיכרון של פעולה והן בעלות פוטנציאל לאקטואליזציה וראיפיקציה. בדומה לעונות אחרות, פרוץ דוד וקשטיין, אוצר הגלריה, מזמין זירה להתבוננות ודין בהיסטוריה של האמנות המקומית מתוך שאלות ההווה. שחזור היא פעולה של התקה, במובן של re-placement בזמן ובמרחב הפיזי והתודעתי. בשונה מייצור רפרודוקציות (תעתיקים), עונת השחזורים 1975-1995 היא בחינה מחדשת לא רק של אובייקט אמנותי כלשהו אלא גם של תנאי הייצור, התצוגה וההתקבלות שלו. השחזור מתקיים מתוך הפער בין ההקשר המקורי לבין השחזור שיחולל פעולות חדשות ואוטונומיות. השחזור מתקיים בתוך קהילת שותפים חדשים ומייצר תפקידים חדשים: "האוצר-המשחזר" הוא שחקן חדש שמעורבותו נעה מדיבוב היוצרים ביחס ליצירתם המשוחזרת ועד ליצירת סכרים למניעת הנוסטלגיה: תיווך, סלקציה, דיאלוג מרובד-שיחות, חליפת דואר אלקטרוני ואף מסרונים, בנים את היצירה בהקשר רלוונטי לכאן ועכשיו. כך מתברר היסוד החתרני והפרובוקטיבי של פעולת השחזור, המטעין מחדש אופציות שלא היו דומיננטיות בשדה המקומי. שיתוף הסטודנטים לאמנות במעשה מתברר כמהלך אפקטיבי הן ברמת התודעה ההיסטורית-אמנותית והן בתהליך התחכמותם ומעורבותם כשוליות האוצר והאמן. עונת השחזורים 1975-1995 היא חלק מפעולה רחבה בשדה האמנות-חינוך-חברה.

אביטל גבע

כיצה של כובעים

17.01.11 - 20.02.11

אוצר ועורך הסדרה: פרוץ דוד וקשטיין

סטודנטיות אוצרות: גלית וסרמן, מיטל פלד, סמאח שחאדה

אביטל גבע הוא אמן העוסק באופן רדיקלי באנטי-אמנות, אם האמנות מוגדרת כפעולה נפרדת מהחיים. פעולת שחזור של עבודותיו של גבע תוך יצירה של אובייקט אמנותי במרחב גלריסטי מתקבלת כאוקסימורון, שסתירותיו הפנימיות באות "לפתוח" את המטפורה האמנותית וחושפות את ההיבטים האידיאולוגיים, הפוליטיים והחינוכיים הטמונים בה. כבן וחבר קיבוץ עין שמר, הרבה גבע לעסוק בפעולות שהקצינו את הקונפליקט בין הפרקטיקות האמנותיות ובראשן המרחב המוזיאלי, לבין האמנות כעבודה העונה על צורך אנושי-חברתי. ההיבטים האקולוגיים של "החממה", אשר הוא מפעיל מ-1980 בקיבוץ בשיתוף בני-נוער, משקפים את החיבור המתבקש בין פעולתו של האדם בעולם והשפעתה של פעולה זו על המציאות. ולדידו של גבע, פעולה זו לעולם היא ניסוי המחנך אדם ליצירה, אשר לא האובייקט האמנותי כשלעצמו עומד במרכז או בפסגתו.

אביטל גבע أفيطال جيفاع

ביצה של כובעים ביضة القبايع

20.02.11 - 17.01.11

שיח גלריה

בהנחיית פרופ' דוד וקשטיין 17.01.11 יום ב' 15:45
משתתפים: ד"ר יעל גילעת, ד"ר אודי מנור
מיכה אולמן, נעה צורן

سحادة جاليريا بتوجيه دافيد فاكشطين
يوم الاثنين 17.01.11 الساعة 15:45

משתתפים: דוקטור יאעיל גילת, דוקטור אודי
מנור, מיכה אולמן, נועה צורן

הגלריה לאמנות ישראלית - גלריה לאמנות ישראלית

שעות פתיחה: ימים א'-ה' 10:00-14:00, ימי שבת 10:00-14:00
משרד גלריה: 04-9838750 משרד המכון לאמנות: 04-9838750

art.oraniam.ac.il

אמנים חציגים בעונה:

יעקב חפץ, צבי טולקובסקי, בעוז טל, דרורה דומיני,
בילו בליך, ורד קמינסקי, צביקה קנטור

أسماء الفنانون العارضين:

تسفي توليوسكي، درورة دومييني، بوعز طلال، أفيطال جيفاع،
بيلو بليخ، فرد كمينسكي، تسفيكا كنتور.

סטודנטיות אוצרות:

גלית וסרמן, מיטב פלד, סמאח שחאדה

طلاب منظمون:

جاليت ووسرمن، ميتاف بيلينكو، سماح شحاده

אוצר ומנחה קורס גלריה:

פרופ' דוד וקשטיין

منظم ومعلم كورس جاليريا:

پروفيسور دافيد فاكشطين